

ԵՒԴՈՎԻՈՅ ՀԱՅՈՑ

Ք Ա Ի Ա Ռ Ա Բ Ա Բ Ա Ռ Է

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆ

ԼԳ.

Ե Ի Ռ Ս Կ Ի Ո Յ Հ Ա Յ Ո Յ

Գ Ա Ի Ա Ռ Ա Բ Ա Ր Բ Ա Ռ Ը

Վ Ի Ե Ն Ն Ա

Մ Խ Ի Թ Ա Ր Ե Ա Ն Տ Պ Ա Ր Ա Ն

1899.

MAY 2000

491.990

Գ-14 ԵՒԴՈԿԻՈՅ ՀԱՅՈՑ

ԳԱԻԱՌԱԲԱՐԲԱՌԸ

ՄԱՍՆ Ա. ԵՒ Բ.

ՉԱՅՆԱԳԻՏՈՒԹԻԻՆ, ԲԱՌԱՑՈՒՑԱԿ, ԲԵՐԱԿԱՆՈՒ-
ԹԻԻՆ, ԱՌԱԾՆԵՐ, ՈՃԵՐ ԵՒ ԱՍԱՑՈՒԱԾՆԵՐ

ԳՐԵՑ

ՅՈՎՀԱՆՆՆԷՍ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Վ Ի Ե Ն Ն Ա

Մ Խ Ի Թ Ա Ր Ե Ա Ն Տ Գ Ա Ր Ա Ն

1899.

Յ Ա Ռ Ա Զ Ա Բ Ա Ն

«Եւդոկիոյ Հայոց գաւառաբարբառը», Հանդէս Ամսօրեայի մէջ հրատարակութեան տալու սկսած ատեն՝ նկատելով որ բարբառախօսական (dialectologique) կատարեալ ուսումնասիրութիւն մ'ընելու համար ոչ հարկ եղած լեզուաբանական ձեռնհասութիւնն ունէինք եւ ոչ ալ գէթ ձեռքի տակ նմանօրինակ աշխատասիրութիւն մը իբրեւ ուղեցոյց ծառայելու համար մեզի, մեր միտքը միայն նոյն բարբառէն քաղուած գաւառական բառերու ցուցակ մը հրատարակել էր. քայց յետոյ Հանդէսի Պատուարժան Խմբագրութեան եւ մեր քարեկամ ծանօթ լեզուաբան Պր. Հրաչեայ Աճառեանի, ինչպէս նաեւ ուրիշ քարեկամներու թելադրութենէն քաջալերուած՝ նոյն բարբառի ձայնագիտութեան եւ քերականութեան մասերն ալ պատրաստելով հետզհետէ հրատարակութեան դրկեցինք, եւ վերջին մասով մըն ալ միեւնոյն բարբառին առածները, ոճերն ու ասացուածները ծանօթացնելով վախճան տուինք մեր այս պզտիկ ուսումնասիրութեան, որ այսպէսով քաղկացած եղաւ չորս մասերէ. 1. Չայնագիտութիւն. 2. Բառացուցակ. 3. Քերականութիւն. 4. Առածներ, ոճեր, ասացուածներ:

Ո՛րեւէ լեզուի գաւառաբարբառներուն լեզուաբանօրէն ունեցած անհուն կարեւորութիւնն ի նկատ առնելով՝ հայ բարբառներու քննութիւնն ալ ի հարկէ մեր լեզուին համար անսակնկալ ու սքանչելի յայտնութիւններ ունի ընելիք: Այս մտածմամբ՝ կը յուսանք թէ մեր

ներկայ աշխատասիրութիւնն ալ իր բոլոր անկատարութիւններովն ու թերութիւններովը միասին, իր շահեկանութիւնը պիտ' ունենայ անոնց համար՝ որոնք հայ լեզուով ու հայ գրականութեամբ կը գրադին: Եւ այդ անկատարութիւններն ու թերութիւններն ալ վստահ ենք որ խստիւ չպիտի քննադատուին ձեռնհաս լեզուաբաններու կողմէ, երբ մանաւանդ գիտնան թէ այս գործը մեր (արեւմտեան հայերուս կամ թրքահայերուս) մէջ, եթէ չենք սխալիր, բարբառախօսական առաջին աշխատութիւնն է որ իր նախորդը չունի. — նախափորձ մը պարզապէս՝ սկսնակէ մը գրուած, առանց գոնէ որեւէ առաջնորդող գործի օգնութեան, որ բնականաբար գիտութեան բոլոր պահանջները գոհացնելու կարող գիտնական մեթոտաւոր հետազօտութիւն մը համարուելու յաւակնութիւնը չի կրնար ունենալ:

Լեզուաբանական հետազօտութիւններու արժէքը մեր մէջ ալ հասկցուելէն ու օրէ օր շեշտուելէն ի վեր — որուն մեծապէս նպաստեցին վերջերս Մ. Գ. Ս. Լեւոն Մսերեանցի հայ. բարբառախօսութեան (ներածական ճառ Մշոյ բարբառին ուսումնասիրութեան) թարգմանութիւնն ի Է. Գ. Վ. Մէնէվիշեանէ եւ Պ. Հր. Աճառեանի ուսումնասիրութիւնները, ինչպէս նաեւ Կ. Պոլսոյ Բիւրակներ՝ խմբագրութեամբ Պ. Գ. Խաչկոնցի — «պատուելիական», սխալ ըմբռնումով մը այնքան երկարատեմնէ ի վեր արհամարհուած, լքուած, եւ գրական լեզուի ազդեցութեան տակ հետզհետէ այլափոխուելու, կորսուելու վրայ եղող հայ բարբառները մէկէն կարեւոր նշանակութիւն մը առին ու հետաքրքրական նոր կերպարանքով մը ներկայացան անտարբերներու աչքին: Ուրախալի է որ գաւառացի բանասէրներ սկսած են փոխանակ արհամարհանքի՝ տար գուրգուրանքով մը նկատել իրենց գաւառի բարբառներն եւ անոնցմով լրջօրէն գրադիլ, որուն փորձերը հետզհետէ տեսնուելու վրայ են:

Երանի թէ մեր այս դոյզն երկը անոնց ալ նոր գրգիռ ու
 քաջալեր մը ազդէր՝ աւելի եռանդով եւ աւելի պա-
 տրաստութեամբ նուիրուելու համար այս գեղեցիկ գործին
 որ ս'յնքան հիանալի կոյս ծոխութիւններ պիտի բերէ
 մտցնէ մեր գրականութեան մէջ, նոյնքան ալ համեմա-
 տութեան եզրեր աւելցնելով հայերէնի քննական հետա-
 զօտութեանց համար:

Այս ուսումնասիրութիւնը պիտ' օգնէ նաեւ ճշտե-
 լու Եւդոկիոյ հայ գաղթականութեան (քաղկացած շուրջ
 2000 տունէ) ծագումը որմթութեան մէջ կը մտայ ի չգոյէ
 որեւէ յիշատակարանի. ըստ որում իրենց գաւառա-
 բարբառը կենդանի եւ ամէնէն անվրէպ յիշատակա-
 րանն է որ քաղղատելով ուրիշ գաւառաբարբառներու
 հետ՝ օր մը երեւան պիտի բերէ գաղթականական առն-
 չութիւնները:

ՀԵՂԻՆԱԿԸ

ԵՒԴՈՎԻՈՅ ՀԱՅՈՅ ԳԱԽԱՌԱԲԱՐԲԱՌԸ

Մ Ա Ս Ն Ա .

Երդոկիոյ Հայոց Բառերը :

Յայտնի է թէ համեմատական լեզուագիտութիւնը՝ որ այսօրուան նշանաւոր գիտութիւններէն մին է, անհուն կարեւորութիւն կ'ընծայէ իւրաքանչիւր լեզուի գաւառաբարբառներու ուսումնասիրութեան: Այդ գաւառաբարբառներու մէջ շատ անգամ պահուած են բառեր, ոճեր, հնչման մասնաւորութիւններ, յատուկ ասացուածներ, առածներ, զրոյցներ, որոնք անգին գանձեր են լեզուագիտական եւ ազգագրական տեսակէտով լեզուաբնին գիտնականներու համար: Նոյն իսկ գաւառաբարբառներու բոլոր աղաւաղումները՝ զորս սովորութիւն է այնչափ արհամարհանօք նկատել, նոյնչափ մեծ բանասիրական արժէք ունին, զոր ձեռնհաս անձեր միայն կարող են գնահատել եւ անոնցմէ ըստ արժանւոյն օգտուիլ: Բայց մեզի համար մեր հայ գաւառաբարբառներու ուսումնասիրութիւնն ուրիշ կերպով ալ շահե-

կանութիւն ունի: Մեր արդի գրականութիւնը
 դեռ այնպիսի վիճակի մէջ է, որ չենք կրնար
 համարիլ թէ կատարելագործեալ գրականու-
 թիւն մըն է: Հիմակուան աշխարհաբարը՝ որով
 կը գրենք մենք, արեւմտեան Հայերս, իր նախ-
 նական նիւթը գրեթէ ամբողջովին առած է
 Կ. Պոլսոյ մէջ խօսուած հայերէնէն, եւ ինչչափ
 ալ յառաջագիմութիւն ըրած ըլլայ գրագէտ-
 ներու շնորհիւ, անշուշտ չկայ մէկը՝ որ չխոստո-
 վանի, թէ տակաւին շատ ու շատ թերութիւն-
 ներ ունի, թէ վերջնական ու միօրինակ ձեւ մը
 առած չէ. եւ թէ մանաւանդ դեռ կատարելա-
 պէս ենթակայ է տիրող ազդեցութիւններու եւ
 կրցած չէ ստանալ զուտ բնատոհմիկ եւ սկզբ-
 բնատիպ անկախ նկարագիր մը: Այս տեսակէ-
 տով հայ գաւառաբարբառներու ծանօթու-
 թիւնն եւ ուսումնասիրութիւնը մեծ օգնութիւն
 կրնայ ընծայել մեր գրականութեան ճոխացմանն
 ու զարգացմանը: Գաւառաբարբառներու մէջ
 կը բովանդակուին հայերէնի սեպհական ճոխ
 տարրներ, որոնց գոյութեան վրայ իսկ գաղափար
 չունին մեր գրողներէ շատերը: Երբեմն գաւա-
 ռացի ինքնատիպ գրողներու՝ գաւառական սի-
 րուն եւ ընտանի բացատրութիւններով եւ
 գոհար բառերով զարդարուած գրուածքները
 կարդալով՝ չենք զգար անակնկալի մը հմայքը:
 Անոնք մեզի հին հին դարերու մէջ գրուած
 հէ+եմներու ու հրաշավէպերու պատրանքը կու-
 տան պահ մը, այնչափ նոր ու դիւթիչ կը
 հնչեն մեր ականջներուն: Եւ կը զարմանանք

Թէ հայ լեզուն այսչափ անծանօթ ճոխութիւն-
ներ ունի:

Հայ գաւառաբարբառներու անծանօթ
մնալն է պատճառ՝ որ այսօր մեր գրականու-
թիւնը շատ մը նորակերտ բառերով խճողուած
է, մինչդեռ այդ բառերէ շատերուն հոմանիշ
բուն հայերէն բառերը կան այս կամ այն
գաւառաբարբառին մէջ: Ասկէ զատ՝ մեր գրող-
ները շատ անգամ բուն բառը չեն գործածեր,
որովհետեւ չեն գիտեր. այսինքն կը գործածեն
անանկ բառեր՝ հոգ չէ թէ չըլլան նորակերտ,
որոնք բոլորովին ճշդիւ չեն բացատրեր այն իրը
կամ գործողութիւնը զոր կ'ուզեն ակնարկել,
մինչդեռ գաւառաբարբառներու մէջ ադոր
բուն բառը կայ: Եթէ լաւ նկատենք՝ լեզուի մը
մէջ հոմանիշ բառ գրեթէ չկայ, որեւէ իր մը
կամ գործողութիւն մը կամ վիճակ մը նշանա-
կող տարբեր տարբեր հոմանիշ բառեր՝ այն
իրին կամ գործողութեան կամ վիճակին տար-
բեր տարբեր մասնաւոր հանգամանքները կը
ցուցնեն: Բայց այս կարգի բառեր շատ անգամ
ժողովրդեան բերնին մէջ կամ գրողներու
գրչին տակ անխտիր իրարու տեղ գործածուե-
լով՝ վերջիվերջոյ իրենց մասնաւոր առումները
կը կորսնցնեն: Գաւառաբարբառները զարմա-
նալի կերպով ճոխ են այս կարգի առերեւոյթն
հոմանիշ բառերով, որոնք սակայն իրարմէ շատ
տարբեր առումներ ունին, զորս կրնայ ճշդել եւ
զգալ այդ բառերուն ընտելացած գաւառացին
միայն: Արդ եթէ այս տեսակ բառեր ծանօթա-

նան եւ գրական դառնան, անտարակոյս մեր գրականութիւնն անոնցմով նոր ճոխութիւն մը պիտի ստանայ:

Գարձեալ. գաւառաբարբառները կը պարունակեն զուտ հայերէն շատ մը նոր բառերու հետ՝ նաեւ հայերէնի յատուկ խիստ շատ գաւառական ասացուածներ, խօսքի դարձուածքներ, բացատրութեան ձեւեր, որոնք եթէ երեւան բերուին եւ մեր գրականութեան մէջ ընդհանրանան, անշուշտ ազով մեր գրականութիւնը մեծ քայլ մը առած պիտի ըլլայ օտարաձեւութենէ հեռանալու եւ տոհմային նկարագիր մը ստանալու գործին մէջ, որ այնչափ կարեւոր է, որպէս զի գրականութիւն մը իր ինքնուրոյն եւ առանձնայատուկ տեղն ունենայ գրականութիւններու շարքին մէջ, փոխանակ ըլլալու միայն ստրուկ հետեւող եւ խաղալիկ այս ու այն օտար գրականութեան ձեւերուն եւ քմահաճոյքներուն:

Արդ այս քանի մը տեսակէտներով գաւառաբարբառներու ծանօթութեան օգտակարութիւնն անուրանալի ըլլալով՝ այս անգամ մեր բանասէրներու եւ գրողներու ուշադրութեան պիտի ներկայացնենք Ե-րոհոյ Հայոց Գաւառաբարբառները քաղուած կարգ մը գաւառական բառեր իրենց նշանակութիւններովը, նոյն բարբառի յատուկ հնչումներն եւ այլ մասնաւորութիւնները նկատող կարգ մը ծանօթութիւններով միասին:

* * *

*

Եւզոկիոյ Հայոց խօսած հայերէնն ստոյգ է որ ուրիշ հայ գաւառաբարբառներու չափ ճոխ եւ բազմերանգ զանազանութիւն չի ներկայացըներ, եւ ընդհանրապէս շատ կը նմանի Ա. Պոլսոյ խօսուած հայերէնին. սակայն սա տարբերութեամբ՝ որ անկէ քիչ մ'աւելի հաւատարմօրէն կրցած է պահել հայ լեզուի հարազատ հնչումներն ու բառերը, եւ մանաւանդ անկէ շատ աւելի հարուստ է գաւառական ասացուածներով ու բառերով: Այս բառերու ցանկն սկսելէ առաջ՝ ընդհանուր գաղափար մը տալու համար Եւզոկիոյ գաւառաբարբառին վրայ, աւելորդ չենք համարիր իբր նմոյշ ներկայացնել տեղացիներու բերնէն քաղուած քանի մի մանրավէպեր, տեղական բարբառով:

ԾՆՆԼ ԿՐՐՆԸ:

Ժամանակին թէմպէլ հարս մը կայ էղեր, անտար թէմպէլքի տանը հէօջ մէկ գործին չի նէյիր, նէ ուտելիք կ'եփէ, նէ հաց կ'անէ, նէ լաթ կը վլայ, մինչի անգամ աւլտուք ժողվտուք մը պիլէ չ'աներ էղեր: Աեսուրը շատ կ'աշխատի քի աս թէմպէլ հարսինը բան բանիլ սորվեցնէ, ըմմա ինչ կ'անէ նէ Փայտա չ'աներ: Ճարը հատած օր մը էրկանը կ'ըսէ քի — քա՛, էկու սըւխանկ՝ բան մը անինք, ես օտան աւլելու ատենս դուն ալ ոտքի ել, աւելը ձեռքէս առնելու էղիր ես պիտ'աւլիմ տէյի, պէքի՞ հարսը աս բանը տեսնելով քեզիմէն կ'ամշնայ տէ ինք կ'ելլէ կ'աւլէ: Ասանկ կը խրա-

1 Այսպիսի:

2 Պէլէի, թերեւս:

տուին¹ աղապապա² ու կեսուր, ասանկ ալ կ'անեն :
 Օր մը կեսուրը օտան աւելելու ատենը՝ հէմէն աղա-
 պապան ոտքի կ'ելէ, աւելը կը խլէ, ես պիտ'աւելիմ
 ըսելով . կեսուրը աւելը չի տար — քա մեղքը չե՞ս
 մը, մեղայ, հէօչ տեսնուած բան է մը քի կնիկ
 մարդը դրած՝ էրիկ մարդն աւել աւել : Ասանկ՝ ես
 պիտ' աւելիմ, դուն պիտ' աւելես ըսելով աւելը իրա-
 րու ձեռքէ քաշքշելու ատեննին՝ հարսը անդիէն
 նստած տեղէն ինչ ըսէ նէ աղէկ . — ճանրմ,
 ինչո՞ւ կուիւ կ'անէք կոր, ասօր մէկերնիդ աւելցէք,
 վաղն ալ մէկալնիդ . . . :

Գող պապուհը :

Իրիկուանը մէկը զարիպ հալւոր³ պապուկ մը
 կ'երթայ տան մը դուռը կը զէրնէ : Գուռը կը
 բանան : Պապուկը⁴ կ'ըսէ քի — Ես զարիպ էմ, ինչ
 կ'ըննայ, ինձի աս գիշեր ներս առէք, թէք ախո-
 ոին քէօչէն տեղ մը տուէք, պառկիմ : Տանը
 մարդիկն ալ վրան խղճալով ներս կ'առնեն պա-
 պուկը, կը տանին օտան կը նստեցնեն : Տանը
 տղաքը կը ժողվուին մարդուն գլօխը . — Պապուկ,
 պապուկ, ինչ կ'ըննայ, մեզի հէքիեաթ մը ըսէ տէ
 մտիկ անինք, կ'ըսեն : Պապուկն ալ — Ես հէքի-
 եաթ - մէքիեաթ չեմ գիտեր, կ'ըսէ : Տղաքը նորէն
 կ'աղաչեն պապուկին քի իլէ⁵ իրենց հէքեաթ մը
 ըսէ : Պապուկն ալ ճարը հատած՝ ինչ ըսիմ տէյի
 մտածելով աչքերը չորս դին պտտցնելու ատենը՝
 կը նէյի քի պատը վզի մը օսկի կախուած է,
 ըռաֆն⁶ ալ նորուկ կարմիր բապուճ⁷ մը կայ .

1 Իրարու մէջ խորհուրդ ընել, որոշել :

2 Կեսրայր :

3 Ալեւոր :

4 Ծեր մարդոց կ'ըսեն՝ պապուկ :

5 Անպատճառ :

6 Բարձր դարակ :

7 Կանանց հողաթափ :

մէմնալ ախոռէն ջորիի մը խրխնջալու ձանը կը լսէ: Ան ատենը պապուկը տղոցը դառնալով՝ — Ես հէքիեաթ-մէքիեաթ չեմ գիտեր ըմմա՝ ձեզի բան մը ըսիմ տէ գիտցէք, կ'ըսէ. պատին ճընկըլիկը ծոցիկս, ըռաֆին կարմրուկը տոտիկս, ախոռին քսքսուկը տկուկս, վանկուց՝ պապուկը ուր կը գտնէք...: Տղաքը պապուկին հէքիեաթին միտքը չի հասկնալով՝ նորէն նորէն ըսել կու տան ու շատ կը խնդան: Ասանկով գիշեր կ'ըննայ, ամէնքն ալ կը պառկին կը քնանան: Աանկուց կ'արթննան կ'ելլեն, պապուկ կը փնտռեն, պապուկ չի կայ, գնացեր է: Պատը կը նէյին քի օսկին ալ չի կայ, ըռաֆը կը նէյին քի բապուճն ալ չի կայ. մէմնալ ախոռը կերթան կը նէյին քի ջորին ալ չի կայ...: Մէր աս պապուկը խաբեբայ գող մըն է եղեր. գիշերանց օսկին, փապուճը, ջորին առեր փախեր է: Ան վախթը կը հասկնան քի իրիկուան ըսած հէքիեաթին միտքն ալ ադի է եղեր:

Մ-հէն Ժ-իւղ ճ-րդը:

Մարդուն մէկը մեռնելէն շատ վախնալով՝ մեռնել չեղած քաղաք փնտռելու կ'ելլէ քի անտեղ կենայ տէ չի մեռնի: Քաղքոց քաղաք շատ տեղեր պտրտելէն վերջը՝ քաղաք մը կը հասնի քի ադ տեղը հէօչ մեռելնոց² ըսուածը չի կայ: Քանի մը մարդու կը հարցնէ քի — Աս տեղ մարդ չի՞ մը մեռնիր, ինչո՞ւ մեռելնոց չունիք: Անոնք ալ կ'ըսեն քի — Աստեղ մեռնելն ինչ է, մեռելնոցն ինչ է չենք գիտեր. — Էյ, աստեղի մարդիկը մինչի վերջը կ'ապրի՞ն մը, — Չէ մարդու մը վատէն³ լմնցածին պէս՝ սի գիմացի լեռանը էտեւէն ձան մը ան մարդը անուճովը կը կանչէ, անի ալ

1 Առաւօտ:

2 Գերեզմանատուն:

3 Կենաց պայմանաժամ:

կ'ելլէ կ'երթայ, ալ մէմընալ չի գար, — էյ, ադ մարդը չ'երթայ նէ զօռ¹ մը կայ մը, — Չի կայ ըմմա՝ անպատճառ կ'երթայ, — Ասանկ էնէ ասկի աղէկ տեղ չ'ըլլար, ես Ֆէս² կը կենամ, կանչեն ալ նէ չեմ էրթար: Ասանկով մարդը փնտռած տեղս գտայ տէյի ադ քաղաքը կը կենայ: Շատ ժամանակ անցնելէն վերջը՝ աւուրը մէկը մարդը պէռպէռին խանութը նստած՝ թրաշ ըննալու ատենը՝ մէմընալ լեռանը էտեւէն իր անուներ տալով ձան մը զինքը կը կանչէ — էկո՛, էկո՛, էկո՛, ըսելով: Մարդը ցատկածին պէս էրթալու կ'ըննայ: Պէռպէռը կ'ըսէ քի — Ճանրմ, դուն կանչեն ալ նէ չեմ էրթար կ'ըսէիր կոր, ինչո՞ւ ցատկեցիր, — էրթամ տէ նորէն կու գամ, կ'ըսէ մարդը, — Հէօշ չէ նէ թրաշդ լմնցնիմ տէ վերջը գնա, — Չէ, էրթամ տէ հիմա կու գամ: Ասանկ ըսելով մարդը թրաշը քէսէք³ կը ձգէ, կ'ելլէ, կ'երթայ... տահա պիտի գայ...: ⁴

* * *

Մեր բառացուցակն սկսելէ առաջ՝ աւելորդ չենք համարիր քանի մը ծանօթութիւններ ալ տալ:

Պէտք է գիտնալ թէ մեր առաջիկայ բառացանկին մէջ ամփոփած ենք Եւգոկիոյ գաւառաբարբառին մէջ գործածական բոլոր

1 Ստիպում:

2 Հոս:

3 Կիսատ:

4 Այս մանրավէպը հաւանաբար արաբական ծագումն ունի, ինչու որ ճակատագրականութիւն (Բագդէր, Կարէր) կը բուրէ, որ խլամական կրօնքի գլխաւոր վարդապետութիւններէն է:

Հայերէն գաւառական-ուսմական բառերը,
 կարելի եղածին չափ ճշդելով նաեւ անոնց
 կազմութիւնն ու ստուգաբանութիւնը, բայց
 չենք պնդեր անշուշտ թէ ադոնք միայն Եւրո-
 կիոյ յատուկ բառեր են. քանզի անոնցմէ շա-
 տերն ուրիշ գաւառաբարբառներու մէջ ալ
 գործածական են, եւ նոյն իսկ կան բառեր՝ որ
 ժամանակէ մը ի վեր գրականութեան անցած եւ
 գրական բառեր դառնալ սկսած են: Իսկ մեր
 բառացուցակէն դուրս ձգած ենք թրքերենէ
 եկամուտ եւ առաւել կամ նուազ հայացած
 բոլոր բառերը, բաց ի քանի մը կատարելապէս
 հայացած ձեւերէ: Նոյնպէս յիշած չենք հայե-
 րէն բառերու՝ ժողովրդեան բերնին մէջ աղա-
 ւաղեալ ձեւերը (օր. ճոշոհալ = դժգոհիլ):
 Տառերու հնչման փոփոխութեան վրայ առան-
 ձին գլուխ մը կը դնենք Չոյն-գիտ-ի-ն վեր-
 նագրով, ուր տեղ կը յիշենք նաեւ այս կարգի
 բառերէն մէկ քանին: Բառացուցակէն դուրս
 թողած ենք ուրիշ կարգ մը բառեր կամ
 ձեւեր ալ՝ որոնք թէպէտ եւ հայերէն են, բայց
 ուսմական չեն, այլ գրաբարի յատուկ, թէ-
 պէտեւ կարի նորանշան եւ զարմանալի է՝ որ
 գրաբարի յատուկ այդպիսի ձեւերու հետքեր
 դեռ գտնուին գաւառներու մէջ: Օրինակի հա-
 մար՝ յակն Բոթ-գիւ ձեւը գործածական է Եւ-
 դոկիացւոց բերնին մէջ իր ճիշդ նշանակու-
 թեամբ, թէպէտեւ եթէ հարցնես՝ եւ ոչ մէկը
 գիտէ այդ ձեւը կազմող «ն» եւ Բոթ-գիւ բա-
 ռերուն բառական նշանակութիւնը:

Պէտք է զարմանալ՝ եթէ մեր բառա-
 ցանկին մէջ տեսնուին հասարակօրէն գործա-
 ծուած եւ ծանօթ կարգ մը բառեր, որոնք թէ-
 պէտեւ ըստ ինքեան ռամկական բառ չեն, բայց
 ժողովուրդը սովորականէն տարբեր առումով
 մը կը գործածէ զանոնք: Նոյն իսկ մեր ներկայ
 աշխարհաբար գրականութեան մէջ կան գործ-
 ածական բառեր, որոնք իրենց բուն նշանակու-
 թիւնը կորսնցուցած եւ տարբեր նշանակութիւն
 մը ստացած են: Օրինակի համար վարկէ բառը,
 որ վարկէին ամփոփեալն է, աշխարհաբարի
 մէջ շահէ նշանակութեամբ կը գործածուի,
 մինչդեռ այդ բառին բուն նշանակութիւնն է
 արհեստ, յոգն: Արովհետեւ շահիլը աշխատելով
 կ'ըլլայ, յայտնի կ'երեւի թէ արդիւնքը պատ-
 ճառին տեղ անցած է այդ բառին նշանակու-
 թեան մէջ:

Բառերու նշանակութիւններն աշխատած
 ենք կարելի եղածին չափ ճշգրութեամբ տալ,
 համաձայն ժողովրդեան ըմբռնման, եւ սակայն
 պէտք է խոստովանիլ թէ գաւառական բառերը
 շատ անգամ այնչափ մասնաւոր եւ նուրբ ա-
 ռումներ ունին որ դժուար կ'ըլլայ լիովին բա-
 ցատրել: Սա ալ ըսենք որ մեր բառացուցակին
 մէջ յիշուած բառերէն շատերն ունին բարդու-
 թիւններ եւ ածանցումներ ալ, զորս աւելորդ
 համարած ենք մի առ մի յիշել: Իսկ Եւգոկիոյ
 բարբառին հնչումներու մասնաւորութիւնները
 զգալի պատկերացնելու համար խօսինք նախ
 Եւգոկիոյ բարբառին յայնպիսի-թեան վրայ:

1. Չայնագիտութիւն:

Եւգոկիոյ գաւառաբարբառին մէջ, իւր-
աքանչիւր տառ կամ ձայն (ձայնաւոր, երկբար-
բառ, բաղաձայն) ունի ընդհանուր հնչում մը՝
որ այն տառին սովորական հնչումն է, ունի նաեւ
մասնաւոր արտուղի հնչումներ՝ որոնք այն տառին
սովորական հնչման կրած փոփոխութիւնները
կը ներկայացընեն: Տառերը կամ ձայները՝ այս
բարբառին սովորական արտասանութեան մէջ,
կամ հաւատարմօրէն պահած են իրենց նախ-
նական բնիկ ձայնը, կամ ենթարկուած են ընդ-
հանուր ձայնափոխութեան մը: Այսպէս օրի-
նակի համար է ձայնաւորը՝ որ մէկ քանի գաւ-
առներու մէջ իր բուն հնչումը պահած է եւ
յայտնապէս կը զանազանուի է ձայնէն, Եւգոկիոյ
բարբառին մէջ գրեթէ բոլորովին կը շփոթուի
է-ի հետ, ըլլայ բառերու սկիզբը, ըլլայ մէջ-
տեղը, զոր օրինակ. երէն⁺, երէն, երէ⁺, երէ⁺, երէ⁺,
եւն եւն կ'արտասանուին երէն⁺, երէն, երէ⁺,
երէ⁺, երէ⁺ եւն¹: Ընդհակառակն « ձայնաւորը
Եւգոկիոյ բարբառին մէջ պահած է շատ ան-
գամ օ-է կամ լօ-է զանազանուող մասնաւոր
տեսակ մը բաց օ-ի հնչում, որուն վրայ դժուար
է ուրիշ տառերով գաղափար մը տալ, եւ որ կը
թուի ըլլալ նոյն ձայնաւորին նախնական բնիկ

1 Ե⁺, Ե⁺Ե, Ե⁺, ԵրԲ եւ ասոնց նման քանի մը բա-
ռերու մէջ է ձայնն անփոփոխ եւ որոշ կը հնչուի: Եւ-
գոկիոյ հայ գիւղերուն մէջ ինչպէս է-ի նոյնպէս եւ ուրիշ
տառերու աւելի հարազատ արտասանութիւնը կարելի է
պահուած գտնել:

արդէն իսկ կը նշմարուի կարգ մը բառերու
 հնչման մէջ, որպիսիք են՝ օրինակի համար,
 հ-գէ, գէշեր, Կ-Կ-Կ-Կ, յգէլ, -ջ-չ եւն, որոնք կը
 հնչուին hoki, kischer, tatark, tzkel, atchogh
 եւն եւն:

Ի ստորեւ կը նշանակենք թէ իւրաքան-
 չիւր տառ սովորաբար ինչ ձայն ունի Եւգոկիոյ
 բարբառին մէջ:

Ա	կը	հնչուի	ա	Մ	կը	հնչուի	մ
Բ	"	"	b	Յ	բնաւ	չի	հնչուի ¹
Գ	"	"	g	Ն	կը	հնչուի	ն
Դ	"	"	d	Շ	"	"	շ
Ե	"	"	t	Ո	"	իբր - -է	կամ օէ
Զ	"	"	q	Չ	"	"	tch
Է	"	"	t	Պ	"	"	b
Ը	"	"	l	Ջ	"	"	dj
Թ	"	"	t	Բ	"	"	n
Ժ	"	"	ʃ	Ս	"	"	u
Ի	"	"	ʃ	Վ	"	"	v
Լ	"	"	L	Տ	"	"	d
Լ	"	"	lu	Բ	"	"	r
Ծ	"	"	dz	Յ	"	"	g
Կ	"	"	g	Ի	"	"	z
Հ	"	"	z	Փ	"	"	p
Չ	"	"	dz	Գ	"	"	k
Ղ	"	"	q	Օ	"	"	o
Ճ	"	"	dj				

Երկբարբառներու սովորական հնչում-
 ներն են:

Այ == ա. զոր օր. հաբ (= հայր), հաբ
 (= մայր), էրի-ն (= երկայն), յ-ն (= ձայն),
 ալ (= այլ) եւն:

¹ Ձոր օրինակ. ա-ա-ջ (= յառաջ), է-ն-է (= յիս-
 նակ), ա-ի-բ (= յակոբ), է-ն-ց-ի (= յիշոցի), է-ա-բ (= փայտ)
 եւն եւն:

(= անկանիլ). — սի, րի, նի (= սա, դա, նա),
խորհիլ (= յստակել):

ե = ա, է (բաց), ի. — զ. օր. արհար
(= եղբայր). — եր+ (= երբ), յեր+ (= ձեռք).
— երե+ (= երեք), երեցիկն (= երեցկին), երե-
կուն (= երեկոյ), արհի, իրի, սերի եւն (= ու-
տեմ, խմեմ, սիրեմ եւն):

է = ի. — զ. օր. ասի, արի, անի
(= ասկէ, ադկէ, անկէ):

ը = ի. — զ. օր. խորհիլ (= յըստակ),
ճերմի (= ճըրագ), կիշեր+ (= կըշիռ), կիշարունակ
(= կըշտանակ):

ի = է, ը. — զ. օր. կիշեր+ (= կշիռ),
ընի (= ինձի), ըհի (= իսկուհի):

ո = է, զ, օ, ու. — զ. օր. թե, թեդ,
թեւ (= հոս, հոդ, հոն), զեզ (= ուզ), զուր
(= ուր). — օհի (= ոսկի), օշիլ (= ոջիլ),
օլր (= ոլոր), օղջուն (= ողջոյն). — գուն
(= գոհ):

Երկրորդական յայնպիսի-նները:

այ = է¹. — զ. օր. էի (= այգի), երել
(= այրիլ), երեի (= այր-իկ), յերել (= ձայնել):

իւ = է, ի. — զ. օր. եղ (= իւղ), զեղ
(= գիւղ). — եր (= իւր), արիկն (= յա-

1 Այ երկրորդական է-ի ամփոփումն ընդհանուր է
քանի մը գաւառաբարբառներու, օրինակի համար Մշոյ
բարբառին մէջ, բայց Եւգոկիոյ բարբառին մէջ միայն յի-
շուած մէկ քանի բառերուն յատուկ է:

րու[թիւն), նեղու-թիւն (= նեղու[թիւն) եւ այսպէս՝
բոլոր ու-թիւն վերջաւորող բառերը:

ու = ո. — զ. օր. գլուխ (= գլուխ), գլուխ
(= փշուր), հարս (= հարս):

Բաղաձայններու ձայնադիւր-թիւնները:

գ = ղ. — զ. օր. լողանալ (= լողանալ):

գ = ճ. — զ. օր. ճգնահալ (= զգոհ-
ճիւղ):

զ = ջ, ո. — զ. օր. երջ (= երջ),
հարձել (= հորզել), քանջ . . . (= քան զ . . .).
— ուղ (= զուղ):

ժ = ճ, ղ. — զ. օր. պատճ (= պա-
տիժ), պատճել (= պատժել), բաժ (= բաժ).
— ճգնահալ (= զգոհճիւղ):

լ = լ. — զ. օր. սիրել եմ, խօսել եմ
եւն (= սիրել եմ, խօսել եմ եւն):

ծ = շ, ո. — զ. օր. շարժարար (= ծառ-
զարդար), շարար (= ծրար), հղուել (= հծու-
ել), հղիւել (= հծիւել). — հիւել (= հրծիւել),
ուսուս (= Աստուծոյ):

կ = լ. — զ. օր. — աղայ (= աղայ):

հ = ք, խ. — զ. օր. քեւ, քեւ, քեւ
(= հոս, հող, հոն). — խող (= հող):

ձ = շ, ո. — զ. օր. թանձր (= [թանձր),
անձրել (= անձրել). — բարձր (= բարձր):

ղ = խ, լ. — զ. օր. րնդալ (= զան-
դաղ), աղջիկ (= աղջիկ), աղքատ (= աղքատ),
եղիւել (= յաղթել), օղջոյն (= ողջոյն), աղ-
բար (= աղբար). — խաղող (= խաղող):

ն = լ. — զ. օր. լ՛ն (= նման), լ՛ն-
 նիլ (= նմանիլ), էլէլ (= ելանել), լ՛ն-
 (= ըլլալ, որ ինք եւս գրաբարի էլնիլ-ին այլա-
 փոխեալ ձեւն է):

շ = ժ, «, շ. — զ. օր. ժ՛ն, ժ՛նիլ
 (= շարժ, շարժիլ), «րջէլ (= շրջել) — շէջ
 (= շեղջ):

ս = ծ. — զ. օր. իծծն (= յիսուն),
 վիծն (= վաթսուն):

ր = յ, «. — զ. օր. կայնալ (= կարե-
 նալ), լեարդ (= լեարդ):

ց = «. — զ. օր. երէկն (= երէցկին),
 օրէս (= օրրոցք), թերերե (= թերայրեաց):

ւ = Ֆ. — զ. օր. հւլֆ (= հալաւ),
 հւշֆ (= հաշիւ), հւրֆ (= հարաւ):

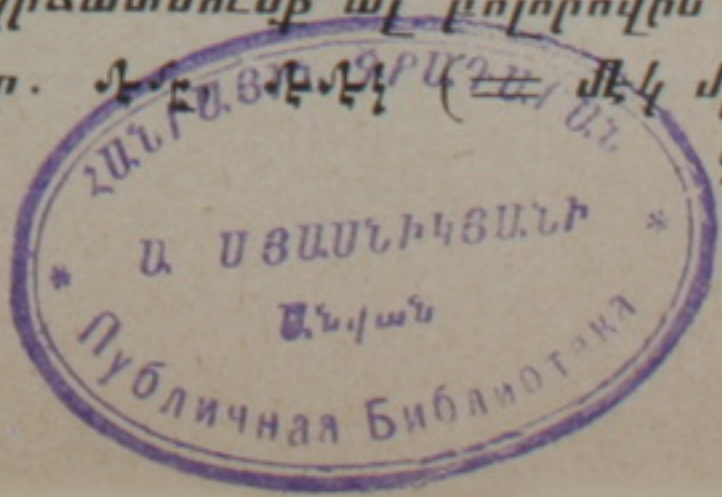
փ = +. — զ. օր. շ+ (= չափ):

տս = ց. — «րցն+ (= արտսուք):

Քանի մը դիտողութիւններ եւս՝ ուրիշ մէկ
 քանի ձայնական երեւոյթներու վրայ:

Չայնաւորներու սղումներն ու կրճատում-
 ները՝ որոնք հայ լեզուին համար այնչափ սովոր-
 ական են եւ աւելի յաճախադէպ՝ գաւառա-
 բարբառներու մէջ, բնականաբար Եւգոկիոյ
 բարբառին մէջ ալ նոյնչափ սովորական եւ յա-
 ճախադէպ են, որոնց վրայ աւելորդ կը համար-
 ինք երկար խօսիլ: Չայնաւորներէ զատ՝ բա-
 ղաձայններու կրճատումը ալ բոլորովին անսովոր
 չեն. զ. օր. զ՛ն (= զան):

1359
 41

մէկ), օրսսսսհ (= օրհասարակ), ս (= ալ, այլ), էք (= երբ), շնր+ (= շնորհք), աշխար+ (= աշխարհ) եւն եւն. վերը յիշուած բառերուն մէջ ալ կան բաղաձայններու զեղջմանց օրինակներ: Երբեմն ալ տառերը՝ ըլլան ձայնաւոր կամ բաղաձայն, բառերու մէջ իրենց բուն տեղերը կը փոխեն, զ. օր. աւհաջ (= աւհանջ), լլլ (= լուալ), թնթաղ կամ թնթախ (= ծնծղայ), Բեդուր (= փետուր) եւն եւն: Իսկ ը տառը միշտ կը տեղափոխուի եւ շատ անգամ իրեն յետագաս բաղաձայնէն առաջ կ'անցնի. զ. օր. Տերղ (= մեղր), Տրիել (= մոխրել), Էրշել (փշրել), շր-րջել (= զրուցել), դարսահ (= դատարկ), Տարս (= մարիամ) եւն եւն: Ն ձայնը շատ անգամ կ'աւելնայ բառերու մէջ. զ. օր. Տնթ (= մեծ), Տն+ (= մեք), արցուն+ (= արտսուք), կարճունջ (= կամուրջ), կանանջ (= կանաչ), Էրինհուն (= երեկոյ) եւն: Նոյնպէս + տառը կ'աւելնայ շատ մը բառերու վերջը եւ անոնց անեզականի ձեւ կու տայ. օր. կշէր+ (= կշիռ), Բանլի+ (= բանալի), Բարկենդան+ (= բարեկենդան), դարսհեր+ (= պատկեր), կաթիլ+, հո-ր+, աշխար+, դարսար+ եւն եւն:

Նշանակութեան արժանի է նաեւ որ Եւգոկիոյ բարբառին մէջ ար, ար, նր, նար, նարամիփոփուելով՝ հաւասարապէս մէկ ձայնի կը վերածուին եւ կը հնչուին իբրեւ ս. օր. կրել (= կտրել), կրիծ (= կտրիծ), կրել (= կտտրել), դարել (= պատուել), թար (= ծանր), Տար Տար (= մանր մունր), սար (= սանտր),

հ-եւ, ի-եւ (= հնտրել, փնտռել) եւն եւն:
 Նոյն պարագային մէջ Սերաստացիք կը հնչեն
 հւոյել, հոյել, հւնել, ծւնել, սւնել եւն:

2. Բառացուցակ:

Գառաւորական բառերը Երդոկիոյ հայոց բարբառեան
 քաղոքած:

Ա.

ԱԴԱՄԱՄՈՒԹ. — Առտուան դէժ տիրող խոր
 մթութիւնը, որ այս անունն առած է աւան-
 դութենէ մը, զոր յիշող չկայ հիմայ:

ԱԼ. — Առասպելական կին մը, որ ծննդաբեր կա-
 նանց անկողիններուն վրայ ծանրանալով զա-
 նոնք կը խեղդէ, կ'ըսեն: Ընդհանրապէս այս
 կինը դժնէտեսիլ պառաւ մը կ'երեւակայուի.
 անոր համար «ալու պառաւ կը լմանի», կ'ըսեն
 խիստ տգեղ եւ դաժան կին մը որակելու
 համար:

ԱԼԱԲՈՑԻԿ (թւք. ալ = կարմիր-բոց-իկ). —
 Խարոյկ զոր այգեստաններու մէջ տղաք կը
 վառեն զբօսնելու համար:

ԱԽԼԱՆՔ (աղխ - անք). — Գուներու վրայ կախուած
 շղթայաձեւ երկաթ, որ դուռը աղխելու կը
 ծառայէ:

ԱԾԱՆ. — Շատ հաւկիթ ածող (հաւ):

ԱԿՈՒԻ-ՀԱՏԻԿ. — Երախաներն երբ անվտանգ
 ակռայ կը հանեն՝ սովորութիւն կայ որ մայ-
 րերը հատիկ (ցորեն) խաշեն, եւ ազգականներ
 ու դրացիներ հրաւիրելով՝ միասին ճաշակեն,
 ասոր կ'ըսուի ա-կ-ի-հ-ա-թ-ի-կ:

ԱՂԲՐԱԿ (աղբիւր-ակ). — Աչքին այն անկիւնը,
 ուրկէ արցունքը կը հոսի:

ԱՃԵԿՈՒՆ. — Եփելով շատ ուռենալու, աճելու
 յատկութիւն ունեցող (ցորեն եւ այլ արմտիք):

- ԱՃՌԵԼ (աճառ-ել). — 1. Լուացքի ատեն ճերմակեղէնը երկու բռունցքի մէջ առնելով շփել. (թբք. շփելէ՛ւտ.) 2. Նոյն ձեւով բան մը խառնշտկել, տակնուվրայ ընել:
- ԱՄԲԻՏԱԻԱՆ (ամբարտաւան). — Կոշտ, անկիրթ:
- ԱՄՆԵԼ (աման-ել). — 1. Բան մը ամանի մէջ դնել, տեղաւորել. 2. Որ եւ է գործ մը կարգադրել. օրինակի համար՝ կ'ըսուի «մէմը սի ախջիկս ալ ամնէի...» (= ամուսնացնէի):
- ԱՄՊԱՎԱՐԻԿ. — Ամայի, անմարդաբնակ:
- ԱՅՆԵԼԵՑ. — Աներեւոյթ:
- ԱՆԴԷՆ (այն-դէն). — Հանդերձեալ աշխարհք:
- ԱՆԵԿ. — Տեսակ մը տափակ, կլոր հաց զոր տղոց համար կ'եփեն տուները փուռերու մէջ:
- ԱՆԺՈՒՐ. — Իւղը խիտ քիչ կամ բնաւ իւղ չունեցող (կերակուր). (թբք. է-վան):
- ԱՆՃՐԿԻԼ (ան-ճար-ակ-իլ). — Գործի մը մէջ բոլորովին տկարանալ, անճարակ մնալ:
- ԱՆՏՃԵԼ կամ ԱՆՏՃԻՈՐԻԼ. — Ըմբռնել, հասկնալ:
- ԱՇԽԻԼ. — Կերակուրի մը թթուիլը:
- ԱԶՔ-ԿԱՊՈՒԿ. — Մանկական խաղ, զոր տղաք կը խաղան իրենցմէ մէկուն աչքը կապելով՝ եւ թող տալով որ զիրենք գտնէ:
- ԱՊՐԻՄ-ՄԵՌՆԻՄ. — Երիցուկի ծաղիկը՝ որուն շուրջի պսակաձեւ շարուած ճերմակ թերթիկները «ապրիմ, մեռնիմ» ըսելով հետզհետէ կը փրցնեն: Եթէ վերջին թերթը «ապրիմ» ի հանդիպի՝ նշան է թէ փրցնող մարդը շատ պիտի ապրի, իսկ եթէ «մեռնիմ» ի հանդիպի՝ շուտ պիտի մեռնի:
- ԱՊՐՏԿՈՒԻԼ. — Հազիւ կեանքի անհրաժեշտ պէտքերն հոգալով ապրիլ. (թբք. պարընմագ):
- ԱԶՈՒԱԳԻՆ. — Խիտ սիրելի, մտերիմ (բարեկամ), զոր մէկը կը սիրէ իր աչքին պէս:

- ԱՊՐՅՈՒ (ապուր-ցու). — Երկանքով մանրուած ցորեն, որով ապուր կ'եփեն. [Թլք. Ե-Մ-Տ-Մ:]
- ԱՊՕԼԵԼ. — Ջրի մը ընթացքը բանալ. [Թլք. (---) սալճագ:]
- ԱՌՈՒ. — Կանանց գլխու մազը դէպի երկու կողմերը սանտրելու պարագային մէջ՝ գլխուն ճիշդ մէջտեղը յառաջ եկած առուակաձեւ բաժանման գիծը: Այս կերպ սանտրուելուն կ'ըսեն «առու բանալ»:
- ԱՍԴԷՆ (այս-դէն). — Այս աշխարհքը. հակադարձը «անդէն» ին:
- ԱՐԻՒՆԻՍՈՒՄ. — Արիւնարբու:
- ԱՐԻՒՆՏԵՐ. — Մարդասպան:
- ԱՐԵՒԵԼ. — Արեւը հանել, արեւի տակ դնել:
- ԱՐՍԻԼ. — Յամառելով հակառակիլ:
- ԱՐՅՈՒՆՔԵԼ. — 1. Աչքին ջրոտիլը ցուրտէն, փոշիէն կամ հիւանդութենէ: 2. Մարմնոյ մը ճնշման տակ կաթիլ կաթիլ ջուր դուրս տալը:
- ԱՐՈՒՐՔ. — Գործք, արարք:
- ԱՓՈՏԵԼ (ափ-ու-ել). — Ճանկել, բան մը վայրենորէն խառնշտկել:
- ԱՔՍՈՐԵԼ. — Ատել, նախատել¹:

Բ.

- ԲԱՂԱՐՋ. — Յատկապէս պատրաստուած նկանակ, զոր հարսանեկան հալաւին հետ մանչուն կողմէն աղջկան տունը կը ղրկեն:
- ԲԱՆԹՈՂ. — Գործադուլ:
- ԲԱՆԼԱԹ. — Գործազգեստ:
- ԲԱՆՏՈՒՆ. — Տուներու բակին վրայ մասնաւոր տեղ մը, որ տնական գործերու, օր. լուացքի, հաց եփելու եւն. յատկացուած է:

¹ Արիւնիւ բառին բուն նշանակութիւնը յայտնի է՝ որ տարբեր է, բայց Եւգոկիացիք վերը նշանակուած առումով կը գործածեն այդ բառը: Այս կարգի բառերու դեռ շատ պիտի հանդիպինք, ինչպէս որ յիշած ենք վերը:

ԲԱՐԱԿՑԱԻ. — Հիւժախտ, ծիւրական ախտ:

ԲԻԼՈՆ. — Հնձանին քով հողին մէջ զետեղուած կարաս, ուր կը վազէ հնձանին մէջ կոխուած խաղողին քաղցուն (շէր-):

ԲԼԻԿ. — Սատանին երկու աղջիկներէն մին որ միւս քրոջը - լիին հետ դժոխքին դուռը կը պահպանէ, կ'ըսեն: Ո՛ր եւ է խնդրոյ մը մէջ՝ երբ երկու անձեր գտնուին կամ երկու պարագաներ ներկայանան, մին քան զմիւսն յուի, որոնցմէ ո՛չ մէկը կարելի չըլլայ նախընտրել, կ'ըսուի «նալլէթ (= լաւէթ) սըլիկին ալ, բըլիկին ալ.» որ ժողովրդային ասացուած մը դարձած է:

ԲՂՈՒԿ-ԹՈՅՆՈՂ. — Վհուկ, կախարդ, շարախօս կին: «Բղուկ թուցնել» կ'ըսուի՝ երբ խումբ մը կիներ մէկտեղ հաւաքուելով՝ բամբասանքներ եւ շարախօսութիւններ կ'ընեն: Միջին դարու տգիտութեան ժամանակները՝ երբ Եւրոպայի մէջ կախարդութիւնը ծաւալած էր, մարդիկ անանկ կը հաւատային՝ թէ կան կախարդներ, որոնք սատանային հետ հաղորդակցութիւն ունին եւ գիշերները աւելներու վրայ հեծած՝ օդին մէջէն սուրալով դիւաց ցայգաժողովներուն (sabbat) կ'երթան: Եւրոպացի կախարդներու «-ելլը կ'երեւի թէ մեր մէջ Բղուկ եղած է, եւ ասկէ ծագումն առած են «բղուկ թուցնել, բղուկ թուցնող» եւն՝ ասացուածները:

ԲՈՒՆԱԼ. — Բաղձանք մը զգալ. օր. կ'ըսուի. «սրտէս բունաց որ քեզի նուէր մը տամ»:

ԲՈՒՆԿԱԼ (բոյն-կալ). — Տեղ մը դրուած մասնաւոր հակիթ, որուն վրայ կը նստի հաւը ածելու համար:

ԲՐԻՈՐԻԼ (բիր-աւորիլ). — 1. Բրով զինւիլ. 2. Մէկու մը դէմ շափազանց սրտմտելով հակառակիլ, պայքարիլ. ընդհանրապէս «սըւո-

ըիւլ,» բային հետ կը գործածուի, եւ կ'ըսուի
օր. «ինձի դէմ սրւորած բրւորած է...»:

ԲՕՀՐԵԼ. — Սուրճ. սիսեռ եւ այլ նմանօրինակ
բաներ տապակի մէջ խահրել:

Պ.

ԳԱՆԻԼ. — Սաստիկ զզուանք, նողկանք զգալ:

ԳԶՈՒԸՏԻԼ («Գզել» բային փոխադարձ ձեւը, որ-
պիսի են «սիրուրտիլ, կռուրտիլ», եւն ձեւերը)
— Իրարու հետ ծեծկուիլ. [Թբք. քօղո-շմ+:

ԳՆՈՋ (Գին-ոջ). — Թանգագին:

ԳՆՏԵԼ (Գունտ-ել). — Գնտածել շինել (խմորը
եւն.):

ԳՆՏԻԼ (Գունտ-իլ). — Գնտածել ուռիլ:

ԳՈՌԵԼ. — Իսլամական գերեզման:

ԳՈՒՆՏ-ՈՒ-ԿԾԻԿ. — Արս-կըլոր. [Թբք. էո- -
էո-է-ըլ-է:

ԳՈՒՌ. — Ահմափոր ընդունարան, ուր կը հօսի
աղբիւրներու ջուրը:

ԳՈՒՐԱԼ. — Մուրալ. (ընդհանրապէս առանձին
չի գործածուիր, այլ կ'ըսուի «մուրալ գու-
րալ»):

ԳՐՈՂ. — Հայկական ծանօթ շաստուածը (սասա-
նայ) որ հիմա անէծքի բանածել մը դարձած
է: Այս բառով գործածական ասացուածներն
են «Գրողը տանի, Գրող ելլէ, Գրող փաթթէ,
Գրողիս քէօքը...», եւն:

Պ.

ԳԱՏԻԿ-ՄԱՐՏԻԿ. — Մտերմօրէն. (կ'ըսուի «ի-
րարու հետ դատիկ-մարտիկ խօսիլ, տես-
նուիլ...» եւն):

ԳԱՏՈՒԿ. — Աշխատասէր (ընդհանրապէս բանուկ
բառին հետ գործածուելով՝ կ'ըսուի «բա-
նուկ-դատուկ»):

- ԳԱՐՏԿՈՒԻԼ (գատարկ-ուիլ). — Ունեցածը կորսնցնել, բոլորովին աղքատանալ, չքաւորնալ:
- ԳՆԴԻՍԻԼ (գանդաղ-ոտ-իլ). — Գանդաղանալ, ապուշնալ. [Թբք. «էր-է-ճէն-ճէ»]:
- ԴՈՃԿԻԼ. — Բիւլավին կամ ապուրին կրակին վրայ շատ մնալով՝ հատիկներուն չափազանց ուռիլը, որով անախորժ կ'ըլլայ:
- ԴՐՈՇՄԵԼ. — Զարնել, ծեծել:

Ե.

- ԵՂԼԻ. — Իւղալի:
- ԵՏՆՏՐՈՒԿ. — Բանի մը ամէնէն ետքի մնացած անարժէք մասը:
- ԵՐԱՄ. — 1. Գերեզմաննոցներու մէջ գերդաստանի մը գերեզմաններուն սահմանուած տեղը: 2. Այդ գերեզմաններուն շարքը:
- ԵՐԵՍԵՍ. — 1. Նշանուած աղջկան կամ հարսի մը առաջին անգամ երեսը տեսնելը. 2. Այդ առթիւ փեսային կամ անոր ազգականներուն կողմէն հարսին տրուելիք սովորական նուէրը:
- ԵՐԿԻՐ. — Ազգական կամ արենակից շեղող անձանօթ, օտար (մէկը):
- ԵՐՆԵԼ. — 1. Հովի միջոցաւ ցորենը յարդէն զատել. [Թբք. «-վ-ը-ճ-գ»]: 2. Բան մը տակնուվրայ ընել:
- ԵՐՐՏԿԱԼ. — Խիստ կամայ եւ տկար շարժիլ, երերալ:
- ԵՓ. — Կերակուրին եռալով փրփրիլ, յորդիլը:
- ԵՓ-ԹԱՓ. — Կերակուր եփելու գործողութիւնը:
- ԵՓՃԵԼ. — Եփ ելած, այսինքն եռալով, փրփրալով յորդող ապուրը, ռուփը, իւղը եւն. շերեփով առնել, առնել ու նորէն լեցնել, որպէս զի եփը հանդարտի ու դուրս չյորդէ:
- ԵՓՕՆ. — Խաղողով այլեւայլ անուշեղէններ (ռուփ, +եօճ, Բ-ը-ի-ա-ն-ա, քերփեր, -եղել եւն) եփելու գործը:

ԵՕԹՆԱՂԲԱՐ. — Մեծ արջ համաստեղութիւնը, որուն այս անունը տրուած է՝ եօթը մեծ աստղերէ բաղկանալուն համար:

Ձ.

ՁԱՀՆՏԻԼ. — Սաստիկ վախնալ. զարհուրիլ:
 ՁՄԹԻԼ. — Չեփած մսին փակուած ամանի կամ պահարանի մէջ դրուելով՝ նեխուիլ եւ հոտիլը:
 ՁՄՈՒՍ. — Սաստիկ թթու:
 ՁԹԱԼ. — Եփը պակաս որ եւ է անուշեղէնի (ուռփեւն՝) խմորիլը, անախորժ համ մը ստանալը. քաղցուին խմորիլը որով գինի կը դառնայ:
 ՁՐԱԲԱԽՏ (զուր բախտ). — Գժբախտ:

Է.

ԷՐԺԿՏԱԼ (հաւանականաբար «յօրանջ-կոտ-ալ» ձեւին աղաւաղեալը). — Յօրանջել:

Թ.

ԹԱԹԱԽ. — 1. Կերակրով աղտեղուած (աման.)
 2. Արգանակի թաթխուած (հաց).
 ԹԱՂՄԱՆ. — Տուներու մէջ գետինը թաղուած ահագին կարաս ուր խաղող կը լեցնեն, ի վերջոյ օղի հանելու համար:
 ԹԱՅՄԱՆԱԼ. — Չոր ուտելիքի մը՝ խոնաւութեան ազդեցութեան տակ ջրոտիլը:
 ԹԵՐ. — Խիստ բարակ բացուած խմորի թերթ:
 ԹԵՒԱՒՈՐԻԼ. -- 1. Թեւ առնել. թըք. փռնապլանձ. 2. Սիրտը եփ ելլել, յուզուիլ:
 ԹԵՒԸՆԿԵՐ. — Օգնական:
 ԹԵԼԹԼԻԼ. — Լաթի մը չափազանց մաշելով՝ շեղ շեղ պատռտիլ, թել թել ըլլալը:
 ԹԵՊՈՒՐ. — Փետուր:
 ԹԵՐԵՐԵՍ. (թեր - այրեաց). — Կիսովին վառուած փայտ. թըք. երէ:

ԹԵՐԻՍԵՆ ԿԱՄ ԹԵՐԻՍԵՆՈՒԿ (թերի-խաշ-ուկ). —
կէս եփած (հաւկիթ):

ԹԶԿԱԼ. — Քթին տակէն լալը (տղու մը):

ԹԷԹԿԵԼ (թաթ-իկ-եւ). — Սաստիկ յանդի-
մանեւ, իբր թէ ձեռօք դարնեւ:

ԹԻՆԱԾ. — Գէր:

ԹԻՐՏԱԼ. — Տախտակամածի վրայ քալելու ատեն
եւած ձայնը:

ԹՄԹՈՒԿԻԼ. — Խորշովիլ:

ԹՆՃՈՒՔ. — Սանտրուելու ատեն սանտրին հետ
վար եկած պռճքուած մազը:

ԹՇԵԼ. — Թուշը լեցուն ուտել:

ԹՌՈՒԸՌԱԼ. — Չափազանց փափաքիլ:

ԹՍԱԼ ԿԱՄ ԹՍԹՍԱԼ. — Թըս թըս ձայն հանել:

Ժ.

ԺԱԽ - ԺՐԱԽ. — Անպէտ կահ-կարասիք:

ԺԱՄԲԱԿ. — Եկեղեցւոյ գաւիթ:

ԺԱՄԻՈՐ. — Ժամերգութեան ներկայ եղող ժո-
ղովուրդ:

ԺՄՆԵԼ (ժամանեւ). — Հազիւ հասնիլ, ժամանել:

ԺՈՒՄ. — 1. Պահ. 2. Անգամ. թըք. էօյի-ն. օր.
կ'ըսուի "օրը էրէք ժում հաց կ'ուտէ...":

ԺՐԺՐԱԼ (ժիր-ժիր-ալ). — Հիւանդութենէ
ետքը կամաց կամաց ուժաւորիլ:

Ի.

ԻԺԻՐ. — Ժամանակ. օր. կ'ըսուի "ամէն իժիր...":

ԻԼԼԻՔ. — Լեփ-լեցուն:

ԻՍՏԻԿԵԼ (յստակ-եւ). — Մաքրել:

ԻԶՈՒԱԾՔ. — Շատ մը հիւանդութեանց այս ա-
նունը կու տայ ժողովուրդը. թըք. էնֆ:

ԻՔ (իրք). — Խօսակցութեան ատեն երբ ո՞ր եւ է
բանի մը անունը մէկէն մարդուն միտքը չի գար՝
անոր տեղ այս բառը կը գործածուի:

Լ.

- ԼԱԶԱԿ. — Լաթ զոր կանայք իրենց գլուխը կ'առնեն:
- ԼԱԻԱՇ. — Խիստ բարակ բացուած եւ երկաթ թիթեղի (—ճ) վրայ եփուած տեսակ մը հաց:
- ԼԱԻԼԱԿ. — Խիստ շատ լացող, լալկան (տղայ):
- ԼԷՀՏԻԼ. — Չափազանց յոգնելով բոլորովին ուժաթափ մնալ:
- ԼԻՑՔ. — Լեցուած գետին:
- ԼԽԿԻԼ. — Թուլնալ, ուժասպառիլ:
- ԼԿԵԼ. (գրքր. լակել) — Շան կամ կատուի լեզուով ջուր խմել կամ հեղուկ կերակուր մ'ուտելը:
- ԼԿԻԼ¹. — Գաղջանալ, տաքնալ. թրք. շւււճ—+:
- ԼԿՏՈՒԻԼ (լկտի-ուիլ). — Լկտի եւ անբարոյական արարքներու մէջ գտնուիլ:
- ԼՂՊՈՐԻԼ. — Մարմնոյ մը թացութեան մէջ կակղանալ, հալիլ, կազմալուծուիլը:
- ԼՂԲՃԵԼ. — Համբակօրէն աղտեղել:
- ԼՆԴԻԼ. — Արգանակին պաղելով մածնուլ, թանձրանալը:
- ԼՆԿԼՆԿԱԼ. — Գանդաղ շարժիլ, յամենալ:
- ԼՇԿԻԼ. — Թուլնալ, ուժասպառիլ:
- ԼՈՂ կամ ԼՈՂՔԱՐ. — Գլանաձեւ մեծ քար զոր հողէ երգիկներու վրայ կը պտտցընեն որպէս զի հողն ամրանայ. այս գործողութիւնը կ'ըսուի «լողել»:
- ԼՈՂԻՉ. — Գլանաձեւ փայտ որով խմոր կը բանան:
- ԼՈՄԼՈՄԵԼ. — Կերակուրը բերնին մէջ դարձնելով ուտել, ինչպէս կ'ընեն ակուան թափած անձեր:

¹ Այս բառը լիւի, ինչպէս անոր նախորդ բառը լիւի. հաւանական է՝ որ իրենց հոմանիշ թրքերէն «խււճ—+» եւ «շււճ—+» բառերուն հայացած ձեւերն են:

- ԼՈՇԼՈՇԻԼ. — Ծերերու գէմքի մասններուն չափազանց թուլնալով կախկտուիլը:
- ԼՈՒԱՅՈՂԱԿ. — Մասնաւոր լաթ որով թաթախամանները շփելով կը լուան:
- ԼՓՌՏԱԼ. — Անհասկնալի կերպով արագ արագ խօսիլ:

Խ.

- ԽԱԺՈՒԺԻԿ. — Խաժ(ակն):
- ԽԱԾԼԱՆ. — Խածնելու բնութիւն ունեցող, խածատող (չուն կամ այլ կենդանի):
- ԽԱՂ. — Ժողովրդական երգ:
- ԽԱՂԱԼ. — Պարել:
- ԽԱՂ-ԸՆԿՆԻԼ. — Սիրտը խառնուիլ:
- ԽԱՆԳՐԻԼ (խանգար-իլ). — 1. Լաթի մը այնչափ աղտոտիլը՝ որ լուացուելով ալ աղտոտութեան հետքը չկորսուի. 2. Հիւանդութենէ մը կատարելապէս չապաքինիլ, հիւանդութեան հետքը միշտ կրել:
- ԽԱՆՉՐՀԱՄ. — Այն մասնաւոր խանձածի համը, զոր այծին կաթը կ'ունենայ:
- ԽԱՇ. — Կովուն փորոտիքը մանրելով եւ եփելով պատրաստուած կերակուր. թրք. եշեհէ չըդուր:
- ԽԱՇԻԼ. — Լոյծ խմոր որուն մէջ կը թաթխեն հինուելիք մանածը. այս գործողութեան կ'ըսուի «խաշլել»:
- ԽԱՇԽՈՒՇ. — Անարժէք եւ անհամ կերակուր. թրք. եւլէն-լ:
- ԽԱՅԱԿ (խաց-ակն). — Բժական:
- ԽԱԻԻԾ. — Տեսակ մը կերակուր, զոր կը պատրաստեն իւղով խահրած ալիւրով:
- ԽԵԼՐԻԼ (խելար-իլ). — Խենդենալ:
- ԽԺԱԼ¹. — Զուրին եռալու ատեն հանած ձայնը:

¹ Փաւառական բառերու մէջ խիստ մեծ տեղ կը բռնեն նմանաձայնական բառերը, այսինքն այնպիսի բառեր

ԽԼԽԼԱԼ. — Լուի, ոջիլի կամ նմանօրինակ միջատի մը մարդկային մարմնոյ վրայ պտտելու ատեն պատճառած եռքը:

ԽԼՈՒԻԼ. — Կորուստի կամ վնասի մը համար շափազանց վշտանալ:

ԽԾՈՒԾ. — Առանց ամենափոքր ճեղք մնալու՝ փակուած, խցուած (դուռ, տուփ եւն.):

ԽՄԱՆ (խում-ան). — Արբեցող:

ԽՄՈՒՔ. — Մէկու կը խմածէն աւելցած (ջուրը, գինին եւն.):

ԽՆԱՄԻԽՕՍՔ. — Խնամախօսութիւն ամուսնու թեան:

ԽՆԴՈՒՄԵՐԵՍ. — Ուրախադէմ, զուարթերես:

ԽՇԽՇԱԼ. — Չափազանց ցաւիլ, կսկծալ. թրք. «չչլ-ժ»:

ԽՇԽՇՈՒԿ. — Այս բառը անէծքի բանաձեւ մը դարձած է եւ կ'ըսուի «խշխշուկ ելլէ, խշխշուկ փաթթէ...» եւն. դարձեալ՝ երբ մէկու մը մարմնոյն մէկ տեղը շատ կը ցաւի՝ ցաւուն սաստկութիւնը բացատրելու համար կ'ըսուի «խշխշուկ ելաւ...»: Ա'երեւի թէ կը նշանակէ տեսակ մը ուռեցք, հաւանականաբար ժանտախտին ուռեցքը որ խիստ սաստիկ կը ցաւի:

ԽՇՏԱՇՈՒԵԼ. — Ծեծելով՝ մարմնոյն մէկ տեղը ցաւցնել:

ԽՈԼՈՐ - ՄՈԼՈՐ. — Խոժոռ (նայուածք). թրք. ժէլեր:

ԽՈՐՇՈՒՔ (խոշոր-ուք)¹. — Ծեծուած բան մը

որոնք իրենց նշանակած իրերու կամ գործողութիւններու ձայներէն առնուած են: Այս տեսակ բառեր են՝ օրինակի համար, իժուլ, րրուլ, իմիւլ, իւուլ, ճիլուլ, ճնիլուլ, ճուլուլ, ճիլուլ, ճնիլուլ, ճուլուլ, ճնիլուլ, ճուլուլ եւն: Ասոնց նման բառերու խիստ շատ պիտի հանդիպինք բառարանիս ընթացքին մէջ:

¹ Խ տառը պարունակող բառերու մէջ ժողովուրդը գրեթէ միշտ կը շփոթի, եւ կարծես թէ դժուարութիւն կը

մաղուելով՝ մաղին մէջ մնացած խոշոր մասը՝
որ մաղէն չ'անցնիր :

ԽՈՒԽՈՒԼԻԿ . — Կանանց լաշակ առնելու մէկ ձեւը .
(լաշակը մէջտեղէն եռանկիւնաձեւ կը ծալեն ,
եւ այնպէս գլուխնին առնելով՝ լաշակին երկու
ծայրերը կը զակին տակ կը կապեն) . [ԹԸՔ . ԶԷ-
ԶԷՏԻ+ :

ԽՈՒԼՈՒԼԻԿ . — Խիստ խուլ կամ շատ հեռուէն
լսուած (ձայն) :

ԽՈՒՅ . — Ժամու կից սենեակ :

ԽՈՒԿԱԼ . — Խորդալ . [ԹԸՔ . ԽԻԼԻՄԱԳ :

ԽՈՒՇՈՒՔ . — Կոտորուք , փշրանք :

ԽՈՒՇԻԼ . — Մանրուիլ , փրշուիլ :

ԽՈՒԽԿԱՄ ԽՈՒՍՕՃ . — Մտացածին ճիւղաղ զոր
մայրերը կը կանչեն իրենց տղաքն անով ահա-
բեկելու համար :

ԽՈՍԻԼ . — Հնչել , արձագանգ տալ :

ԽՈՍՍԵԼ . — Խիթ , խոցտուք ունենալ :

ԽՈՍՒՔԿԱՊ . — Ամուսնութեան համար մանչու
եւ աղջկան կողմէ փոխադարձ հաճութեան
խօսք կամ նշանախօսութիւն [ԹԸՔ . ԽԵՕՂ ՊԱՊԸ :

ԽՈՍՎԱՅԵԼ . — Ատել , յանդիմանել , նախատել :

Ժ .

ԾԱԿԱՉՔ . — Հարստութենէ չկշտացող , ուրի-
շին ունեցածին աչք տնկող , ագահ :

կրէ այդ ձայնն իր բուն տեղն արտաբերելու . ասոր համար
միշտ զայն կը տեղափոխէ , եւ շատ անգամ իրեն յետադաս
բաղաձայնէն առաջ կ'անցնէ : Այսպէս՝ կը հնչուին օրինակի
համար ԽԻՐԼԻՄԱԳ (փոխանակ «խոշորուք» ի) , ԽԵՐԼ (մեղը) , ԽԵՐԵԼ
(փշրել) , ԽԻՐԻՄԱԳ (դատարկ) , ԽԻՐԻԵԼ (մոխրել) , ԽԻՐԻՄԱՅ
(կամուրջ) , ԽԻՐԵՅԵԼ (զրուցել) , ԽԻՐԻՄԱՄ (մարիամ) , ԽԻՐԻՄԱՅ
(ակռայ) , եւն : Անշուշտ այս կերպով է որ «սովորիլ»ը եղած
է «սորվիլ» , որ հիմա ընդհանուր գործածութիւն ունեցող
ձեւ մըն է :

ԾԱՂԻԿԸ - ՊԱՏՌԻԼ. — Չափազանց ուրախանալ,
խնդալ:

ԾԱՂԿԻԼ (հացին). — Գոյնզգոյն փորփոսիլը
(հացին):

ԾԱՌԶԱՐԳԱՐ. — Ծաղկազարդի տօնը, որ այս
անունն առած է անշուշտ տօնին յարակից
աւանդական սովորութիւններէն:

ԾԵԾ. — Պատերազմ:

ԾԵԾԿՈՓԵԼ (ծեծ - կոփ - ել). — Սաստիկ ծեծել:

ԾԵԾՔԵԼ (ծեծուք - ել). — Գաւազանով ձաղ-
կել (կանեփը, բուրդը, կապերտը եւն):

ԾԾԿԱՆ (ծիծ - իկ - ան). — Վարձուած սանտու-
կին:

ԾԾԿԵՐ (ծիծ - կեր). — Գիեցիկ մանուկ:

ԾԿԱԿԻԼ. — Չափազանց ծարաւիլ, պապակիլ:

ԾՂԼԱԼ. — Նեղ ծակէ մը կամ ճեղքէ մը դի-
տել, նայիլ, լրտեսել:

ԾՈՅԻՈՐ. — Յղի կին:

ԾՐԵԼ. — Տարածուիլ (իւղի, մեղանի) լաթի կամ
թուղթի վրայ:

ԾՐՏՈՏ (ծիրտ - ոտ). — Չափազանց աղտոտ:

ԾՕՐՏԱԼ. — Թունդ ելլելը (որտի):

Կ.

ԿԱԹՆԱՂԻԱՐ. — Տղամայր մը երբ որ իր տղուն
հետ ուրիշ օտար տղու մըն ալ կաթ կու տայ՝
այդ երկու տղաք իրարու կաթնեղբայր կ'ըլլան:

ԿԱԼԱՃԻ. — Կատակ, թրք. Կիլի:

ԿԱԼԻՉ. (ունիմբ բայի «կալ» արմատէն) — Խից.
թրք. Կալի:

ԿԱԼԼԵԼ. (նոյնպէս) — Խցել, ծակը գոցել:

ԿԱԾԿԼՏԵԼ. — Կայծ ցայտեցնել:

ԿԱԾՈՌԻԿ. — Փշտիկ, թրք. «իվիլէ»:

ԿԱԿՆԿԻԼ. — Վայրկենական շնչարգելութիւն
ունենալ:

- ԿԱՊԻԶ. — Այն մասնաւոր լաթը՝ զոր օրօրոցին վրայ կը կապեն որպէս զի մանուկը վար չ'իյնայ: Այս լաթին երկու ծայրերը դաւազանիկներ անցուած կ'ըլլան, որոնց ալ կ'ըսուի «կապիչի փայտ»:
- ԿԱՏԱՐՔ. — Հաւուն կամ աքլորին գլխու կարմիր ցցունքը:
- ԿԱՐԱՄՈՒՏ. — Մխիթարանք:
- ԿԱՐԴԱՅՈՂ. — 1. Գիտուն. 2. կարդացմունքով հմայութիւն կամ բժշկութիւն ընող:
- ԿԱՐԿԶԱՆ. — Շատ կռկռացող. օր. «ածան հաւը կարկըչան կ'ըլլայ»:
- ԿԱԻԵԼ. — Մէկն ինպատ քեզ համողել, խաբել:
- ԿԵՐՈՒԹ. — Կերուածէ աւելցուք:
- ԿԵՐՅԱԻ. — Տեսակ մը հիւանդութիւն, որուն ենթարկուողը միշտ կ'ուտէ ու չի կշտանար:
- ԿԶՂԻԼ. — Վշտանալ, սրդողիլ:
- ԿԷԼԷՄ. — Փայտէ ծակ գլանիկ, որուն վրայ կը փաթթուի մշտուտին հինուելիք թելը:
- ԿԻԻՎԷՃ. — Պզտիկ բղուկ, ուր իւղ եւն կը դնեն:
- ԿԾԿԵԼ. (կծիկ - ել) — Կծիկ ընել:
- ԿԾԿՏԻԼ. (կծիկ - օտ - իլ) — Ամփոփուիլ, սմբիլ:
- ԿԾՈՏ. — Շատ անհանդարտ (տղայ):
- ԿԾՈՒԻԼ. (կծու - իլ) — Կծու համ մը ստանալը (պանիրին, իւղին եւն):
- ԿՂԻԿ. — Մսացուի քաղիթին թանձր մասը, զոր կասկարայի վրայ խորովելով կ'ուտեն:
- ԿՃԵԼ. — Խայթել:
- ԿՃՊԵԼ. (կոճոպ - ել) — Կեղեւել:
- ԿՄԿՄԱԼ. — Ակամայ, շուարելով կամ բերնէն թափթփելով խօսիլ:
- ԿՆՏԵԼ. (կունտ - ել) — Մազը խուզել:
- ԿՈՒԾՈՒ. (կոխ - ած - ոյ) — Ըստ ժողովրդական նախապաշարման՝ «կոխ» եղած երախայ, որ հիւանդոտ ու տկարակազմ կը մնայ: Երբ որ քառսունքի մէջ եղող ծննդաբեր կնոջ մը

վրայ ուրիշ քառասունքի մէջ եղող կին մը գայ՝ առաջինին երախան «կոխածու» կ'ըլլայ, կ'ըսեն:

ԿՈԾ. — Մէղին հօտը կամ անոր կսկծեցնող ազդեցութիւնը:

ԿՈՂԻՆՁ. — Հացի նկանակին մէկ կողէն կտրուած մաս:

ԿՈՃ. — Հին աւանդութիւններու եւ սովորութիւններու պահպանութեան շափազանց նախանձախնդիր. աւանդամուլ:

ԿՈՃԻԿ. (կոճ-իկ) — Յօդուածք մատներու, որ ձեռքը գոցելու ատեն կը ցցուի:

ԿՈՃԿՈՏԻԼ. (կոճ-ակ-ոտ-իլ) — Քարնան՝ նոր արթնցող ծառերուն կոճակի պէս մանր ծլիկներ դուրս տալը:

ԿՈՆԾՈՏ. — Պէշ, տգեղ:

ԿՈՇԿՈՌԻԼ. (կոշկոռ-իլ) — Կոշկոռ գոյանալ. թրք. *շահ-ը-ը-շահ*:

ԿՈՇՊԻԿ. — Տխեղծ մնացած, չզարգացած (պտուղ, մարդ եւն):

ԿՈՇՏՈՒՊՈԼՈՇՏ. — Բողորովին տձեւ, կոշտ:

ԿՈՎԼԱԿ (թրք. *թե-լէ-էն*). — Բարակ եւ պրկեալ տախտակով շինուած աման, ուր մածուն, իւղ եւն կը դնեն:

ԿՈՏՏԱԼ. — Վէրքի մը կամ պալարի մը ցաւագին տրոփիւնը:

ԿՈՏԻՏՈՒԻԼ. — Ծեքծեքիլ, ծամածռիլ, նազանքներ ընելը (կանանց):

ԿՈՐՈՒ. — Կորսուած, ի զուր վատնուած:

ԿՈՒՄԱՀԻՐԱԾ. — Ո՛ր եւ է բանէ չկշտացող. ամէն ինչ իւրացնել ուղող:

ԿՈՒՌՈՒԿՈՒՇՏ. — Կատարելապէս կուշտ:

ԿՈՒՌԻՔ (նստիլ). — Թխսել (հաւու):¹

¹ Այս բառը «իւ-ր-ի» թխսելու պատրաստուող հաւուն *իւ-ր-ի* նման հանած ձայնէն առնուած կ'երեւի:

- ԿՌԱՀԵԼ. — Մակաբերեւ, գուշակեւ:
- ԿՌԱՆՔ. — Ծանրութիւն, դժուարութիւն. օր.
 օր եւ է դժուար բանի մը համար՝ զոր մարդ
 չ'ուզեր ընել, կ'ըսէ «վզիս կուանք է ադ
 բանը»:
- ԿՌԿՌԱԼ. — Կրճ կրճ ձայն հանելը (գորտին եւն):
- ԿՌՏԱԾ. — 1. Գերբուկ մակերես ունեցող. 2.
 Ծաղկաւեր (դէմք):
- ԿՌՏԻԼ. — Մարմնոյ մը մակերեսին փոթփոթիւր
 (տաք ջրոյ մէջ խաշուելով):
- ԿՌՏՈՒԿ. — Մտացուին թերխաշ քաղիւթը:
- ԿՍԿՈՒԾ. — Խիստ, ազդու:
- ԿՏԻԿ. (մանկ. բառ) — Ակուայ:
- ԿՏԻՏ. — 1. Կտտուած, պռճքուած, դժուարա-
 լոյծ. 2. Պճեղներն իրար անցած (ընկոյզ եւն,
 զոր դժուար կ'ըլլայ կեղեւէն զատել). 3. Չա-
 փազանց մաքրասէր, հոգածու (տանտիկին):
- ԿՏՈՅԵԼ. (կոյտ - ոց - եւ) — Աուտակեւ, գիղեւ:
- ԿՏՏԵԼ. (կտիտ - եւ) — Իրար անցած, յուի, կեր-
 պով կարել, կարկտել:
- ԿՏՏՈՒՔ. (կտիտ - ուք) — 1. Կտտուած (կար).
 2. Բերանն իրար եկած, սպիացած (վէրք):
- ԿՏՅԱՆ. (կտուց - ան) — Կտցելու պէս ուտող, սա-
 կաւակեր:
- ԿՐԱԿԵԼ. — Կրակի տալ, վառել, թրք. «Լէ շէ Բէ»:
- ԿՐԱԿՍԷՐ. — Աղէկ եփելու համար շատ տաքու-
 թեան պէտք ունեցող, կրակէն շատ ախորժող
 (խմոր): Կան այն տեսակ ալիւրներ՝ որոնց
 խմորը քիչ տաքութեամբ կ'եփի, եւ եթէ
 փուռը շատ վառուած ըլլայ՝ անմիջապէս կ'այրի-
 բայց «կրակսէր» ալիւրներու համար փուռը
 շատ վառել պէտք է:
- ԿՐԻՃ. — Հողէ միզաման (տղայոց համար):
- ԿՐԾԿԱԼ. (կուրծ - կալ) — Կրծանոց (փոքր ման-
 կանց):
- ԿՐԾՕՆ. — 1. Կրծելու բան մը. 2. Կաշառք:

ԿՐԾՕՆԵԼ. — 1. Կրժեւում բան մը տալ. 2. Մէկը
կաշառել:

ԿՕՄՊՈՒԼԻԿ. — Գիրուկ, կլորիկ:

ԿՕՆԾԵԼ. — Խմել (գինի, օղի եւն):

ԿՕՆՏԻԿ. — Պղտիկ շուն. շնիկ:

ԿՕՆՏՕԼ. — Սիրուն, գեղեցիկ (փաղաքշական
բառ մըն է, որ ընդհանրապէս փոքր տղոց
կ'ուղղուի):

ԿՕՏԱԼ. — Փայտէ թիակ՝ որով եփելու ատեն
ուռփը կը խառնեն թանձրացնելու համար,
կամ հէրիսայ կը զարնեն:

Ճ.

ՀԱԼԱԻ. — Հարսանեկան զգեստ:

ՀԱԼԻՈՐ.¹ — Չափազանց ալեւոր:

ՀԱԼՕՂԻ (թերեւս թրք. ալ-էն) — Վարդագոյն,
բաց կարմիր:

ՀԱՄԲԱՅ. — Համախոհ:

ՀԱՆԳ. — Ժանտախտին պալարը:

ՀԱՆԴԷՊՔ. — Մտացածին ոգիներու կամ մե-
ռելներու «հովուն» հանդիպիլ, որուն իբր թէ
ենթարկուողն անբացատրելի հիւժում մը,
նիհարու թիւն մը կ'ունենայ: Շատ մը այս
կարգի տկարութիւններու ժողովուրդը չկա-
րենալով որ եւ է մեկնութիւն կամ հիւանդու-
թեան մը անունը տալ, «հանդէպքի ուրթեր
է, ըսելով մէջէն կ'ելլէ: Ուստի հիւանդին
վրայ կարդալ կամ կախարդներու դիմելով
այլ եւ այլ արարողութիւններ կատարել կու-

¹ Այս հ տառը շատ անգամ բառի մը սկիզբը կ'աւ-
ելնայ. օր. հալուր (ալեւոր), հարբիլ (արբենալ), հապ-
(ապա), հաֆնիլ (ագանիլ) եւն: Մի եւ նոյն երեւոյթը՝ ինչ-
պէս յայտնի է, գրաբարի մէջ աւելի յաճախագէպ է. օր.
հաֆարան (ամբառնալ), հ-եք+ (եպք), հ-մաք (մուտ),
հաֆի (ողի), հ-չօր, հ-ուֆիւ, հ-սիայ եւն եւն:

տան, որպէս զի հիւանդը հանդէպքէն ազա-
տելով բժշկուի:

ՀԱՏԻԿ. — Խաշուած ցորենն որուն ծեծուած ըն-
կոյզ, չամիչ եւն խառնելով կ'ուտեն:

ՀԱՐԲԻԼ. — Չափազանց արբենալ:

ՀԱՐԵԼ. — 1. Կաթը խնոցիի մէջ դնելով երեքը-
նել որպէս զի կարագը զատուի. 2. Չորթանը
կամ թանձր մածուներ ջուրի մէջ խառնելով
լուծել, եւ այլ նմանօրինակ գործողութիւն:

ՀԱՐԿ, ՀԱՐԿԻՆՔ. — Հրաւիրանք, հացկերոյթ,
խնջոյք:

ՀԱՐՍՆԱՂԲԱՐ. — Հարսին հետ փեսին տունը
գնացող երիտասարդը (որ հարսին բուն եղ-
բայրը կ'ըլլայ՝ եթէ ունի, ապա թէ ոչ՝ ամե-
նէն մօտաւոր ազգականը):

ՀԱՐՍՆԿՈՒԼ. — Մասցուին ոսկորներուն մէկ մաս-
նաւոր կտորը որ հերիսայի (+եշէէ) մէջ կը
դրուի: Կը պատմուի թէ անգամ մը նոր հարս
գտնուած տան մը մէջ երբոր տան բոլոր մար-
դիկը սեղան նստած հերիսայ կ'ուտէին, այս
ոսկորը մէկէն նոր հարսին բերանը կու գայ,
եւ հարսն ամչնալով բերնէն դուրս հանել
զայն, կը փորձէ կուլ տալ, եւ ոսկորը կոկորդը
մնալով կը խեղդուի կը մեռնի: Ասկէ այս ոս-
կորին անունը մնացած է «հարսնկուլ»:

ՀԱՐՍՆՈՒԿ. — Աշկերտի մը վարպետին կինը: Աշ-
կերտ մը իր վարպետին կնոջը «հարսնուկ»
կ'ըսէ:

ՀԱՐՍՆՔՈՒՐ. — Հարսանեաց ատեն ըստ սովորու-
թեան անբաժան կերպով հարսին ընկերակ-
ցող դեռատի օրիորդը:

ՀԱՑԷՒՈՒՐԴ. (հաց-բուրդ) — Բրդուած, այս-
ինքն մանրուած հացով եւ իւղով պատրաս-
տուած կերակուր:

ՀԱԻԵՐԵՍ. — Հաւու պէս չքաշուող, չամչցող:

- ՀԱԻԿՈՒՐ.** (Տաւ - կոյր) — Տեսակ մը կուրութիւն՝ որուն ենթակայ եղողին աչքը չի տեսներ արեւը մարը մտնելէ յետոյ: Այս տեսակ կուրութիւնը հաւերուն սովորական է:
- ՀԱԻՈՒ - ԿԱԹ.** — Բան մը զոր աշխարհի մէջ գտնել անկարելի է. զ. օր. կըսուի «Տարկ մը տուաւ քի ամմէն չէշիտ կերակուրը լման էր, մինակ հաւուկաթն էր պակաս...» եւն:
- ՀԱԻՈՒԿՏԻԿ.** — Տեսակ մը բոյս որ գարնան իբր բանջար կ'ուտուի:
- ՀԱԻՏՕՆ.** — Գեկտեմբերի վերջերը Ս. Ստեփանոսի տօնին օրը յորում գպրոցի դասերը կը դադրին եւ աշակերտք՝ վարժապետներուն նուէրներ կը տանին. վարժապետն ալ աշակերտներուն խնջոյք կու տայ, եւ այդ օրը տղոց սանձարձակ թոյլտուութիւն կ'ըլլայ ամէն խաղ եւ խենդութիւն գործելու: Այս սովորութիւնը հիմայ վերցած է: Այդ օրուան «Տաւ տօն» ըսուիլն անշուշտ՝ նման «մկնտօն» ի, իր անուան համապատասխան նշանակութիւն մը ունի, բայց այժմ գիտցող չկայ:
- ՀԱԻՔԱՇ.** — Հաւուն երկճիւղ մէկ ոսկորը որ գրաւադրութեան (եփեփ) կը գործածուի: Երկու գրաւադիրներն այդ ոսկորին երկու ծայրերէն քաշելով մէջտեղէն կը կտտեն, եւ յետոյ՝ ան որ առաջին անգամ միւսին ձեռքը բան մը կու տայ եւ անիկա կը մոռնայ «միտքս է» ըսելու, զանիկա խաբած եւ գրաւը շահած կ'ըլլայ:
- ՀԱՓ.** (մանկ. բառ) — Ուտել:
- ՀԻՆԱՅՏՈՒՔ.** — Հարս ըլլալէք աղջկան ձեռքերուն հինայ դնելու սովորութիւնը, որ ի ներկայութեան ազգականներու տեղի կ'ունենայ հարսանեաց նախընթաց իրիկունը:
- ՀՆՀՆԱԼ.** — Հոգ ընել:

ՀՈԳԵԳԱՐՉ. — Երկարածղում ոգեվարքի տաղ-
նապներու: Ար կարծուի՝ թէ երբ մահամերձ
հիւանդի մը հոգեվարքի վերջին ճգնաժամու
միջոցին աղմուկ հանուի՝ հիւանդը հոգեպար
կ'ըլլայ, այսինքն փոխանակ շուտ մը մեռնելու՝
ժամանակ մը եւս կը շարշարուի ճգնաժա-
մային տաղնապներու մէջ: Անոր համար մեծ
զգուշութիւն կ'ընեն՝ որ մահամերձ հիւան-
դին քով աղմուկ չհանուի:

ՀՈԳԻԱՌ. — Հոգի առնող: Այնպէս կը հաւատայ
ժողովուրդը թէ Գաբրիէլ հրեշտակապետն է
որ մարդոց հոգիները կ'առնէ մահուան ատեն.
անոր համար այդ հրեշտակապետին «հոգի-
առ» անունը կը տրուի:

ՀՈՂԵԼ. — 1. Հողով ծածկել. 2. Պարտկել.
Թաքուցանել:

ՀՈՂԱԹ ԿԱՄ ՀՈՂԿԱԼ. — Այն մասնաւոր լաթն՝
ուր կը դնեն երախաներուն շահողը, որուն
վրայ կը պառկի երախան օրօրոցին մէջ:

ՀՈՎՈՏԻԼ. — Փութ արձակել:

ՀՈՏՈՒԸՏԱԼ. — Հոտոտիլ:

ՀՈՐԵԼ. — Հորի մէջ ծածկել (այդի տնկել ու-
ղողները՝ աշնան որթատունկերուն յարմար
ճիւղերը միաշափ կը կտրեն եւ խուրձ խուրձ
կապելով՝ կը զետեղեն մասնաւորապէս փորուած
տեղերու մէջ եւ վրան կը ծածկեն, ուր այդ
ճիւղերը կը մնան մինչեւ դարուն եւ ծիլեր
արձակելով՝ տնկուելու յարմար վիճակ մը կը
ստանան: Այս դործողութեան կ'ըսուի «հո-
րել» [թրք. հոր-լու-լու-մ-+]):

ՀՈՐՀՈՏ. — Այն մասնաւոր հոտը կամ համը որ
թաց դպած ցորենը կամ ալիւրը կ'ունենայ:
Կ'երեւի թէ ժամանակաւ ընդհանրապէս հորի
մէջ կը պահէին ցորենը, ինչպէս որ ցարդ
կ'ընեն ուրիշ գաւառներու մէջ, եւ ասկէ մնա-

ցած է այս բառը «հոր հոտ» (այսինքն հորի հոտ):

ՀՈՒՆ (ելլել). — Մէկու մը հետ չափ ելլել. տես նաեւ Հ--ն--որիլ:

ՀՈՒՆԱՒՈՐԻԼ. (հուն - աւոր - իլ) — Մէկու մը հետ չափ ելլել, մաքառիլ. [թրք. հ--ն--ըլլալ]:

ՀՈՒՐՔ. — Արակին արձակած առաջին սաստիկ ջերմութիւնը:

ՀՌԵԼ. — 1. Մանրակրկիտ փնտռել: 2. Յորենի, լուբիաի, սոպի, կամ այլ ընդեղէններու մէջէն օտար նիւթերը դատել: Այս գործողութեան կ'ըսուի «հռուք»:

ՀՐՈՒՔ. (հար - ուք) — Հատուած չորթանին կամ գործածուած օճառին վերջին մնացորդը:

ՀՕՓ, ՀՕՓՓԱՅ (մանկ. բառ) — Ոտք ելլել, գիրկ ելլել, պտտիլ:

2.

ՉԱԳ. — Թռչուն:

ՉԱԳԵՎԱՐ. — Թռչուններու լեզուն:

ՉԱՆՈՏԻԼ. — Չայն տալ:

ՉԳՆԻԼ. (ձագ - նիլ) — Չագ ծնանիլ. [թրք. հ--ն--ըլլալ]:

ՉԵՌՀԱՏ (մնալ). — Իր ձեռքին մէկ կարեւոր գործիքը կորսնցնել, որով չի կարենալ գործել:

ՉԵՌՆԵԼ. (ձեռն - ել) — Չեռք դպցնել, ձեռքով խառնել. [թրք. հ--ն--ըլլալ]:

ՉԷԹՈՒԿ. — Տեսակ մը խոշոր ձանձ:

ՉԷՆԵԼ. (ձայն - ել) — Հրաւիրել:

ՉԷՆՏՈՒՔ. — Հրաւիրանք:

ՉԻԳՈՒԿ. — Պիրկ, սեղմ. կակիկ. (ընդհանրապէս +ի--ն--ի բառին հետ մէկտեղ կը գործածուի. +ի--ն--ի--նի--նի):

ՉՄՌՆԱԿ. (ձմեռն - ալ) — Չմեռը՝ ցուրտէն ոտքին ուռիլը եւ եռքը:

Ղ.

- ՂԱՇ. — Եղերք (տանիքի):
 ՂԺԼՏՈՒ. — Հեռաւոր աղմուկի, իրարանցումի
 խուլ ձայն:
 ՂՄՂՄԱԼ. — Փափաքիլ բանի մը՝ առանց յա-
 ջողելու:
 ՂՌՂՌԱԼ. — 1. Ղըռ ղըռ ձայն հանել. 2. Մտեր-
 մօրէն խօսակցիլ:
 ՂՕՎ. — Գանգատ, քամահրանք, մէկու մը նկատ-
 մամբ սուտ իրաւ խօսք:

Ճ.

- ՃԱԹԻՈՐԻԼ. — “Ուտել” ին անարգականը (ինչ-
 պէս “սատկիլ”ը “մեռնիլ” ին անարգական
 ձեւն է):
 ՃԱԿՏԻՈՐԻԼ (ճակատ-ւոր-իլ). — Ճակատը տնկած
 կենալ. չ. քաշուիլ, չամչնալը (կանանց):
 ՃԱՆԿԱՌՏ (որմէ՛ ճանկուտել). — Մագիլ, եղունգ:
 ՃԱՆՃՈՏԻԼ. — 1. Կենդանիներուն ճանճերէն
 նեղուիլը. 2. Չայրանալ, գրգռուիլ:
 ՃԱՇ. — Չատկի օրերուն համար աուներու մէջ
 պատրաստուած մասնաւոր իւղաբլիթ:
 ՃԱՐԻ. — Ժիր, գործունեայ (հականիչն՝ ան-
 ճարակի):
 ՃԱՐԻՈՐԻԼ. — Ճար-ճարակ ընել:
 ՃԳՏԱԼ. — Չափազանց նեղը մնալ:
 ՃԵՆՃ. — Մոի, արեան կամ իւղի մնացորդ:
 ՃԵՆՃՈՏԻԼ. — Ճենճով թաթխուիլ:
 ՃԵՐՄԿՈՏԻԼ. — Գոյզն ինչ ճերմկիլ:
 ՃԵՐՄԿՈՒՅՔ. — Ճերմակ մասը (հաւկթին,
 աչքին եւն):
 ՃԶԱԼ: կամ ՃԶՃԶԱԼ. — Ճըզ ճըզ ձայն հանել:
 ՃԶՂԻԼ. — Յարատեւ լալ, թղկալը (երախային,
 տկարութեան կամ անհանգստութեան հե-
 տեւանօք):

ՃԷՆԷՄԻՒԻ ԵԼԼԵԼ. — Արկածի մը կամ կսկիծի մը հետեւանօք մեռնիլ:

ՃԸՍ (մանկ. բառ) — Արակ, ճրագ. այրել:

ՃԸԻԱԼ, ՃԸԻՃԸԻԱԼ. — Աղիողորմ ձայներ հանել:

ՃԹԵԼ. (ճութ-ել) — 1. ճութ փրցնել (խաղողին ողկոյզէն). 2. Աչքը խփխփելով նայիլ:

ՃԹՃԹԱԼ. — ճրթ ճրթ ձայն հանել, ճուողել (թռչնոյ):

ՃԻՃԻ. — Մանրաճճի որ ակռան կրծելով կը սեւցընէ ու կը հիւանդացընէ: Այս կերպով հիւանդացած ակռաներու համար կ'ըսեն թէ «ճիճին կերեր է . . .» (Հիւանդութեանց մէջ միկրօբներու գոյութեան գաղափարն՝ ինչպէս կ'երեւի՝ նոր չէ, եւ հայ ժողովրդեան մէջ կարելի է գտնել անոր առաջին նշոյլները դարերէ ի վեր):

ՃԼԷՁ. — Խիստ տկար, բարակ, ծիւրեալ (մարդ, ծառ, տունկ եւն):

ՃԼԸԼԿԵԼ. — Աղաղակ բառնալ, ճշել (կանանց)

ՃԼԸԼԿՈՑ. — Աղաղակ, ճիշ (կանանց):

ՃԼՃԼԱԼ. — Ասկայծիլ, հազիւ վառիլ (ճրագի):

ՃԼՊՈՒԻ. — Հաւկիթով, սոխով, հացով եւ իւղով եփուած տեսակ մը կերակուր:

ՃԼՎԼԱԼ. — ճուողել:

ՃԽՃԽԱՆՔ. — ճախճախուտ:

ՃԿՏՈՒ. — Ամենափոքր բողոքի, ընդդիմութեան ձայն. որ. կ'ըսուի «անդար ծեծը կերաւ տէ մէկ ձկտուն չելաւ . . .» եւն:

ՃՂԱՆ. — Շաղակրատ, անկիրթ տես նաեւ ՉԼԻԿ:

ՃՂԵԼ կամ ՃՂՃՂԵԼ. (ճիւղ-ել) — 1. Փայտ մը շեղշեղ կտորտել, ծառի մը ճիւղերը կտրտտել: 2. Քաշքշել, խծբծել (խօսքը), երկարաբանել:

ՃՄՈՒՌ. — ճմուռած, մանրուած (հաց եւն):

ՃՄՊԼՏԱԼ. — Լիառատ ջուրի մէջ լողանալ:

ՃԾՊՈՒ. — Տէս ճո-ր (ընդհանրապէս երկուքը միասին կը գործածուին՝ ճո-ր-ճճո-ր):

ՃԾՌԵԼ կամ ՃԾՌՏԿԵԼ. (ճճուռ-ել) — ճճուռ ճճուռ ընել:

ՃՆԿԼՏԱԼ. — ճընկ, ճընկ ձայն հանել, հնչել (զանգակի եւն):

ՃՆՈՐԵԼ. — ճզմել, տրորել:

ՃՆՉԵԼ. — ճչել:

ՃՆՏԽԵԼ. — Չկարենալ մաքրել, աղտեղել:

ՃՇԽԵԼ. — Զախջախել:

ՃՈՒԹ. — Խաղողի ողկուղէն փրցուած մաս:

ՃՈՒԲՔ. — Հագուստի եղերքի բանուածք:

ՃՊԼԻԼ. — Մեռնիլ, սատկիլ:

ՃՊԼՏԱԼ. — Քունը գլուխը՝ ապուշ վիճակի մէջ գտնուիլ:

ՃՊՌՈՏ. — Զրոտ, բժալից (աչք):

ՃՎՌՏԱԼ. — Աղաչական ճիչեր հանել, աղաչելով խօսիլ:

ՃՕԶՐԻԿ. — Բարակ, տկարակազմ. տեսնալ ճլէլ:

ՃՕՂԻԼ կամ ՃՕՂՃՂԻԼ. — 1. Առածգաբար երկննալ, տարածուիլը (կերպասի, կաշիի եւն).
2. Նազանքի ձեւեր ընել, կտորտուիլը (կանանց):

ՃՕՐ - ՃՕՐ — ՃԱՐ - ՃԱՐ (մանկ. բառ). — Այս ու այն կողմ տարուբերելով եղած խաղ:

ՃՕՐՃՕՐԱԼ. — Այս ու այն կողմ տատանիլ, երերալ:

Մ.

ՄԱԼԱԿՕՆԵԼ. — Աղտեղութեամբ թաթխել:

ՄԱԽԻՐ. — Հող, քար, աղբ եւն (առանձին չի գործածուիր, այլ միշտ հող բառին հետ, եւ կ'ըսուի հող-մախիբ, որմէ նաեւ «Քեդնոց-մար-

խոց ըլլալ, ասացուածը, որ կը նշանակէ գե-
տինը թափել, հողի հետ խառնուիլ¹):

ՄԱԽՈՒԽ. — Թթուած խմորով եւ կորկոտով պա-
տրաստուած տեսակ մը ապուր զոր Մեծ-
պահքին կ'եփեն մեծ քանակութեամբ եւ
բղուկներու մէջ դնելով կամաց կամաց կ'ու-
տեն: Երբոր ծաղկազարդը կը մօտենայ՝ տղաքը
կը սկսին կայտուել «զարզարդարը մօտեցաւ,
մախտիները հոտեցաւ...» պոռալով:

ՄԱԿՐԴՈՒՆ. — Հաւասար, յղկուն:

ՄԱՂՄԱՂ. — Քիչ ջերմութիւն ունեցող, տար-
տամ (կրակ). թըք. քօռ:

ՄԱՂՈՒՔ. — Որեւէ մաղուած բան:

ՄԱՄՇԻԼ. — Հօտիլ (մսի, կերակուրի):

ՄԱՇՈՒՔ. — Մտատանջութիւն, սրտմաշուք:

ՄԱՅԼԻԼ կամ **ՄԱՅԼՈՐԻԼ**². — Չմայլիլ, հիա-
նալ մնալ:

ՄԱՆԻՉ. — Ճախարակին կոթը որ զայն դարձնելու
կը ծառայէ:

ՄԱՐ. — Լայնք կերպասի, զ. օր. կ'ըսուի. «սի
Ֆիստանը հինգ մարէն ելաւ» (այսինքն կեր-

¹ Նկատելով մեծի բառին հետ ունեցած նմանու-
թիւնը, կրնայ կարծուիլ՝ թէ այս մեծիքը ուրոյն բառ մը
է. բայց Եւգոկիոյ բարբառին մէջ « ձայնին » -ի փոխուիլը
բոլորովին անօրինակ է, եւ միւս կողմէ մեծի բառն արդէն
առանձինն կը գործածուի իր բուն հնչումովն (իբրեւ մօխի):
Ուստի հաւանական կ'երեւի՝ թէ այս մեծիքը ուրոյն բառ
մըն է, մեծի-էն անկախ:

² «Մայլիլ» ձեւը յայտնի է որ «զմայլիլ» ին առանց
չ ի ձեւն է: Այս շ եւ երբեմն « հայերէնի մէջ շատ մը
բառերու սկիզբը կ'աւելնայ (օր. զ-արմանալ, զ-արհուրիլ,
զ-այրանալ, զ-գետնել, զ-յօդել, զ-իջանիլ, ս-քօղել,
ս-փռել եւն) եւ թերեւս կը համապատասխանէ է-ս-ի
(սքօղել = եւս քօղել, զգետնել = եւս գետնել, զօդել =
եւս յօդել), « ին շ ի փոխուիլը կրնայ մեկնուիլ ձայնա-
փոխական օրէնքներով:

պասին հինգ լայնքը պէտք եղած է, որպէս զի
լեցնէ ֆիւզիոն լայնքը):

ՄԱՐԴԱՄՕՏԻԿ. — Բարեհամբոյր, ընտանի:

ՄԱՐԴԱՍԱՆ. — Մարդ (առանձին չի գործածուիր,
այլ մարդ բառին հետ, եւ կ'ըսուի՝ զ. օր.
«մարդ - մարդասան չի կայ . . .» եւն):

ՄԱՐԴՈՏԻԼ. — Մարդու կարգ անցնիլ:

ՄԱՐՄՆՋԵԼ. — Յուրտէն կսկծալ, տէս նաեւ
Մշշշ:

ՄԱՐԻՉՔ. — Նուաղում, մարելիք, կ'ըսուի՝ զ. օր.
«սիրտս մարիչք ընկաւ . . .» (այսինքն վրաս
մարելիք եկաւ):

ՄԱՏԵԼ. (մատ - ել) — Մատ մատ անջատել (մտի
կողիկին ոսկորները):

ՄԱՏՆՈՒԵԼ. — Բան մը մատով խառնել, կամ
ուտել:

ՄՁԷՁ (մտնել). — Մէկուն մտերիմը ձեւանալով
զանի համոզել որեւէ խնդրոյ, իր նպատակին
ծառայեցընելու համար:

ՄՁՄԸՁ. — Դանդաղօրէն գործ տեսնող, դան-
դաղաշարժ:

ՄՁՄՁԱԼ. — Յուրտէն կսկծալ (ձեռքի, դէմքի
եւն):

ՄԷՅՆԻԼ. — Սղմիլ:

ՄԷՆՄԷՆ (մանկ. բառ). — Ոտքի վրայ կենալ:

ՄԸԼՁ (ըլլալ). — Չափազանց թրջիլ, կակ-
զանալ:

ՄԹՆԾԵԾ. — Գաղտնաբար խորհուած կամ գոր-
ծուած որեւէ խորհուրդ, գործք:

ՄԹՆՇԱՂ. (մութ - շաղ) — կէս մութ կէս
լոյս:

ՄԽԼՃԿՈՒԻԼ. — Շան կամ կատուի պէս պլորուե-
լով պառկիլ:

ՄԽՏԵԼ. — Մղել, հրել:

ՄԿՆՈՏՅՆԵԼ. — Խռովայուղութիւն, բանասարկու-
թիւն ընել:

- ՄՂԼՏԱԼ. — Քունին մէջ շարժիլ, երերալ, անորոշ ձայներ հանել (որ ընդհանրապէս արթըննալէն առաջ կը պատահի):
- ՄՂՄՂԱԼ. — Հնհնալ, հոգ ընել:
- ՄՆԻԿ. — Չուէն նոր ելած փոքր ոջիլ:
- ՄՇՄՇԱԼ. (մուշ - մուշ - ալ) — Մուշ մուշ քնանալ:
- ՄՇՈՂԻԼ. — Բոլորովին մարիլ:
- ՄՇՏՈՒՏ. — Հինուած, մանած, որմէ կտաւ եւն պիտի գործուի:
- ՄՈՐԽԵԼ. (մոխիր - ել) — Մոխիրով ծածկել (կրակը) եւն:
- ՄՈՒԹ - ԱՇԽԱՐՀՔ. — Առասպելական հեռաւոր աշխարհք մը՝ ուր արեւ չի ծագիր, որու մասին անշուշտ ժամանակաւ որոշ աւանդութիւն մը կար, բայց հիմա կորսուած է: Այժմ միայն իբրեւ ասացուած կը գործածուի մոխրաշիւղէ + բառը, եւ օրինակի համար՝ մարդու մը համար որ շատ տեղեր, շատ հեռաւոր աշխարհներ պտըտած եւ ամէն կողմ խուզարկած է, կ'ըսուի, «մութ - աշխարհք պիլէ գնացած է» եւն:
- ՄՈՒԹՆՈՒԼՈՒՍ. — Առտուն խիստ կանուխ:
- ՄՈՒԼՈՒԼ. — Գունատ, գունատ մնացած, չհասարած (խմոր եւն):
- ՄՈՒԼՈՒԼՈՒԻԼ. — Ինք իր վրայ պլորուելով պառկիլ:
- ՄՈՒՐ. — Ջրպարտութիւն:
- ՄՋԵԼ. — Մէջ տալ, զ. օր. կ'ըսուի, «հաւը օր մը մջէ, օր մը կածէ կոր» եւն:
- ՄՌԻԿ. — Գուեհիկ, անագնիւ:
- ՄՌԼՏԱԼ. — 1. Քրթմնջել. 2. մուտալ (կատուի):
- ՄՍԱՅՈՒ. (միս - ցու) — Աով, եզ, գոմէշ կամ այն զոր կը մորթեն ամէն տան մէջ տարուէ տարի՝ ապուխտ շինելու համար:
- ՄՏՄՏԱԼ. — Մտախոհել:

ՄՐԱՓՏԵԼ. — Մէյ մը մրափել, մէյ մը արթննալ :

ՄՐԵԼ (մուր-ել). — Մեղմիւ սեւնալ, զ. օր. պատանիի մը համար՝ որուն պեխերը դեռ նոր կը բուսնին, կ'ըսուի, «պըյըխը մրեր է» եւն :

ՄՐԺՈՒՔ. — Մանրուք (առանձին շի գործածուիր այլ մանրին հետ, եւ կ'ըսուի՝ զ. օր. «չորս հինգ հատ մառուք-մրժուք տղաք ունի» եւն :¹)

ՄՐՄՌԱԼ. — Խտղիլ (քթին՝ փոնգտալու կամ հարբուխի ատեն) :

ՄՐՄՌՈՒԿ. — Կէս խմորեալ գինի :

ՄՐՄՐԻՉ (մուր-մուր-իչ). — Ջրպարտիչ, ուրիշի մուր քսող :

ՄՔԼԻԼ. — Նեխիլ :

ՄՕԾԻԼ. — Կրակի փոքր մասնիկ :

ՄՕՏԻԼ. — Դպչիլ, շօշափել (իսկ Տօթնալ-ի նշանակութիւնը կուտայ Տօթնալ) :

Ն .

ՆԵՐՄՆԿՈՑ. — Իր ներսէն վշտացող, տոչորող :

ՆԵՐՄՆՈՑ. — Տան ներսը հագնելիք (հագուստ, հականիշը Գրանց-ի) :

ՆԵՐՔԵՒՈՒՔ. — Ցորեն եւն մաղելու ատեն մաղէն վար անցած անարժէք մասը :

ՆԷՎԻԼՏԱԼ. — Անօթութեան սաստիկ զգացում ունենալ :

ՆԻՇԱՆԱԾ. — Խօսեցեալ :

ՆՈՐԵԼՈՒՐԴ. — Նորելուկ :

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ. — Նոր տարի, յառաջիկայ տարի :

ՆՕՆՕՇ կամ ՆՕՆՕՇԻԿ. — Սիրուն, սիրելի (փառաքշական բառ) :

¹ Այս մանրին ձեւը կ'երեւի յոգնակին է մոր-ի, որ ուրիշ դաւառականներու մէջ գործածական է մանր-մոր ձեւով :

Ո.

- ՈՂՋԱՉԵՒ. (ողջ-ձեւ) — Հագուստ մը վերջնապէս ձեւելէ առաջ՝ կերպասը չափել չափչափել եւ մտքով ձեւին այլեւայլ մասերը որոշել, հասկնալու համար թէ կերպասը ձեւուելիք հագուստին պիտի բաւէ՞ եւ թէ ինչ կերպով ձեւել աւելի յարմար է :
- ՈՍԿԵՋՈՒՐ. — Լուծուած ոսկւոյ՝ որ առարկաները ոսկեզօծելու կը ծառայէ (որուն կ'ըսուի «ոսկեջրել») :
- ՈՍԿԻ-ԿԱԿԱ. (մանկ. բառ) — Ս. Հաղորդութիւն :
- ՈՏՆԻՈՐԻԼ. (ոտն-ւոր-իլ) — Երթալու պատրաստուիլ :
- ՈՐԲՈՒ-ԹԱՆ. — Ասացուած՝ որ կը գործածուի նշանակելու համար մարդու մ'ունեցած միակ կերակուրը կամ ըմպելիքը, զոր խնայութեամբ եւ զգուշութեամբ կը գործածէ :
- ՈՐՉԼԵՋՈՒ. — Խայթիչ, կծու լեզու ունեցող :
- ՈՒՂԻԿ-ՃՈՒՂԻԿ ԳԱԼ. — Գալարուիլ (ցաւէ) :
- ՈՒՆԵՒՈՐ. — Հարուստ, մեծատուն :
- ՈՒՆՔԾՈՒՍԻՍԻՍԻՍ. — Քէն, սրտնեղութիւն (որ մարդկային դէմքին վրայ ընդհանրապէս կ'արտայայտուի ունքերուն խոժոռ ամփոփմամբ, որմէ՛ այս բառը «ունք-սիսիս») :
- ՈՒՏԱՆ¹. (ուտ-ան) — Շատ ուտող, որկրամուկ :
- ՈՒՐԹԻԼ. — Հանդիպիլ :

Չ.

- ՉԱՐ-ԻԼԻԱՆՈՍ. — Յուլիանոս ուրացող. (այս բառը խիստ չար մարդու իբր հոմանիշ կը գործածէ ժողովուրդը, առանց սակայն գիտնա-

¹ Ան մասնիկը բայերու արմատներուն վրայ աւելնալով՝ յաճախութիւն ցուցընող բայանուն մը կը ձեւացընէ. օր. խման (չատ խմող), ուտան (չատ ուտող), պարտան (չատ պտտող), վազան (չուտ վազող), ածան (չատ ածող) եւն :

լու անոր պատմական նշանակութիւնը . կ'երեւի թէ այս անուան յիշատակը Յուլիանոսի օրերէն ի վեր մնացած է) :

ՉԱՐՔԱՇ. — Տոկուն, վշտի, նեղութեան կամ ծանր աշխատութեան հանդուրժող կամ հանդուրժել կրցող :

ՉԸԹ. (մանկ. բառ) — կտորել :

ՉԻՓԻՔ. (մանկ. բառ) — Լողնալ :

ՉԻՔՉԻՔ. (մանկ. բառ) — Պարել :

ՉԼԹԻԿ. — Գռեհիկ, թեթեւօլիկ :

ՉԼԻՍԻ. — Թեթեւբարոյ :

ՉՄՉՄԱԼ. — Առանց ախորժակի՝ իբրեւ թէ ուտել :

ՉՈՐԵՓՈՑ. (չոր-եփ-ոց) — Ջուրը պէտք եղածէն աւելի քիչ (կերակուր) :

ՉՈՐԹԱՆ. (չոր-թան) — Գնդածեւ շինուած եւ չորցուած մածուն զոր ձմեռը հարելով ապուրի կը խառնեն :

ՉՈՐԹԱՆ-ՀՐԻ. — Չորթանը հարելու համար շինուած հողէ մասնաւոր աման :

ՉՈՐՈՑՔ. — Չմեռուան համար ամառուրնէ չորցուած ընդեղէնք եւ բանջարեղէնք :

ՉՈՒՆԵՒՈՐ. — Աղքատիկ :

ՉՏԵՍ. (չ-տես) — Բան չտեսած, աղքատ վիճակէ մէկէն ճոխութեան փոխանցուող գձուձ, շահախնդիր (մարդ) :

Պ .

ՊԱԹ. — Մէջը աահան, սոխ, ըրզիան, ծաթրին եւն մանրուած՝ ջուր մը (sauce), որուն մէջ հացի պատառներ թաթխելով եւ քօլմի որթատերեւին մէջ փաթթելով կ'ուտեն :

ՊԱԼԱՐՏ կամ ՊԱԼՐՏՈՒԿ. — Առոյգ, կայտառ :

ՊԱՀԱՍՏԷՆ. — Պահուած, տօնական հանդիսաւոր օրերու յատկացուած (հագուստ, կահ կարասիք եւն) :

- ՊԱՀԾՈՒ. (պահ - ած - ոյ) — Իբր որդեգիր կամ սպասաւոր պահուած (աղջիկ կամ մանչ):
- ՊԱՀՈՒԸՏՈՒՔ. — Մանկական տեսակ մը խաղ որուն մասնակցողներն այս ու այն կողմ կը պահուըտին եւ իրենցմէ մէկը կ'աշխատի պահուըտողները գտնել:
- ՊԱՃԻԿ. (մանկ. բառ) — Պառկիլ:
- ՊԱՆ. — Անտառներու մէջ բնակող ոգի, (ծառերու տակ միգելը վտանգաւոր կը համարուի, ուստի զիրար կը զգուշացընեն ըսելով թէ «պանի կ'ուրթիս»):
- ՊԱՇՏՈՑ. — Չափազանց գուրգուրանքի, գրեթէ պաշտումի աւարկայ եղող (զաւակ եւն):
- ՊԱՉԻԿ. — Համբոյր:
- ՊԱՊԱՀ. (մանկ. բառ) — Պահել:
- ՊԱՏԿԱՐ. (պատ - կար) — Չեւ մը կար, (լաթին երկու եզրներն իրար բերելով եւ թելը միշտ վրայէն անցընելով կարուած):
- ՊԱՏՈՒՏՈՒԻԼ. — Չափազանց գրգռութեամբ խօսիլ, բզկտուիլ:
- ՊԱՐՈՒՅԵԼ. — Կտրուած թելերն իրարու միացընել՝ թուքով փակցընելով եւ երկու մասներու մէջն ոլորելով թելը. (Բ+ե-դ-ը-ո-ց [= թուքով պարուցուած, փակցուած] կ'ըսուի որ եւ է գործք, որ հարեւանցի մը կատարուած է եւ հաստատ հիմ շունի):
- ՊԱՐՊԱՐ. (մանկ. բառ) — Պարել, խաղալ.
- ՊԱՐՏԿԵԼ. — Ծածկել, հետաջինջ ընել (յանցանքը, աղտեղութիւնը, տգեղութիւնը եւն):
- ՊԱՅՈՒՔ. — Մսացուին մսէն արտադրուած իւղ:
- ՊԱՔԿԵՐ. — Պահքը ուտող:
- ՊԵԹԼԻԼ. — Ծածկուիլ, պարտկուիլը (թերութեան մը, յանցանքի մը, աղտեղութեան մը եւն):
- ՊԵՇԷԵԼ. — Հոգալ, խնամել:

ՊԷՇՇՈՒԿ. — Հոգածու, տնտեսագէտ, տան-
տիկին:

ՊԷՊԷՔ. (Ճանկ. բառ) — 1. Փոքրիկ երախայ,
Ճանկիկ. — 2. Պատկեր, նկար. — 3. Պա-
ճուճապատանք:

ՊԷՏԵԼ. — Տէս Պէշշել:

ՊԷՏՈՒԿ¹. — Տէս Պէշշուկ:

ՊԷՏՕՆ. — Անգործ, անկուտի (Ճարդ):

ՊԷՐԻՆՔՍԻՎԱՐ². — Երեսին վրայ (ընկնիլ):

ՊԸՆԶ. — Ստորին, լայն ճասը (քթի):

ՊԻՇ, ՊԻՇՈՒԿ. (Ճանկ. բառ) — 1. Աղէկ. — 2.
Նոր հագուստ:

ՊԻՊԻ. (Ճանկ. բառ) — Գրամ:

ՊԻՏՈՒԱԼԻ. — Պիտանի:

ՊԼՇԿԵԼ. (թրք. պլ-շ-է-լ) — 1. Վարակել, աղ-
տեղել. — 2. Մէկու մը հետ վիճել, կռիւ
հանելու պատրուակ փնտռել:

ՊԼՊԼ. — Փոքր սափորիկ հողէ (որուն ծորակէն
ջուրը վաղելու ատեն «պըլ պըլ» ձայն կը
հանէ, որմէ՛ այս բառը պըլ-պըլ):

ՊՂՊՂԻԼ. (որմէ գուցէ պղղլ-ի) — Օճառին շա-
փազանց փրփրիլը:

¹ Ո՛ւի մասնիկը քանի մը տարբեր գործածութիւն-
ներ ունի. նախ՝ ինչպէս յայտնի է, բառի մը կցուելով ա-
նոր փաղաքշական ձեւ մը կու տայ. օր. քուրուկ, հարսնուկ,
գիրուկ, կարմրուկ եւն. երկրորդ՝ բայերու արմատներուն
կցուելով կը ձեւացընէ տեսակ մը բայածական. օր. բանուկ
ճարդ), քալուկ (ձի), եփուկ (միս), լուկ (ականջ) եւն:
Երրորդ՝ նոյնպէս բայերու արմատներուն վրայ աւելնալով
կը կազմէ տեսակ մը անցեալ գերբայ որ Մշոյ գաւառա-
բարբառին մէջ ընդհ. գործածութիւն ունի. օր. նստուկ
(նստած), կայնուկ (կայնած), հագուկ (հագուած), անցուկ
հարցուկ կ'ըլլայ . . . եւն:

² Այս պէրիֆրազէն բացատրութեան մէջ է վերը կը
հասկըցուի, բայց պէրիֆրազէն կը մնայ դժուարահասկնալի:
արդեօք բերանքն է վեր է:

- ՊՃՐՏԱԼ. — Մեղմիւ եփիլ՝ պրճ պրճ ձայն հանելով:
- ՊՇՊՇ կամ ՊՇՊՇՈՒԿ. — ճողճղութիւն, շփացած (մարդ):
- ՊՈՒԼԻՆԸ. (ելլել) — տես ՊՈՒԼԻՆՈՒՐԻԼ:
- ՊՈՒԼԻՆՈՒՐԻԼ. — Ոչինչ բանէ մը գրգռուիլ գիտագրգռիլ:
- ՊՈՒՏ կամ ՊՏԻԿ. — Փոքր կաթիլ:
- ՊՈՒԾՈՏԵԼ. — Գործ մը յաջողընեմ ըսելու ատեն՝ անճարակօրէն անյաջողութեան մատնել, աւրել:
- ՊՈՒՃՔԻԼ. (պռճութիւն) — Իրար խառնուիլ:
- ՊՈՒՃՔԻՈՒՐԻԼ. — Մէկու մը հետ վէճ, կռիւ հանելու համար պատրուակ փնտռել:
- ՊՏԸՏԱՆ. — Շատ պտըտող:
- ՊՏՂԵԼ. (պտուղ-ել) — Խաղողի ողկոյզին պտուղները փրցընել:
- ՊՏՂԻԼ. — Աւրուիլ (գրի՛ երբոր գրելու ատեն թղթին վրայ մեջանը մէկէն շատ կը վազէ, կամ գրուածքին վրայ շուր կը կաթէ). 2. Պատուիլ, կուրանալ (աչաց):
- ՊՏՂՈՒՆՁ. — Բանի մը այն փոքր քանակութիւնը՝ որ երկու մատով կ'առնուի:
- ՊՏՆԵՐԸ՝ (բռնուիլ). — Շուարիլ մնալ (գժուարին գործի մը առջեւ):
- ՊՏՐՏԱԼ. — Գրեթէ անլսելի ձայնով բան մը խօսիլ կամ աղօթք մը արտասանել, որ շրթունքներու շարժումէն միայն մակաբերուի:
- ՊՐՊՈՒԹ. — Ծայր՝ սկիզբի կամ վերջի (որոնց կ'ըսուի առջի պրպուլթ, վերջի պրպուլթ):

1 Այս պոէզի ձեւն ալ որ անշուշտ յոգնակի է, գժուարաւ կը հասկցուի: Գուցէ այս ձեւն ունէր որոշ նշանակութեամբ իր եզակին, որ հիմայ գործածութենէ ինկած է:

ՊՔՇԵԼ. — Դեռ ոտքի չելած մանուկներուն գետնի վրայ քսուելով յառաջանալը, որ քալելու նախաշաւիղն է:

ՊՕՂԻԿ. — Տեսակ մը անտերեւ բոյս՝ որ աղջուրը կը դնեն ու կ'ուտեն:

ՊՕՊՕԶՅՆԵԼ. — Բարձր տեղ մը դնել:

ՊՕՊՕՂՈՒԻԼ. — Բարձրագիւր նստիլ:

ՊՕՌԶԱԼ. (որմէ՛ պօռչտալ) — Պոռալ, կանչել:

ՊՕՍՏԻԿ. (մանկ. բառ) — Վազվաւտել, կայտուել:

ՊՕՏԻՃ. (պատիճ) — Թարմ բակլա (որ պատիճի ձեւ կ'ունենայ):

Ջ.

ՋԷՀՐԷ. — Ճախարակ:

ՋՂԱԿՈՏՈՐ. (ջիղ-կոտոր) — Ջղաթափ ըլլալ, մեռնիլ. (Մամիկներն անէծք սալու ատեն կ'ըսեն. «Ջղակոտոր ելլես...»):

ՋՈՒՐՓՈՒՍ. — Օդափոխութիւն:

ՋՐԼԻ. — Ջուրը շատ, ջրալի (կերակուր):

ՋՐՀԱՄ. — Ջրալի եւ անհամ (կերակուր):

ՋՐՇՈՒՆ. — Շնջրի:

ՋՐՎԱԹ. (ջուր-վաթ = թափ) — Մէզ:

Ռ.

ՌԸՆՏԻԿ¹. — Սիրուն, գեղեցիկ:

ՌԻՆՏ. — Աղէկ:

Ս.

ՍԲՍԲԱՆԱԼ. (սուրբ-սուրբ-անալ) — Սուրբ ձեւանալ, ինք-զինք անմեղ ցուցընել, կեղծաւորիլ:

¹ Եւգոկիոյ բարբառին մէջ եւս սկսող բառերն առանց սկզբնահունչ ձայնաւորի մը չեն արտաբերուիր հետեւաբար վերի բառերը կը հնչուին ը-ը-թի, ը-ին-ու գարձեալ՝ Ռուրէն, ահան, աամիկ կը հնչուին ո-ո-ո-բէն, ը-է-հէն, ը-ո-թի եւն:

- ՍԵԿԵՄՈՒԿ. (սեկ - մուկ) — Ջղջիկ :
- ՍԵՂՄԱՆ. — Լիրբ, անամօթ :
- ՍԵՐԵԿԵԼ. — Բարակ սեր մը կապել երեսը. զ. օր. «Ջուրը սերեկեր է, կ'ըսուի, երբ սառոյցի բարակ խաւ մը կը ծածկէ երեսը :
- ՍԵՒՈՒՑՔ. — Սեւ մասը (աչքին, լեարդին եւն) :
- ՍԸԼԻԿ. — Սատանային երկու աղջիկներէն մին, տես նաեւ «Բըլիկ» :
- ՍԸՄԵՌ. — Չաւարին կամ ապրցուին մանր մասը :
- ՍԻՐԱՒՈՐԻԼ. — Գժտելէ յետոյ հաշտուիլ, վերըստին սիրով վարուիլ իրարու հետ :
- ՍԻՐՏ ՀԱՏՆՈՒՄ. — Սիրտ հատցընող :
- ՍԻՐՏ ՄԱՇՈՒՔ. — 1. Սիրտ մաշող. 2. Հոգ, մտատանջութիւն :
- ՍԻՐՏ ՏՐՈՐՈՒՔ. — Սիրտ կեղեքող, սրտաշարժ :
- ՍԼՆՔՏԱԼ. — Ասդին անդին թափառիլ, դատարկաշըջիլ :
- ՍԿԻԹԵԼ. — 1. Հարեւանցի մը կամ երեսանց քերել, քերթել. 2. Բանի մը երեսի կամ մէջի մասը մէկդի հանել, մերկացընել. օր. կ'ըսուի «ճիւղը սկրթել» (տերեւազերծ ընել), «հագուստը սկրթել» (մէկէն քաշել հանել), «սուրը սկրթել» (պատեանէն դուրս հանել), «աղիքը սկրթել» (մատներու մէջէն սահեցընելով՝ մէջի աղտեղութիւնը դուրս հանել). թրք. «ըլ-թիւ-մ» :
- ՍԿԻԹՈՒԻԼ. — Ճողոպրիլ, օձիքն աղատել (մէկու մը ձեռքէն, ամբօխի մը, գործի մը մէջէն) :
- ՍՄՔԻԼ. — Թոռմիլ, թոշմիլ, կծկտիլ :
- ՍՆԿՈՆԿԱԼ. — Կամացուկ կամացուկ թափառիլ, գալ (տեղ մը՝ լրտեսելու կամ մասնաւոր նպատակի մը համար, առանց զայն յայտնել համարձակելու) :
- ՍՈԹՏԵԼ կամ ՍՈԹՏԻՈՐԻԼ. — Շապիկին կամ վարտիքին թեղանիքը վեր առնելով՝ մերկացը-

նեւ (թեւը կամ սրունքը, աշխատութեան
ատեն):

ՍՈՒՐԱԾ. — Մանրած եւ իւղի մէջ խորովուած
սոխ, (կերակուր պատրաստելու համար):

ՍՈՒԼԻԿ - ՄՈՒՍՏՈՒՌԻԿ. — Միամիտ, անհոգ,
ապուշ, ոչ-իրազեկ. օր. այսպիսի մարդու մը
համար կ'ըսուի "սուլիկ-մուստուրիկ կը նստի
կը կենայ":

ՍՈՒԼՈՒԼ. — Սրածայր, ցից, թրք. - էվրէ:

ՍՈՒՂԾԱԽ. — Իր ապրանքը սովորական գներէն
աւելիի, սուղի ծախող (խանութպան, վա-
ճառական եւն):

ՍՈՒՏԼԱՅՈՒԿ. — Կեղծ լաց:

ՍՌՈՌԱԼ. — Սառսուռ զգալ, դողդողալ:

ՍՌՍՈՒՌ. — Ոչ այնքան բարակ ծեծուած (աղ եւն):

ՍՏԵԼ. (սուտ - եւ) — 1. Սուտ խօսիլ. 2. Իր քմա-
հաճոյքէն ետ դառնալ, հրաժարիլ. օր.
քմահաճ ու շփացած տղու մը համար՝ որ իր
բոլոր կամքերը կատարել տալ կ'ուզէ, կ'ը-
սուի, "աս տղան ըսածը չի ստեր" (այսինքն
խօսքէն ետ չի դառնար, կը յամարի = se
démentir):

ՍՏՐԻՃ. — Չափազանց սեւ (մարմին). զ. օր.
կ'ըսուի "սեւ ըստրիճ երես մ'ունի", եւն:

ՍՐՍԸՓԱԼ. — Յուրտէն դողդողալ:

ՍՐՏԱԹՈՒՆԴ. (ըլլալ) — Յուզուել, սրտին թունդ
ելլելը:

ՍՐՏԱՎԷՐՔ. (ըլլալ) — Խոր վիշտ, սրտի ցաւ
ունենալ:

ՍՐԻՈՐԻԼ. — 1. Սուրով զինուել. 2. Մէկու մը
դէմ գժտելով մաքառիլ, հակառակ կենալ:

ՍՔԼԻԼ. — Տէս "Սմբիլ":

Վ.

ՎԱԼԻՉԿՈՒՆ. — Մէկու մը դէմքին, հասակին
վայլելիք (հագուստ եւն):

- ՎԱՂՎԷՆԳՈՒՑ. (թերեւս՝ վաղ-այգոց) — Առտուն կանուխ. տես նաեւ վաղ-այգոց:
- ՎԱՅՀԱՉԱՆ. (վայր-հաչ-ան) — Աս ու ան խժբժող, քննադատող, վայրահաչ:
- ՎԱՅԵԼ. — Չարախօսել, նախանձիլ (մէկու մը):
- ՎԱՆԳՈՒՑ. (թերեւս՝ վաղ այգուց) — Առաւօտ:
- ՎԱՐԻՉՔ. — Վարք, վարմունք:
- ՎԱՐՎԱՐԻԿ-ՎԵՐՎԵՐԻԿ. — Հաց կատակ (մարդոր մէկու մը ամէն քմահաճոյքներուն կը հնազանդի եւ կը կատարէ). օր. կ'ըսուի. «աս մարդը այն ինչ հարուստին վարվարիկ-վերվերիկն է . . .»:
- ՎԺԱԼ. — 1. Մլաւել (կատուի), 2. Խեղճուկ խեղճուկ հեծեծել:
- ՎՃԱԿ ԿԱՄ՝ ՎՃԿՈՒԹԻՒՆ. — Տօն համբարձման, (որ ատեն հեթանոսական դարերէ մնացած սովորութեան մը համեմատ վիճակ կը հանեն այլեւայլ արարողութիւններով):
- ՎՐԱԿՈՒՍ. — Տեսակ մը կար, (լաթին երկու եզրերն իրար բերելով շուլալ ընելէն ետեւ անգամ մըն ալ շուլալուած եզրը դէպ ի ներս դարձնելով կարուած):
- ՎՐԱՉԳՈՒՑ. — Բան մը՝ զոր ոչ ոք կ'ուզէ ընդունիլ, եւ աս՝ անոր վրայ կը ձգէ, ան՝ միւսին վրայ:
- ՎՐԱՆՈՑ. — Վերարկու, թիկնոց:
- ՎՕՏՐՏԱԼ. — Քրթմնջել:

Տ.

- ՏԱԿ. — Ճակնդեղ:
- ՏԱՀՐԻԼ¹. — Յոգնելէ վերջ հանգիստ առնել. զ. օր. կ'ըսուի՝ «Գիշեր ցորեկ կը բանի, նէ

¹ Կրնայ կարծուիլ թէ այս հոգնելը «դարբիլ» բառն է: Թէեւ որ ինչ ի փոխուիլն անսովոր ձայնափոխութիւն մըն է եւ դոկիոյ բարբառին համար, բայց ուրիշ քանի

կը յոգնի նէ կը տաճրի, նէ հանգչում ունի
նէ տաճրում» եւն:

SԱՆՏԱՆ. (մանկ. բառ) — Խաղալ:

SԱՊԿԵԼ. — Տապակի մէջ իւղով խորովել:

SԱՊԿՏՈՒՔ. — Տապակի մէջ եփուած խորովա-
ծոյք:

SԱՏԱԿԻԼ. — Այրիլ, մրկիլ, (ընդհանրապէս
“այրիլ”ին հետ կը գործածուի եւ կ'ըսուի՝
“էրիլ տատակիլ”):

SԱՏԷՍ. (մանկ. բառ) — Ոտքի ելլել, քալել:

SԱՏԻԿ-ՊՈՒՏԻԿ. — Մանր մանր քայլերով՝ յամ-
բարբար (քալել, նման նոր ոտքի ելլող տղոց
կամ տկարացած ծերերու քալուածքին):

SԱՐԵԼ. — Խաղի մէջ յաղթել (խաղընկերը),
խաղը շահիլ:

SԱՐԿՈՐՈՒ. (տար-կորու [արմատ՝ “կորուսանել”
ի]) — Տարագրութեան մէջ թափառական
եղած, հետքը կորսուած:

SԱՐՈՒԻԼ. — 1. Խաղը կորսնցրնել. 2. Մէկու մը
համար շատ դրամ վատնել, ծախք ընել
(առանց արդիւնքի):

SԱՐՏՂՆԵԼ. (թրք. արտընմ , արտմարտըն էմե)
— Յրուել, ցիրուցան ընել:

մը գաւառականներու մէջ ար , ի , ար ձայներուն ի ի հետ
գտնուած ատեն՝ երկուքին մէկէն հ ի ամփոփուելուն օրի-
նակները կան. զ. օր էհալ , ար իէհա (= երթալ, ար
կ'երթաս), պահէզ (= պարտէզ) եւն: Ար գիտուի ան-
շուշտ՝ թէ “գաղբիլ” բառին մէջ ալ ար ին հետ է կը
գտնուի, թէեւ յետադաս: Յայտնի է՝ որ ձայնափոխու-
թիւններու մէջ նկատելի է գրերուն իրարու վրայ ունեցած
ազդեցութիւնը, որ սակայն նոյն չէ ամէն գաւառաբար-
բառի մէջ. զ. օր. մի եւ նոյն պարագային մէջ ճանիկի եւ
Տրապիզոնի գիւղօրէից գաւառաբարբառը ի , ար , ար գրերէն
նախընթաց է ն շ-ի կը փոխէ. զ. օր. էշիալ (= երթալ),
մաշդ (= մարդ), ժողովուշդ (= ժողովուրդ), վաշդապետ
= վարդապետ), էշդ (= յարդ) եւն:

- ՏԱՔԴԵՂ. — Պղպեղ :
 ՏԱՔՏՈՒՆ. — Բաղնիք :
 ՏԱՔՑՈՑ. (դնել) — Պաղ կերակուր մը կամ որ
 եւ է բան մը կրակի վրայ տաքնալու դնել :
 ՏԵՌ. — Աղմկալից վաքարձակութիւն :
 ՏԶՏԶԱԼ. — Տըզ տըզ ձայն հանել, բզզալ :
 ՏԷՏԷԽ. (մանկ. բառ) — 1. Պտտիլ, տեղ եր-
 թալ. 2. Աւանակ, ձի կամ որ եւ է գրաստ՝
 որուն վրայ կը հեծնուի :
 ՏԷՐՆՏԱՍ. — Տօն Տեառն ընդ առաջի :
 ՏԸԽ. (մանկ. բառ) — Ծեծել :
 ՏԻԶԱՆԱԼ. — Հպարտանալ, գոռոզանալ, ամ-
 բարտաւանել :
 ՏԻՆԿՕԶ. — Գոռոզ, ամբարտաւան :
 ՏԻՏԻԿԵԼ. — Փետրատել, բզիկ բզիկ ընել :
 ՏԻՏԻՍ, ՏԻՏԻԿ. (մանկ. բառ) — Նստիլ :
 ՏԻՐՈՒԹԻՒՆ. (անել) — Մէկու մը տէր, պաշտ-
 պան կանգնիլ¹ :
 ՏԻՒԵԼ. (թըք. Իւրֆ-մ) — Ներս մղել :
 ՏԻՐՃԵԼ. — Չարչրկել, սեղմել, սեղմրտկել
 (մէկը՝ կատակի համար, կամ տղայ մը՝ սիրե-
 լու ատեն) :
 ՏԻՒՃ ՏԻՒՃ. (անել) — Տէս Գիւրճել :
 ՏԿԵԼ. (տակ-ել) — Ծծել մինչեւ յատակը :
 ՏՂԱԲԵՐՔ. — Ծննդաբերութիւն :
 ՏՂԱՄԱՐ. — Երախայ ունեցող մայր :
 ՏՂԱՍԿԱՆ. — Նորածին կին (որ ծննդաբերու-
 թեան յարակից տկարութենէն դեռ ապա-
 քինած չէ) :

¹ Երբեմն զարմանք յայտնուած է՝ թէ ինչո՞ւ ՏԻՐ
 բառին մէջի է ձայնաւորն ի ի փոխուած չէ ծանօթ ԳԻՐ-
 թիւն (= պետութիւն) ածանցին մէջ, բայց ահա կը տես-
 նուի՝ թէ ժողովուրդը միեւնոյն ածանցը ճիշդ հայ լեզուի
 ձայնական օրինաց համաձայն ԳԻՐ-Ի-ն ձեւով պահած է
 իր կենդանի բարբառին մէջ, թէեւ ԳԻՐ-Ի-նէն տարբեր
 նշանակութեամբ որ վերը արուած է :

- ՏՂԱՐՈՒՔ.** — Նորածին մանկան մկրտուած օրը ազգականներն եւն հրաւիրելով՝ հացկերոյթ տալու եւ աւանդական արարողութիւններ կատարելու սովորութիւնը :
- ՏՂԼՏԱԼ.** — Լեզուն կապուելով՝ անհասկնալի ձայներ հանել, թոթովել :
- ՏՂՏՂԿԻԼ.** — Թացութեան մէջ մարմնոյ մը հալիլ, կազմալուծուիլը :
- ՏՂՏՂՈՒԿ.** — Մտահոգութիւն :
- ՏՄՊԵԼ.** — Հազիւ իմն զգալ, հասկնալ, կռահել :
- ՏՆԵՑԻ.** — Ամուսին (կնիկ) :
- ՏՆԿԼՏԱԼ.** — Ճօճելով ձայն հանելը (զանգակի եւն) :
- ՏՆՏՆԱԼ.** — Դանդաղիլ, յամենալ :
- ՏՆՓԵՍԱՅ.** — Փեսայ՝ որ կանխաւ եղած որոշման համաձայն իր աներոջն ու զոքանչին տունը կը բնակի :
- ՏՈՏԻԿ, ՏՈՏՈՒ.** (մանկ. բառ) — Ոտք :
- ՏՌԼՏԱԼ.** (թրք. *տր-լ-տ-տ*) — Բարբանջել, քրքրթմնջել :
- ՏՌՃԱՆ.** — Դաժանաբարոյ, անհամբոյր :
- ՏՌՈՏԻԼ.** — Սրգողիլ, գժտիլ :
- ՏՌՏՌԱԼ.** — 1. Շաղակրատել, սիրտ նեղացընող, վիրաւորիչ խօսքեր զրուցել. 2. «Խօսիլ» ին անարգական ձեւը :
- ՏՏՌԵԼ.** — Աղմուկով փուք արձակել :
- ՏՐԱՊՏԵԼ.** (տիր-ա-պետ-ել) — Գրաւել, իւրացընել :
- ՏՐՈՐԵԼ.** — Ճզմել, ճնորել :
- ՏՐՏՕՇ.** — Տանտիկնութիւն չգիտցող, անհոգ, անմաքուր (կին). թրք. *Փէնթի* :
- ՏՐՓԱԼ.** — Չափազանց հիւծիլ, տկարանալ, հոգին ելլելու վրայ ըլլալ :
- ՏՓԵԼ.** — Ծեծել :
- ՏՓՈՑ.** — Ծեծ :

ՏՔԱԼ. — Հիւանդութեան ատեն, կամ ծանր աշխատութեան մէջ, կամ ծանր բեռան տակ հեծեծել:

ՏՕՆ կամ ՏՕՆՈՒԹԻՒՆ. — Տօն Ս. Ծննդեան:

ՏՕՆՏՕՆՈՒԻԼ. — Հագուել, շքուել (ի ցոյցս):

ՏՕՆՏՕՆՑՆԵԼ. — Ո՛ր եւ է բան աչքի երեւալիք տեղ մը դնել:

ՏՕՏՕԶ կամ ՏՕՏՕԼՕԶ. — Բարձր, սրածայր:

ՏՕՏՕԶԵԼ. — Խաբել:

ՏՕՐՏՕՐԱԼ. — Երերալով, դողդողալով քալել (հիւանդութեան, տկարութեան հետեւանօք):

Յ.

ՅԱԹԵԼ կամ ՅԱՏԵԼ. (= ցայտել) — Ճառագայթել, ծագել (լուսոյ):

ՅԱՄՔԵՓՈՅ. (ցամաք-եփ-ոց) — Զուրբ քիչ, ցամքուկ եփուած (կերակուր):

ՅԱՅԵԼ. — Հարեւանցի մը, քիչ մը ջրով լուալ (ամանը). թրք. *zıftı-lı-mı+*:

ՅԱՆՈՒՔ. (ցան-ուք) — Հացի թիկին վրայ ցանուելիք թեփ կամ ալիւր (որուն վրայ կը դնեն նկանակին խմորը, որպէս զի թիկին կամ փռան յատակին չփակչի):

ՅԱՒՄԵՆԾԻԿ. — Պզտիկ ցաւը մեծ բանի տեղ դնող, ցաւի չդիմացող:

ՅԻՅՔԻԹ. — Յցուած, սրածայր քիթ ունեցող:

ՅԼԻԿՅԼԻԿ. (ըլլալ) — Անդադար վազել, վազվազել, չափազանց աշխատիլ, յոգնիլ:

ՅԼԿՏԵԼ. — Անխնայ գործածելով մաշել, պատրուտել (հագուստը):

ՅԼԿՏՈՒԻԼ. — Յլիկ ցլիկ ըլլալ:

ՅՆՑՆ. — Գճուճ, կեղծաւոր (մարդ):

ՅՈՒՅԱՆՔ. — Նշան, հրաշք:

ՅՈՒՅՈՒԼԱՆՔ. (ընել) — Ի ցոյց հանել, ցուցադրել:

- ՅՌԵԼ. — Փորհարութիւն ունենալ:
- ՅՐՎԱԹ. (ցիր-վաթ) — Զեղխ, շնայլ, անա-
ռակ:
- ՅՐՅՂՆԻԼ. (ցիր-ու-ցան-եղանիլ) — Մտամոլո-
րիլ, խելակորոյս ըլլալ (ծերութեան, կամ
յանկարծական վշտի մը հետեւանօք):
- ՅՐՔԵԼ. (ցիր-ուք-ել) — թափել, ցիրուցան
ընել, (ընդհանրապէս «վաթել» բառին հետ
կը գործածուի — վեթել-ցրել):
- ՅՕՂՈՒԵԼ. — Տէս «Յայել»:

Փ.

- ՓԱԹ. — (մանկ. բառ) — Ընկնիլ:
- ՓԱԹԱԹ. — Խաբեբայ (մարդ):
- ՓԱԹԹԵԼ. — 1. Պատուրել, պլորել, կծկել. 2.
Ծաղրել, հեգնել. 3. (Այս բառը կը գոր-
ծածուի նաեւ անէծքներու մէջ. օր. «Գրող
փաթթէ [ելէ], խշխշուկ փաթթէ, խոցս
փաթթէ . . .» եւն):
- ՓԱԼՓԼԻԼ. (փայլ-փայլ-իլ) — Շողշողալ, ցու-
ցլալ:
- ՓԱԿՉՏԱՆ. — Կպշուն:
- ՓԱՏԵԼ. (փայտ-ել) — Փայտով ծեծել, գանա-
հարել:
- ՓԱՏՆԱԼ. (փայտ-ա-նալ) — Յուրտէն սառիլ,
փայտանալ:
- ՓԱՏԻՈՐ. (փայտ-աւոր) — Ոստիկան:
- ՓԱՐՏԵԼ. — Ճօճեցընել:
- ՓԱՐՏԻՉ. — Ծայրը ցնցոտիներ կապուած երկայն
վարոց, որով հացի փուռը կը փարտեն, (այս-
ինքն կրակները գուրս կը հանեն):
- ՓԱՓԱ. (մանկ. բառ) — Հիւանդ:
- ՓԵՍԱԽԱՂ. — Հարսանեաց նախընթաց իրի-
կուան խրախճանութիւնը, որ ատեն փեսան
խումբ մը երիտասարդներու հետ կը պարէ:

- ՓԵՍԱՂԲԱՐ . — Հարսանեաց ատեն ըստ սովորու-
թեան փեսին ընկերակցող երիտասարդներու
զոյգը :
- ՓԵՔԱԼ . — Գժուարաւ շունչ առնել տալ . [Թբք .
«Յլն-Տա» :
- ՓԶՂՆՏԵԼ . — Գղելու պէս [Թել [Թել ընել,
(լաթը , քթանը եւն) :
- ՓԷՏԱՏ¹ . — Բրիչ :
- ՓԸԽ . (մանկ . բառ) — Մորթել :
- ՓԹՓԹԱԼ . — Զրոյ կաթիլին հանած ձայնը :
- ՓԻՃՈՏԻԼ . — Եղունգի արմատին դպած մտերուն
ճեղքրտուելով զիճ գոյանալը :
- ՓԻՍԻԿ , ՓԻՍՓԻՍ . (մանկ . բառ) — կատու :
- ՓՆՑԻԿ . — Գոյզն մաս . (տէս նաեւ զոյգ) :
- ՓՈՒՆՈՐԴ . — Առձեռն մաքուր ճերմակեղէն
(փոխ-ուելու համար) :
- ՓՈՐԽՈՑ . (փոր-խոց) — Քէն , վրէժ , սրտացաւ
(նախանձէ առաջ եկած) :
- ՓՈՒՍՍԻՐՏ . (փուխր-սիրտ) Զգայուն , գթասիրտ :
- ՓՈՒՏ . (արմատ զորի-ի) — Փտածի պէս կակուղ ,
փխրուն (միս եւն) :
- ՓՉԱՆ . — Ցուրտ հով , ճրրիկ :
- ՓՉՈՔ . — Ծեծուած ցորենէն թեփը զատելու
համար փայտէ հարթամաններու (Խ-դ-ի)
մէջ մաս մաս լեցրնելով [Թօթուելու , եւ մէկ
կողմ զատուած թեփը փշելով դուրս վանե-
լու գործողութիւնը :
- ՓՉՈՔԵԼ . — Փշոք ընել :
- ՓՌՈՑՔ . — Սենեկի յատակին կամ բազմարան-
ներուն վրայ փռուած կապերտ , գորգ , կամ
այլ կերպասեղէնք . [Թբք . «էրի» :

¹ Այս բառին ստուգարանութիւնը եթէ փեռատ
= փայտ - հատ է , պէտք էր որոշուի նշանակութիւնն
ունենալ , բայց զարմանալի է որ բրիչ նշանակութեամբ կը
գործածուի Եւգոկիոյ բարբառին մէջ :

ՓՍՈՐԻԼ. (փսոր = փշուր-իլ) — Փշուր, փշուր
ըլլալ:

ՓՍՈՐՏԱՆ. — Դիւրաւ փշրելու, փսոր փսոր ըլլա-
լու բնութիւն ունեցող:

ՓՍՐՏԱԼ. — Խիտ կամացէն, փափաւով խօսիլ:

ՓՍՓՍԱԼ. — Շատ ցած ձայնով խօսիլ:

ՓՐԹՈՒՃ. — Փրթած մաս, կտրտութիւն, (ընդհան-
րապէս «կտոր», բառին հետ կը գործածուի
— կտոր-էրթ-ձ):

ՓՅԱՐ. — Ամենափոքր քանակութիւն. օր. կ'ը-
տուի, «փցար մը հաց, փցար մը ուտելիք» եւն:

ՓՅԱՐԵԼ կամ ՓՅԱՐՑՆԵԼ. — Անծանօթ կամ
գաղտնի խնդրոյ մը վրայ անզգուշութեամբ
կամ գիտութեամբ մէկ երկու խօսք բերնէն
փախցընել:

Ք.

ՔԱ. — Մտերմական կոչական յորջորջում (զոր
կանայք՝ իրարու, այր մը՝ իր կնոջ, կամ
տղան՝ իր մօրը կ'ուղղէ, խօսակցութեան ատեն.
հականիշն թոյի):

ՔԱՆ - ՋՄԵՋ - ԱՂԷԿ. — Անուն այն բարի ոգի-
ներուն՝ որք ընդհանրապէս տուներու մէջ կը
բնակին եւ շատ անգամ կը սիրեն մարդոց
երեւնալ ու բարիքներ ընել:

ՔԱՐՔԱՄ. — Որ եւ է բանի մը (խաղողին եւն)
բովանդակ հիւթը կամ ջրային մասը քամե-
լու համար մասնաւոր քարի տակ դնելով
ճնշելու գործողութիւն:

ՔԱՅԻԻԼ. (քացախ-իլ) — Թթուիլ, քացախի
փոխուիլ:

ՔԱՔԱՅԵԼ. — Մեղադրել, քննադատել (մէկը):

ՔԵՂՐՏԵԼ. — Քերել:

ՔԵՐՈՒՔ. — Որ եւ է բանի մը սպառելէն յետոյ՝
ամանը քերելով գոյացած վերջին մնացորդը:

- ԲԵՐՓԵԼ. — Կեղեքել:
 ԲԷՕՄԷ. — Ընկոյզով եւ խաղողի քաղցրաւենիով
 պատրաստուած գլանաձեւ անուշեղէն. [ԹԸՔ.
 ՏԷՎԷՂ — ՏՆՆՂ — :
 ԲԸԽ. (Ճանկ. բառ) — Գէշ:
 ԲԻԹԱՌՆԻԶ. — Վառող մամի պատրոյգին այրած
 մասը (.քիթը) կտրելու գործիք:
 ԲԻՇՏԵԼ. — 1. Ջարնել (նուագարան եւն). 2.
 Տախտակամածն աւազով եւն շփել (մաքրե-
 լու համար):
 ԲԻԼԹԷՆՈՒԻԼ. — Բեռցւորիլ:
 ԲԻՓ. — Ամուր, ձիգ:
 ԲԼԷՓ. — Կեղեւ:
 ԲԼԲԼԻԼ. — Ջառամիլ, օր. կ'ըսուի «բլ.բլ.ած
 պառաւ»:
 ԲՇՊԵԼ. — Ծանր խօսքերով յանդիմանել:
 ԲՈՒՆԹԱԹԱԽ. — Քունը գլուխը, քունով [Թաթ-
 խուած:
 ԲՈՒՆԻՐՏ. (ըլլալ) — Քունին խրտիլը, քնատ մնալ:
 ԲՈՒՅՈՒԼ. — Անճարակ:
 ԲՈՒԹԻՇ. — Կռիւ, (ընդհանրապէս կռիւ-բառին
 հետ կը գործածուի — կռիւ- - + - ԲԷՂ):
 ԲՈՒԹՆՈՒԻԼ. — Վրայէ վրայ հագնիլ:
 ԲՈՒԿՏՈՒԻԼ. — Տէս Բռնի - + - Բի Գու եւ Բրիտանիլ:
 ԲՍՈՅ. — Լուցկի (որ քսելով կը վառի, որմէ՛
 այս բառը «քսոց» . [Թարգմ. [ԹԸՔ. «չլուր»
 նոյն նշանակու[թեամբ]:
 ԲՐՏԻՆԲԻՍԱՇ. — Տաք օրեր՝ առատ քրտինքի
 ազդեցութեան տակ մարմնոյն մանր մանր եւ
 կարմիր կարմիր փշտիկներ դուրս տալը:
 ԲՕԹՕԹՈՒԻԼ. — Ժողովաուելով եւ ունեցածը բեռ-
 ցւորելով երթալու պատրաստուիլ, երթալ:

0.

ՕԶԿԱԼ. — Ստամբուի մէջ գոյացած կազերուն
 շաշիւնով դուրս արձակուիլը:

ՕԶՄԻԼ. — Ապուխտին կամ որ եւ է շորցած մսեղէնի՝ ամառը տաքին համը փոխուիլ, աւարուիլը :

ՕԽԱՍԲՏԻԼ. (օխ-սիրտ-իլ) — Մէկու մը հանդիպած դժբախտութեան վրայ սրտանց հրճուիլ, «օխ եղաւ» ըսել :

ՕՉԵՐԵՍ. — Օձի պէս պաղ դէմք ունեցող :

ՕՉՈՒ ԳՕՏԻ. — Անհամաձայն, անհաշտ. զ. օր. կ'ըսուի «հարս ու կեսուր իրարու հետ օձուգօտի են», ըսել ուղելու համար թէ իրենց մէջ համերաշխութիւն չունին եւ միշտ իրարու հակառակ կը վարուին :

ՕՇՕՇ. (մանկ. բառ) — Շուն :

ՕՐԱՍՍԱԿ. (օր-հասարակ) — Աէսօր, կամ կէսօրուան իսլամական էղէն, թբք. էջլէն :

Փ .

ՓԼՓԼՈՒՆ. — Ճլվոււն, ժպտոււն :

ՓՌԼԱԽ. — Ուրախ զուարթ, (միշտ «ուրախ» բառին հետ կը գործածուի. «ուրախ-Փռլախ») :

ՓՍԱԼ. — Փըս Փըս ձայն հանել, թսալ :

ՓՕՆԿՈՒՌՏԱԼ. — Աերակուրին եփելու ատեն ձայն հանելը :

Յ Ա Ռ Ե Լ Ո Ռ Ա Ժ

ԱԲԵՂԱԹՈՂ. — Մեծ բարեկենդանի առթիւ ամէն կարգի եւ ամէն հասակի անձերու վայելած սանձարձակ թոյլտուութիւնը՝ զուարճութեան համար իրենց ամէն ուզածն ընելու, նոյն իսկ հակառակ պատշաճից սովորական պայմաններու :

ԱԼԱՓՈՒՇՏ. (ելլել) — Բարկել (բերանը) :

ԱԾ. (ելլել) — Հաւուն ածելու սկսիլը : Աձէ կ'ըսուի՝ երբ ածելէ դադրի :

- ԱԾԼԵԼ. — Կսկծացընելը (ցուրտին, ցուրտ հովին) :
- ԱԿՆ.ԶԴԻՐՈՒԹԻՒՆ. — Մէկու մը խօսքին ունկնդրութիւն ընել հեռուանց կամ գաղտնաբար :
- ԱԿՈՒԱԺԱԺԻԿ. (ակռա-շարժ-իկ) — Նոր հարսին առջեւ առաջին անգամ կերակուր դրուելուն առթիւ հարսին տրուած նուէր :
- ԱՂԱՊ-ՃԱՂԱՊ. — Յիրուցան, խառնափնդոր :
- ԱՂՏԿՈՐՈՒՍՏ. — Աղաը չցուցընող, մթագոյն (կերպաս, հագուստ) :
- ԱՂՕԹԵԼ. — Չար աչքի (նշար) հանդիպած մէկուն վրայ՝ յատուկ աղօթքներ ըսել մասնաւոր արարողութիւններով : Այս աղօթքներն ու արարողութիւնները գիացող ու գործածող մասնաւոր կիներ կան որոնց կ'ըսուի աղօթող կիներ :
- ԱՃԱ. (մանկական բառ) — Գէմքը մէյ մը պահելով, մէյմը ցուցընելով եղած մանկական խաղ :
- ԱՃԱՌ. — Բողբոջին նոր (ընդհանրապէս առանձին չի գործածուիր եւ կ'ըսուի նոր-ածած) :
- ԱՄԲՈՒՆ (կտարէլ). — Մէկը վշտացընել, սիրտը կտարել :
- ԱՅՊԼՈՒԿ. (թերեւս՝ այպն-ուկ, «այպանել» էն) — Լղրճուած, մալակօնուած, խայտառակ :
- ԱՆԻԾ. — Ոջիլի ձուիկ :
- ԱԶԲՈՏԻԼ. — Գարնան սկիզբը՝ ծառերու կամ որթատունկերու բողբոջելիք տեղերուն ուռեանալ կամ ցցուիլը. տե՛ս նաեւ կոճկոթիլ : Այդ բողբոջելիք տեղերուն կ'ըսուի աչք :
- ԱՊԻՍ. (մանկ. բառ) — Չեռք համբուրել :
- ԱՌՆԻՈՐԻԼ. — Ո՛ր եւ է խօսքէ կամ ակնարկութենէ վերաւորուիլ, վշտանալ. թրք. ալընմա :

1 «Աղօթել» բառն այս առումէն զատ՝ իր բուն նշանակութեամբ չի գործածուիր Եւգոկիոյ բարբառին մէջ. պէտք է ըսել աղօթք առնել որպէս զի «Աստուծոյ երկրպագել» նշանակէ :

ԱՌՈՒՆՏԱՔ . — Հարսի մը ամուսնոյն պարագաները (հայրը, մայրը, քոյրը, եղբայրը, հօրեղբայրը եւն) :

ԱՌՋԻՆԵԿ . — Մօր մը առաջին անգամ ծնած տղան, անդրանիկը :

ԱՍՂՆՏԵԼ . — Ասեղով ծակծկել :

ԱՍՂՆՏՈՒԻԼ . — Մարմնոյն վրայ ասղնտուքի զգայութիւնն ունենալ . (Մշոյ բարբառին մէջ մի եւ նոյն զգայութիւնը կը բացատրուի $\frac{1}{2}$ շմշիւ բառով) :

ԱՍՏՈՒԱԾ - ՊԱՊՈՒԿ . — Լուսնկայ (զոր ցուցընելով մայրերը կը խաղցընեն իրենց տղաքը, “Աստուած պապուկ, եկու, եկու, մանչուս ծոցոխը մտիր եւն” ըսելով . շատ անգամ ալ “Աստուած - պապուկը գլխուդ քար կը ձգէ” ըսելով կը վախցընեն զանոնք, զգուշացընելու համար որ եւ է գէշ արարքէ :

ԱՐԵՄ - ԾՐԵՄ . — Շատ աշխատութեամբ, դժուարութեամբ, յոգնութեամբ . զ . օր . կ'ըսուի . “արեմ - ծրեմ զաւակ մը մենծցուցի, անի ալ մահը ձեռքէս առաւ . . .” եւն :

ԱՐԵԻՑԱԹ . — Արեւածագ :

ԱՐԷՆՔ . — Տարիք, հասակ . զ . օր . կ'ըսուի . “այն ինչը իմ արէնքս է . եւն” փոխանակ ըսելու՝ “իմ տարիքս ունի կամ ինձի հասակակից է” եւն :

ԱՐԻ - ՃԱՐԻ . — Ճարպիկ, ժիր, գործունեայ (հականիչն “անճարակ” ին) :

ԱՐԻԻՆՓԱԹԱԹ . — Արիւնաշաղախ :

ԱԻՏՆԱԼ . — Հաւատալ :

ԲԱԺՆՏԻԼ . — Առտուն լուսնալու ատեն՝ լուսոյ առաջին տարտամ ճառագայթներուն մաղմղուիլ եւ խաւարը ձերմկցընելը . զ . օր . կ'ըսուի . “վանգուց տեղէս ելայնէ տահա լուսը նոր բաժնտէր կոր” եւն :

ԲԱՂՆԵՑ - ՏԻՐԱՑՈՒ . — Հեգնական մակդիր՝ որ կը գործածուի յոռի երգիչներու, լաւ ձայն

չունեցողներու համար, (որոնց ձայնը բաղնի-
քին մէջ միայն կրնայ լաւ հնչել, շնորհիւ
բաղնիքին արձագանգներուն):

ԲԱՆԴԻՐ. — Միշտ ուրիշին գործ դնող, ուրիշն
իր ծառայութեան գործածել ուզող (մարդ):

ԲԱՆՏԵՂ. — Աշխատութեան վայր, գործատեղի
արհեստաւորի, բանւորի եւն:

ԲԱՆՏՍՏԻԼ. — Քիչ ու շատ գործ գանել, բանիլ,
աշխատիլ:

ԲԶԻԿ - ՔՌԻԿ (գալ, բլլալ). — 1. Չափազանց
գրգռուիլ, պոռալ, կանչուրուտել, կտոր կտոր
բլլալ. 2, տես ցեկ-ցեկ բլլալ:

ԲԶԿՏՈՒԻԼ. — Չափազանց գրգռութեամբ ընդ-
դիմախօսել, պոռալ, կանչուրուտել:

ԲՃՈՒԿ. — Բղուկ (ընդհանրապէս երկու բառը
մէկէն կը գործածուի եւ կ'ըսուի ԲՂ-Ի - ԲՃ-Ի¹):

¹ Հայերէն լեզուի եւ մասնաւորապէս գաւառաբար-
բառներու մէկ շատ գեղեցիկ յատկութիւնն է նմանաձայն,
եւ հոմանիշ եւ երբեմն ալ յանգաւոր բառերու անբաժան
գործածութիւնը որ գոպցես երաժշտական-բանաստեղծա-
կան ներդաշնակութիւն մը կ'ընծայէ լեզուին: Բառացու-
ցակիս ընթացքին մէջ շատ հանդիպեցանք այսպիսի օրի-
նակներու, որոնցմէ մին է նաեւ վերի ասացուածը «ԲՂ-
Ի - ԲՃ-Ի»: Յիշուածներէն դուրս՝ գործածական են նաեւ
ուրիշ բազմութիւ նմանօրինակ ասացուածներ ալ. զ. օր.
տեղ-դեհ, տուն-տեղ, դուռ-դրացի, գող ու գաղտուկ,
խաղք ու խայտառակ, խաղ ու խնդում, ցաւ-ցեց, նեղ-նուազ,
կեանք-կենդանութիւն, [թեւ - [թիկունք, տուն-դուռ,
հարել-[թրել, ծիւլ-ծաղկիլ, շէնք-շնորհք, մորթել-քեր-
թել, շարուկ-շարմղուկ (= շարմաղէ անցած ալիւրի պէս
սպիտակ), երդում-ջարդում, արեւ-աշխարհք, աշխարհք-
արարած, դար ու դուր, գերել-գերիլել, մութ-մլար
(= մաայլ), քէն-քիթ եւն եւն: Ասոնց մէջ կան այնպիսի-
ներ՝ որոնց երկրորդ բառն առանձին նշանակութիւն մը
չունի. զ. օր. տղայ-տէվէկ, քար-քէօճէկ, փոր-փսոր:
Կան նմանաձայն կրկնաւոր ասացուածներ ալ՝ որոնց եր-
կրորդ բառն առջի բառէն տարբեր ձեւով կրկնուած. զ. օր.

ԳԱԼՈՒ-ԱՒԵՏԱՐԱՆ. — Դատարկաբանութիւն,
խաբեպատիր խօսք:

ԳԱՆԳՏԻԼ (գանգատ - իլ). — Մէկու մը գէժ գատ
բանալ:

ԳԱՌՆԱԳՈՉՈՒՄ. — Ժխոր, գոռում-գոչում:

ԳԻՇՈՏՈՒԻԼ. — Մէկու մը հետ գժտիլ, աւրուիլ:

ԳԻՏՅՈՒՆ. — Ճանչւոր, ծանօթ:

ԳՈՒՆԵՎԱՆ. — Գունաւոր:

ԳՈՒՇ. — Փայտէ աման՝ ուր ընդհանրապէս հաց
կը դնեն:

ԳԱՆԿԵԼ, ԳԱՆԿՏԵԼ. — Դանակով զարնել
կտրտել:

ԳԱՏԻԼ. — Շատ աշխատիլ, ճգնիլ:

ԳԵՂՆՈՒՑՔ. — Գեղին մասը (հաւկթին, շու-
շանին եւն):

շուն-շնոր, շունիմ-շունեւորակ (= շունեւոր), հոա-
հոտուրանք, ճար-ճարակ, տէր-տիրական, կեր-կերակուր,
մազ-կուզ եւն: Այս տեսակ կրկնաւորներ են՝ բայց տաճ-
կախառն, սէր-սէվք, քայ-բաժին եւն: Կան ուրիշ գոր-
ծածական ասութիւններ ալ՝ դարձեալ երկու հոմանիշ,
բայց տարածայն բառերով ձեւացած. զ. օր. քար-ապա-
ռաժ, եղ-ճինճ, քէք-փէտ (= փայտ), սուղ ու կրակ, խուլիկ-
մնջիկ, տէր-ապաւէն, մազ-կծիկ, օր-արեւ, կտոր-փրթուճ,
թքնեւ-մրեւ, էրիւ-մրկիւ, չորնալ-աղնկիւ եւն եւն: Մի
եւ նոյն բառը ճի մը յաւելմամբ կրկնելով գործածել՝ հա-
լեզուի ամէն գաւառաբարբառներուն ալ սովորական է,
զ. օր. կնիկ-մնիկ, աղջիկ-մաղջիկ, տղայ-մղայ, էգի-մէգի,
ծուռ ու մուռ եւն. բայց Եւգոկիոյ բարբառին մէջ գործա-
ծական են ուրիշ ձեւ ասացուածներ ալ որոնց մէջ ճի
տեղ ուրիշ տառեր կը փոխանակեն. զ. օր. աման-չաման,
էմեւ-չէմեւ, բարակ-չարակ, սուտ ու փուտ, պատիկ-պուտիկ,
կոշտ ու պոլոշտ, աղապ-ճաղապ, ուղիկ-ճուղիկ եւն: Ինչ-
պէս բոլոր հայ գաւառաբարբառներուն՝ նոյնպէս Եւգոկիոյ
բարբառին մէջ շատ յաճախեալ են նաեւ միս-մինակ,
կաս-կարմիր, կափ-կանանչ, ճեփ-ճերմակ, դեփ-դեղին,
շիփ-շիտակ եւն ձեւերով ասութիւններն ալ որոնք՝ յայտնի
է, տաճկերէնի նմանողութեամբ յօրինուած են:

ԳԷՄԵԼ. — 1. Գէմ գնել, հակառակախօսել.
2. Գէմ երթալ, դիմաւորել:

ԳԻՄԱՆԱԼ. — 1. Երկար ատեն տոկալ, չմաշիլ
(հագուստի, կոշիկի եւն). 2. Հանդուրժել
(որ եւ է ցաւու, նեղութեան):

ԳԻՄԱՑԵԼ. — 1. Մէկուն գէմն ելլել, առջեւը
կտրել. 2. Գիմացէ գիմաց գալը (ժամանակի
երկու համապատասխան կէտերուն, տեւողութեանէ մը յետոյ). զ. օր. կ'ըսուի ... «հօրս
մեռնելուն տարին գիմացէ կոր... քաղքէն
ելլելուս ամիսը գիմացեց...» եւն, փոխանակ
ըսելու՝ «հօրս մեռնելէն ի վեր տարի մը
ըլլալու վրայ է... քաղքէն ելլելէս ի վեր
ամիս մը եղաւ» եւն:

ԳԻՄԱՑԿՈՒՆ (գէմ-աց-իկ-ուն). — 1. Գժուար
մաշող (հագուստ եւն). 2. Տոկացող, հան-
դուրժող:

ԳՈՒՐԵԼ. — Հարթել, հաւասարեցընել:

ԳՐԽՏԱԼ. — Գըրգիլ:

ԳՐՄՆՈՑ. — Տունէ դուրս գործածելու որ եւ է
բան (հագուստ եւն):

ԵՏՔԻՆԵԿ. — Մօր մը ամէնէն վերջին ծնած
զաւակը (հականիշն -- ջիշէկի):

ԵՐԵՍԵԼ. — Կերակուրին կամ որ եւ է բանի վրայ
լեցուած ջուրին՝ մինչեւ ամանին մէջի նիւթին
երեսը ելլելը:

ԵՐԵՍՈՒՔ. — Որ եւ է բանի մը երեսի մասերը,
մաղուած բանի մը մաղէն շանցած մասը:

ԵՐԵՍԻՈՐԻԼ. — Մէկու մը հետ գէմ դիմաց գալ,
երես երեսի ելլել. (իսկ երէ--որցնել կը նշա-
նակէ երկու մարդ իրարու հետ գէմ դիմաց
հանել, երես երեսի բերել):

ԵՐԿՈՒ-ՀՈԳԻՔ. — Յղի (կին):

ԵՓՋՈՒՐ. — Եռացեալ ջուր:

ԵՕԹՆՕՏԱՐ. — Բողորովին օտար, եօթը պորտ
ազգականէ դուրս՝ օտար:

ԶԱՄԱՀԻՈՐԻԼ. — Խելքը երթալու տալ, երթալու պատրաստուիլ:

ԶԱՏԻԿ (պօճիկ). — Տեսակ մը կարմրագոյն միջատ՝ որ զատկի ատենները երեւան կ'ելլէ:

ԶՆԿԶՆԻԿ (մանկական բառ). — Նուագ, նուագածութիւն:

ԶՆԿՌՏԱԼ. — Ցուրտէն սաստիկ մսիլ, դողդողալ:

ԷՇ-ՆԱՀԱՏԱԿ (ըլլալ). — Պարապ տեղը նեղութիւն կրել, շարշարուիլ, մեռնիլ:

ԷՏԻՆՔ (թերեւս՝ յետ-իւք). — Օրհասարակէն յետոյ իրիկուան դէմ տնօրէններու վրայ կանչուած իսլամական եղէն:

ԷՐԻՉՔ (այր-իչք). — Սաստիկ վիշտ, տոջորմունք:

ԸԽՏԱՄԱՍԻԿ (ուխտ-մաս-իկ). — Ուխտատեղւոյ մը մէջ կերուած, խմուած որ եւ է բանի մնացորդը, որ տուն կը բերուի՝ նոյն ուխտագնացութենէն զուրկ մնացողներն անոր մասնակից ընելու համար:

ԸՄՊՈՒ (մանկական բառ). — Զուր¹:

ԸՆԿԶՄԷՋ. — Ընկուզի միջուկ:

ԸՐԻ-ՑՐԻ. — Շապլօրէն. զ. օր. կ'ըսուի... «ունեցածը ըրիցրի խարճեց, հատուց... եւն»:

ԹԱԼԼԵԼ (թւք. Թալաթա էն). — Աղոյստել²:

¹ Ուշագրութեան արժանի է որ ջուր նշանակող այս մանկական բառն ըմպ, զարմանալի կերպով կը համապատասխանէ հին հայերէնի ըմպելին:

² Շատ սովորական է թրքերէնի բայերը հայացընելով գործածել: Ասոնց մէջ անոնք՝ որ բոլորովին հայացածի ձեւ առած են եւ ընդհանուր գործածութիւն ունին բառացուցակիս մէջ առնուած են. իսկ դուրսը կը մնան պաշլըյել (պաշլաթաթ), խարճել (խարճաթաթ), սրայել (սըրաթաթ), շոքիլ (չօթիլ), սըխմել (սըթաթ), մնտուել (մոնտաթ), խօրաթել (խօրաթաթ), տիւզել (տիւզիլ), խասիլ (արաթ. խիլաթէն), հազըրել (արաթ. հազըրէն), լէհիմել (լէհիմէն), թէրկել (արաթ. Թերթէն), եւ այլ ասոնց նման խիստ բազմաթիւ ձեւեր որոնց նմանները թրքերէն բա-

- ԹԱՂՈՒՄԻՈՐ. — Յուզարկաւոր մեռելի :
- ԹԱՓԹՓՈՒԻԼ. — Չափազանց ծախուց ենթարկուիլ, (արտաքոյ կարգի առթիւ մը. զ. օր հիւանդութեան, դատի, հարսանեաց եւն առթիւ) :
- ԹԷԹԻԿ (մանկական բառ). — Չեռք :
- ԹԷԹԻԿ (թաթ-իկ). — 1. Հրացանի կամ ատրճանակի բլթակ. : 2. Շատ զգայուն (քուն որ պզտիկ աղմուկէ կը խանգարի). զ. օր. կ'ըսուի... «քունիս շատ թէթիկ եմ...», փոխանակ ըսելու «քունս խորունկ չէ, պզտիկ շշուկէ մը կ'արթննամ» եւն :
- ԹԸԹՆԿԻԼ. — Մէկը չափազանց թախանձել, ստիպել այն ինչ բանն ընելու :
- ԹԻԱԿԷՕՄ. — Ապուխտին մէկ կտորը (թըք. կէօժ) որուն այդ անունը կը տրուի՝ թիու ձեւ ունենալուն համար :
- ԹԻՍ. — Փռք որովայնի :
- ԹԽԻԿ (դնել). — Գէշ խաղեր խաղալ, չարիք հասցընել մէկու մը :
- ԹՆԱԽՕՍ. — Ընդվայրախօս, դաժանաբարոյ :
- ԹՈՒՆԴՈՒԲԵԼ. — Մեղմանալ (ցաւու) :
- ԹՍՏԵԼ. — Փռք արձակել :
- ԹՐԵԼ. — Հացի խմորը շաղուելէ յետոյ՝ հաւասարցընելու համար կռուփով զայն տակն ու վրայ ընել :
- ԹՐԶՈՅ (դնել). Որ եւ է բան ջուրի մէջ թրջելու (դնել) :
- ԹՕՓԻԲԵԼ. — Առիթէ մը օգուտ քաղելով ինչք կամ դրամ իւրացընել, դիզել (ապօրինաւոր կերպով) :
- ԺԷՆԳԷՌԻ. — Պղնձի ժանդի դոյն, բաց կանաչագոյն :

աերու եւ բայերու վրայ ամէն օր կը շինէ ժողովուրդն եւ կը գործածէ ամէն անգամ որ սէտք ունենայ :

- ԼԸՍԼԸՍ. — Դանդաղ, անպիտան, կնամարդի:
 ԼԼԵԼ (= լնուլ). — Լեցընել:
 ԼՆՃԻԼ (= ննջել). — Քնանալ¹:
 ԼՈՂ (= լող) ՀԱՆԵԼ. — Առատ ջուր թափել,
 լիառատ ոռոգել:
 ԼՈՃ. — Չափազանց եփուած եւ հալելով իրար
 խառնուած կերակուր:
 ԼՈՒՍԱՂԲԱՐ. — Ուղեկից ուխտագնացութեան
 յերուսաղէմ:
 ԼՕԹՈՒՌԱՆ. — Շատակեր, որկրամու:
 ԼՕԼՕՔ. — Բարձի ոսկոր:
 ԽԱԲԽԲՈՒԿ. — Հրապուրիչ, սիրուն (աղջիկ,
 խիստ չափաւոր գեղեցկութեամբ, որ սակայն
 կը բաւէ տեսնողը խաբելու եւ կարծեցընելու
 թէ բաւական գեղեցիկ է):
 ԽԱՇՈՒՔԶՈՒՐ. — Եռացեալ ջուր՝ որուն մէջ
 լուացուելիք լաթերը նախ կը խաշեն:
 ԽԱՇՈՒՔՓԱՏ. — Մասնաւոր փայտ՝ որով խա-
 շուքջուրին մէջէն դուրս կը հանեն լաթերը:
 ԽԱՌՆԱԲԺԻԺ. — Իրար խառնուած, խառնա-
 փնթոր:
 ԽԱՍԿԻԼ. — Հիւանդութենէ մը յետոյ նիհար
 ընկնիլ, վատառողջ մնալ, կատարելապէս
 չառողջանալ:
 ԽԼԷԶ. — Խղնջակերպ թուլամորթ մը՝ առանց
 խեցիի, որ բոյսերը կ'ուտէ:
 ԽՄԽԻԼ. — Վրան թուլութիւն, թմբրութիւն գալ,
 մնալ (քնոյ, գինովութեան կամ տկարու-
 թեան հետեւանքով):

¹ Այս վերի լնջել եւ նախընթաց լլէլ ձեւերը յայտ-
 նապէս գրաբարի լնուլ եւ ննջել բայերն են՝ փոփոխու-
 թեամբ վերջաւորութիւններու եւ ձայնափոխութեամբ շ-
 երու ի լ, ինչ որ շատ սովորական է, ինչպէս տեսանք ձայ-
 նագիտութեան մասին մէջ: Իսկ ջի բուն հնչումն է ճ = dj,
 որպէս յայտնի է:

- ԽՇՐՏԱԼ. — Չոր տերեւներուն խըշ խըշ ձայն
 հանելը :
- ԽՈՐԻՍ. — Իւղի մէջ բօհրուած ալիւր :
- ԽՌԻՒԻԹ. — Չափազանց չորցած, կարծրացած :
- ԽՌՍՏԻԿ. — Տէս Խ-ԻԻԻ :
- ԽՏՄՐՏԿԱԼ. — Քթին տակէն ծիծաղել :
- ԽՐԹԻԼ-ՓՐԹԻԼ. — Քիչ անգամ բան մը ընելու
 փորձուել. զ. օր. կ'ըսուի. «խրթեցայ փրթե-
 ցայ աս տարի թիւթիւն արի (տնկեցի) նէ՛
 անի ալ կարկուտը զէրկաւ,» եւն :
- ԽՕՌԿԱԼ. — Աններող աչքով, խոժոռ խոժոռ
 նայիլ :
- ԾԱԽԻՈՐԻԼ. — Ծախել. զ. օր. «ունիմը չունիմը
 (բողոր ունեցածը) ծախեց ծախւորեցաւ,
 Ամերիկա գնաց,» եւն :
- ԾԱԿԱՍԵՂ. — Տեսակ մը կար՝ որուն ասեղին
 տեղերը ծակ ծակ կը մնան :
- ԾԱՄՈՅ. — 1. Ծամելու մը չափ, զ. օր «ծամոց
 մը ձիւթ...» 2. Ծամուելու, խժբժուելու
 առարկայ. զ. օր. «ալէմին (աշխրքին) բերնին
 ծամոցն եղայ» եւն :
- ԾԱՐԿՈՐՈՒ (ծայր-կորու). — Ծայրը, ճոթը
 կորսուած, կնճռոտ (գործ, հաշիւ եւն) :
- ԾԱԼԻԼ (ծաւալիլ). — Հռչակուիլ, տարածայ-
 նուիլ :
- ԾԻԼԻՄ. — Տափակցած, մէջը չեփած (հաց) :
- ԾՓԱԼ. — Իբր թէ լողալ. զ. օր. կ'ըսուի. «աղտին
 մէջ ծփայ կոր...» (չափազանց աղտոտ է) :
- ԿԱԿԱ (մանկ. բառ). — Որ եւ է տեսակ պտուղ :
- ԿԱԿՈՒՌ ԿԱՄ ԿԱԿՈՒՌԻԿ. — Ծուռուամուռ սը-
 րունք ունեցող, երկու կողմը կաղալով քալող :
- ԿԱՊԱՍԵՂ. — Տեսակ մը կար՝ որ հանգոյց ձգե-
 լով կը կարուի :
- ԿԱՍԿԱՄ. — Հաստատուն :
- ԿԱՍԿՐԱԿ. — Եռոտանի երկաթէ, որուն վրայ կը
 գնեն սանը կերակուր եփելու համար :

ԿԱՐԳԵԼ. — Ամուսնացրնել:

ԿԵՆՍԱՏ (կեանք - հատ). — Ուժէ, ախորժակէ կտրած:

ԿԵՌԱԼ. — Եռք ունենալ, եռալը (մարմնոյ որ եւ է մէկ մասին). զ. օր. կ'ըսուի. "գլուխս շատ աղտոտեր է, կ'եռայ կոր եւն¹":

ԿԵՌՈՒԸՌԱԼ. — Չափազանց եռք զգալով՝ քերուըտելու շարժումներ ընել:

ԿԵՐՏՐՈՐ (ըլլալ). — Մէկու մը համար շատ ծախքերու ենթարկուիլ, անոր կերցընել, խմցընել:

ԿԸԾ (մանկ. բառ). — Խածնել:

ԿԻԼԻԿ (մանկ. բառ). — Տղոց համար եփուած փոքր նկանակ:

ԿԻՐԱՄՈՒՏՔ. — Կիրակէի նախընթաց իրիկունը, կիրակամուտք:

ԿԻԼԻԿ. — Շնիկ:

ԿԼԱՅԵԿ (թըք. շուշ էն). — 1. Անագ. 2. Փախուկ, խենդ:

ԿԼԱՅԿԵԼ. — Պղնձէ ամանները անագի բարակ խաւով մը պատել, անագել:

ԿՆՏԻԿ (մանկ. բառ). — Գլուխը մէյ մը ասդին, մէյ մը անդին դարձնելով եղած մանկական խաղ:

ՀՆՏԱՏԻԼ. (հունտ - հատ - իլ) — Բոյսի մը հունտ շինելը, հունտը թափելը:

1 Այս ձեւը կերակ պարզապէս ծանօթ էրակ բառն է, սկիզբը է մը աւելցուած: Որովհետեւ վերի իմաստով էրակ բային սահմանականը գործածական է ընդհանրապէս (կ'եռայ, կ'եռայ կոր եւն), ասկէ ժողովուրդը սահմանականի վը մասնիկը նոյնացուցեր է բային հետ, սյնպէս որ հիմայ նոյն բային կատարեալը կը գործածէ կերաց (փոխանակ էրաց) եւ անցեալ դերբայը՝ կերացած (փոխանակ էրացած) ձեւով. հետեւաբար բային աներեւոյթի ձեւն ալ դարձած եղած է կերակ՝ փոխանակ էրակի: Նոյնը պէտք է իմանալ նաեւ կերակի համար (= եռուըռալ):

ՂՈՒՃՈՒԽ . (անել, մանկ. բառ) — Գիրկընդխառնուել:

ՃԶՐՏԱԼ . — Ճըզ ճըզ ձայն հանել:

ՃՂԼՏԱԼ . — Խոխոջել (ջրի):

ՃՂՔՑՈՒ . (ձեղք - ցու) — Ապուխտին մէկ կտորը որ մէջտեղէն ձեղքուելով երկու կէօֆ կը վերածուի:

ՃՕՓՆԵԼ . — Կոխկրտել, աւերել:

ՄԱԶԿԱՊ . — Ժապաւէն՝ որ մաղի հիւռքերը կապելու կը գործածուի¹:

3. Բերականութիւն:

Գաւառաբարբառի մը ուսումնասիրութիւնը կատարեալ ընելու համար բնականաբար հարկ է անոր քերականութիւնն ալ ծանօթացընել. բայց որովհետեւ ինչպէս առաջ ալ ըսինք, Եւգոկիոյ բարբառն իր ընդհանուր նկարագրովը Պոլսոյ բարբառէն շատ տարբերութիւն չունենալով՝ քերականական ընդհանուր ձեւերով ալ գրեթէ նոյն է անոր հետ, որ այսօր արեւմտեան աշխարհաբար անուան տակ գրական լեզու եղած է եւ ունի իր առաւել կամ նուազ միօրինակ դասական քերականութիւնը, ուստի առանց Եւգոկիոյ բարբառին ամբողջական քերականութիւնը գրելու հարկը տեսնելու, միայն քանի մը մասնաւորութեանց վրայ խօսելով պիտի բաւականանանք:

¹ Բառացուցակս աւարտելէն եւ տպագրութեան յանձնելէն ետքն, մինչ մէկ կողմանէ տպագրութիւնն մինչեւ և գիրը հասած էր՝ մէկալ կողմանէ մենք կարող եղանք բազմաթիւ բռտէր ալ հաւաքել: Կ գրէն ետքն եկող մասն կարելի եղաւ հետեւաբար բառացուցակիս մարմնոյն մէջ անցընել, իսկ նախորդ մասն հոս իբր յաւելուած կը հրատարակենք՝ որուն վրայ աւելցուցած ենք Է-Նի շափ ուրիշ ժողովրդական բառեր եւս:

ՀՈԼՈՎՆԵՐՈՒ ԶԵՒԵՐ. — Եւգոկիոյ բարբառը հետեւեալ հոլովումներն ունի.

1. Արահ, էրահ, էրահ, էրահ: Ասի՝ հոլովման ամէնէն աւելի տիրող ձեւն է: Այս հոլովման տակ գացող — կամ — վերջաւորող բառերէն ոմանց — ը կամ — յն կը կորսուի հոլովման ատեն. զ. օր. փեսայ, քեհ, քեհ, քեհ. — սատանայ, — արահ, տղայ, արի (երբեմն ալ արհ—), բօշա, բօշեւն, ուրիշներունն անկորուստ կը մնայ. զ. օր. քահանայ, քահանայի, Աննա, Աննայի, Եւա, Եւայի, Սառա, Սարայի, փարա, քարայի եւն¹:

2. — Ծով, ծովո, ծովե, ծովով: Այս հոլովման տակ կ'երթան.

Ա. — Միավանկ բառերուն մեծ մասը. զ. օր. հով, կով, փոր, հաս, ձագ, ծակ, ցաւ, հայ:

Բ. — Այն բառերուն մեծ մասն, որոնք գրաբարի մէջ — վերջաւորութեամբ կը հոլովուին. զ. օր. գլուխ քիւս (= գլխոյ), Աստուած, — (= Աստուծոյ), մարդ, մարդո, շաբաթ, շաբաթո, սէր, սիրո, էշ, էշո, գոմէշ, գոմէշո, լոյս, լոսո, ամիս, միսո եւն:

Գ. — Ընդհանրապէս քաղաքի կամ գիւղի անուններն եւ ուրիշ քանի մը յատուկ անուններ. զ. օր. Մուշ, Մշո, Վան, Վանո, Կիւրիւն, Կիւրնո, Ջիլէ, Ջիլէո, Թօգատ, Թօգատո, Հալէպ, Հէլլո, Սեւաստ (= Սեբաստիա), Սեւաստո, Գիրգորէս, Գիրգորէսո, Ս. Թորոս, Ս. Թորոսո, Ս. Մինաս, Ս. Մինասո եւն:

¹ Հայերէնի մէջ — ձայնով վերջաւորող բառերը միշտ վերջատառ անձայն յ մը ունին իբրեւ յենարան որ հոլովներու մէջ կը հնչուի: Իսկ օտար բառերը կամ յատուկ անունները որ այդ յ վերջատառը չունին, գէթ հոլովներու մէջ կը ստանան այդ տառը ներդաշնակութեան համար (տես վերը): Այս կարգի բառերու վերջատառ յ ն յոգնակիին մէջ բոլորովին կը կորսուի. զ. օր. արահեր, քահաններ, մարհներ, քիւսներ եւն:

Գ. — Բոլոր ի վերջաւորող բառերը՝ հոլով-
ման մէջ ին կորսնցընելով. զ. օր. հոգի, հոգ-- ,
էգի, էգ-- , ոսկի, ոսկ-- , քեռի, քեռ-- , գինի,
գին-- , տարի, տար-- , գեղացի, գեղաց-- , բարի,
բար-- , Էնկիւրի, Էնկիւր-- եւն: Յայտնի է թէ այս
պարագային մէջ -- կը համապատասխանէ գրաբարի
-- յին որուն այլայլումն է (գինու = գինւոյ):

Ե. — Քանի մը այ վերջաւորող բառեր ալ,
որոնց այն կը կորսուի հոլովմանց մէջ. զ. օր. տղայ,
տղ-- , ճամբայ, ճամբ-- , Ամասիա, Ամասի-- եւն:

Յ. — Մ--ի, Պ--ն, Պէ, Պ--վ: — Այս հոլով-
ման տակ կ'երթան.

Ա. — Չուկ, յի--ն, դուռ, դր--ն, լեռ,
լեռ--ն, նուռ, նուռ--ն, գառ, գառ--ն (երբեմն ալ
գառ--ին, եւ ասոր պէս՝ անձ, --նյին), թոռ, թոռ--ն
(երբեմն ալ թոռին) եւ բոլոր այն բառերը որոնց
վերջընթեր բնիկ նն կորսուած է. (յայտնի է թէ
այս բառերուն բուն ձեւերն են մուկն, ձուկն,
լեռան, թոռն եւն, որոնցմէ ոմանք դեռ յոգնակիին
մէջ նն կը պահեն. զ. օր. լեռներ, ձկներ, դռներ,
թոռներ եւն):

Բ. — Բոլոր --մ վերջաւորող բառերը, ո-
րոնք գրաբարին մէջ ալ ն մը ունին վերջընթեր, որ
հիմայ կորսուած է. զ. օր. անցում (= անցումն),
անցման, անցմանէ, խթում. խթման, եւ ասոնց հե-
տեւորութեամբ մըջում (= մըջիւն), մըջման:

Գ. — ն վերջաւորող բառերէն տուն, շուն,
որոնք կը հոլովուին ր--ն, ր--նէ, ր--նվ, շան, շանէ,
շանվ, եւ ասոնց հետեւորութեամբ ձիւն, յի--ն եւն:

Դ. — ն վերջաւորութեամբ բառերէն բոլոր
նի--ն վերջաւորող բառերը, զ. օր. նեղութիւն,
նեղ--նէման, նեղ--նէնէ, նեղ--նի--նով եւն:

Ե. — ի վերջաւորող բառերը. զ. օր. աղ-
ջիկ, աղջի--ն, կնիկ, կնի--ն, էրիկ, էրի--ն, մարիկ,
մարի--ն, հարիկ, հարի--ն եւն:

Չ. — Քանի մը ուրիշ բառեր ալ. զ. օր. լու, լւ-ան, ծառ, ծառ-ան, փուռ, փ-ան (նմանողութեամբ — վերջաւորող լւ-, փ-, փո-, նո-, եւն բառերու): Ծառ բառին յոգնակին ալ լւ-ներ, փո-ներ ձեւերու հետեւողութեամբ կ'ըլլայ ծառ-ներ, փոխանակ ծառ-երի:

4. — Օր, օրո-ան, օրո-ընէ կամ օրէ, օրո-ըն-ն՝ կամ օրո՛ւ: — Այս հոլովման տակ կ'երթան. գիշեր, ցորեկ, իրիկուն, երեկո-ան, ամառ, ամառ-ան, ձմեռ, ջմառ-ան, երէկ, երէկո-ան, վաղը, վաղո-ան, հերու, հերո-ան, շաբաթ, շաբթո-ան, ամիս, ամ-ան, ատեն, ժամանակ, երբ, առաջ, ծնունդ, ծննդո-ան, Չատիկ, Չափնո-ան, եւ գրեթէ բոլոր ժամանակ ցուցրնող բառերը: Օր բառին սեռականը, տրականը երբեմն գրաբարի ձեւով ալ կը գործածուի. զ. օր. կ'ըսուի «աւուր հացի կարօտ» եւն:

5. — Լո-սա-որիչ, Լո-սա-որչայ, Լո-սա-որչէ, Լո-սա-որչով. — Ասոր պէս կը հոլովուին սրբոց եւ սրբավայրերու անուններուն մեծ մասը. զ. օր. Աստուածածին, Աստուածածնայ, Ս. Գէորգ, Ս. Գեորգոյ, Ս. Քառասուն-Մանուկ, Ս. Քառասուն-Մանկոյ, Ս. Ոսկեբերան, Ս. Ուիթերնայ եւն, եւ ասոնց հետեւողութեամբ՝ եկեղեցի, եկեղեցնայ եւն:

6. — Քո-ր, րո՛ւ, րո՛ւմ, րո՛ւմով: — Այս հոլովման տակ կ'երթան. ներ, ներո՛ւ, տալ, րո՛ւմ, տէր, րո՛ւմ, տանտէր, րո՛ւմ:

7. — Հ-ր, ոօր, ոօրմէ կամ ոօրէ, ոօրմով կամ ոօրով: — Ասոր պէս կը հոլովուին. մար, աղբար՝:

8. Տ-ր, րո՛ւ, րո՛ւմ, րո՛ւմով: — Ասոր պէս կը հոլովուի. կեսուր, կե-եր եւն, բայց այս երկու բառերը հոլովելի են նաեւ րո-րին պէս. զ. օր. տագր, րո՛ւմ, կեսուր, կե-րո՛ւմ եւն:

1 Ամասիոյ գաւառաբարբառին անսովոր շեն հար-մ, հար-մ ձեւերն ալ:

Հոլովներու այս ութ ձեւերէն դուրս՝ կը մնան դեռ գրաբարի մէջ անեզական համարուած բառերը որոնք ընդհանրապէս գրաբարի ձեւով ալ հոլովելի են, զ. օր. բաղնիք, Բաղնից (= բաղանեաց), հարսնիք, հարսնից, երդիք, երդեց, ուտիք, ուտաց, մօրուք, մօրաց, աչք, աչից, մեղք, մեղաց, կամք, կամաց, կեանք, կեանց, վարձք, վարձաց եւն. միայն թէ բացառականն եւ գործիականը կ'ըլլան հասարակ ձեւով Բաղնիք, կամք եւն:

Ինչպէս հոլովումներու այս ամէն ձեւերուն մէջ դիտուեցաւ՝ հայերէնի ձայնական օրէնքներուն համաձայն՝ ձայնաւոր գրերն ու երկբարբառները երբեմն կը փոխուին, շատ անգամ ալ կը սղուին: Տիրող ձեւով հոլովներու մէջ ալ միեւնոյն բանը շատ հասարակօրէն կը պատահի. զ. օր. սնտուկ, նախի, արիւն, արնի, ցորեն, ցորնի, բերան, բերնի, ծաղիկ, ծաղիկի, աշխարհք, աշխարհի, կանակ, կանակի, աման, ամանի եւն: Չայնաւորները կը սղուին նաեւ յոգնակի ձեւերու մէջ ալ, միայն թէ այս պարագային մէջ՝ բաղաձայններու յաջորդութեան առթած հնչման դժուարութիւնը բառնալու համար շատ անգամ սղեալ ձայնաւորին տեղ ըով վանկ մը կ'աւելցուի, զ. օր. ծաղիկ, ծաղիկներ, քաղաք, քաղաքներ, կարաս, կարսներ, բղուկ, բղուկներ եւն:

Նշանակուած հոլովներուն միայն եզակի ձեւերը դրինք, որովհետեւ հոլովներու յոգնակի ձեւերն անփոփոխ կերպով կանոնաւոր եւ միօրինակ են, բառն եզակիի մէջ ինչ կերպով ալ ուղէ հոլովուի, զ. օր. տուն, քներ, քներո, քներէ, քներով, օր, օրեր, օրերո, օրերէ, օրերով, հոգի, հոգիներ, հոգիներո, հոգիներէ, հոգիներով եւն: Ասոր հետ միավանկներու համար՝ եր, եւ բաղմավանկներու համար ներ մասնիկով կազմուած յոգնակիի ընդհանուր եւ հասարակ ձեւէն զատ՝ կան տարբեր մասնաւոր յոգնակակերտ մասնիկներ ու յոգնակիի

ուշագրաւ ձեւեր որոնց հոլովումներն ալ ընդ հանուր
կանոնէն կը զարտուղին:

ՅՈԳՆԱԿԻԻ ԶԵԻԵՐ. — 1. — Ախրար,
-իբրտի+, կին, կնտի+, էրիկ, երկըտի+, քուր, +բո-ը-
տի+, տէր, տերո-ըտի+, տալ, բաւ-ըտի+, ներ,
ներո-ըտի+, տագր, տագրո-ըտի+ եւն: Հոլովոմ. —
Ախրրաիք, -իբրտոց, -իբրտոցօ, -իբրտոցօձ:

Ազգականութեան պարագայ ցուցընող բա-
ռերու մեծ մասն այս կերպով իւր յոգնակին կը
կազմէ ու կը հոլովուի, թէեւ ուրիշ բառերու հա-
մար ալ բոլորովին անսովոր չէ նոյն ձեւը. զ. օր.
դուիս, գլեւտի+ եւն:

2. — Չեւք, յեո-ընէր, մատ, մատո-ընէր,
սաք, սատո-ընէր, ծունկ, ծնկո-ընէր, աչք, աչո-ը-
նէր, ունք, ընո-ընէր, անկաջ, անկջո-ընէր: —
Հոլովոմ. — Չեւուրներ, յեո-ընէրո, յեո-ը-
նէրէ եւն սովորական ձեւով:

Մարդկային մարմնոյ զոյգ անդամներու անուն-
ներն այս կերպով իրենց յոգնակին կը կազմեն թէեւ
ուրիշ բառերու ալ անսովոր չէ բոլորովին՝ յոգ-
նակիի այս ձեւը. զ. օր. դուռ, դուռո-ընէր եւն:

3. — Եղ, եղան, ձի, յիան, թի, թիան, տեղ,
տեղան, գեղ, գեղան. — դեւ, դեւան+. — էշ,
իշո-ան. — տեղ, տեղո-ան+, կտոր, կտորո-ան+. —
ոսկոր, ոսկորո-ան+ եւն: — Հոլովոմ. — Եղան,
ձիան, թիան, տեղան, գեղան, դիւանք, իշուան
կը հոլովուին սովորական ձեւով եղերո-, դեւ-երէ,
իշերձ եւն. իսկ տեղուանք, կտորուանք, ոսկոր-
տանք կը հոլովուին տեղո-ան+ի, կտորո-ան+ի, ոս-
կորո-ան+ձ եւն ձեւով:

1 Յոգնակիի այս երեք ձեւերուն մէջ ալ գիտելի է
թէ մի եւ նոյն բառը որ եւ է յոգնակակերտ մասնիկով
անգամ մը իւր յոգնակին կազմելէն ետքը՝ ուրիշ յոգնա-
կակերտ մասնիկով մը՝ կրկին, եւ դարձեալ ուրիշով մը
մինչեւ երրորդ անգամ յոգնակի եղած է, որպէս են հետեւ-
եալները. -իբրտի+ (= ախրար-օտի-ք). տերո-ըտի+ (= տէր-

4. — Տարի, արեւորան. — Հոլովո՛ւ. — Տարեստան, արեւորանի, արեւորանի, արեւորանով՝:

5. — Աչուկ, աչիւնն. պուսուկ², պուսուն. ձեռք, յերտանն էւն. — Հոլովո՛ւ. — Աչկուսք, աչիւննի, աչիւննի, աչիւննով էւն:

6. — Մենծ, Տե՛նժոննա. սուրբ, արբընա³: Ասոնց միայն ուղղական ձեւերը գործածական են.

ուի-սաի-ք), յերտաննի (= ձեռ-ուի-ներ). արեւորանն (= դեւ-ան-ք). արեւորանն (= տեղ-ուի-ան-ք). սուրբ-արանն (= սուր-սաի-ան-ք) էւն: Այս ձեւերուն մէջ երեւցած որ մնացորդն է ծանօթ յաճախական «պ մասնկի» որ հին ատեններէ ի վեր ի տառին հետ միանալով կը ձեւացընէ տեսակ մը յոգնակի, զ. օր. սուր — սուրբ — սուրբ. փոր — փորբ — փորբի. ծակ — ծակոբ — ծակոբի էւն: Նոյն ի տառը «մ մասնկան հետ միանալով ձեւացուցած է ուրիշ տեսակ մը յոգնակակերտ մասնիկ, որուն օրինակները կ'երեւին շատ հին գրուածքներու մէջ ա զ. օր. աչք — աչիւն. ձեռք — յերտանն էւն: Իսկ նա զպարսկերէնէ փոխառեալ յոգնակակերտ մասնիկ մըն է:

1 Յոգնակիի այս ձեւը՝ որուն ուրիշ օրինակը (բայ ի արեւորանէն,) կարելի չէ գտնել Եւգոկիոյ բարբառին մէջ, ուրիշ քանի մը գաւառաբարբառներու մէջ ընդհանուր գործածութիւն ունի. զ. օր. սուրբան, փորբան, զորբան (Քղի), մարտան, կշտան, արտան (= լեռներ — Սթանօզ գիւղ) էւն: Սորն մասնիկը որ պարսկերէնի յատուկ իսկ Տե՛նժոննի մասնիկ մըն է, մի եւ նոյն պաշտօնով ինչպէս յայտնի է, խիստ յաճախ կը գործածուի հայերէնի մէջ. զ. օր. սուրբան, մարտան, յանտան էւն, բայց երբեմն ալ իբրեւ յոգնակակերտ գործածուած է որուն օրինակները հին գրուածոց մէջ իսկ գտնել անսովոր չէ:

2 Պուսուննի եզակին պուսու՛ն՝ Եւգոկիոյ բարբառին անծանօթ է. բայց ցարդ գործածական է Աւնայ գաւառաբարբառին մէջ:

3 Յոգնակիի այս ձեւերը թերեւս կը համապատասխանեն գրաբարի հանայ, աղանայ էւն ձեւերուն. միայն թէ ասոնց վերջաւորութիւնն է այդ եւ ոչ նա = նայ. սակայն այս աւելորդ ն կրնայ մակարոյծ տառ մ'ըլլալ, որպիսի ներ արդէն շատ կան ուրիշ ձեւերու մէջ ալ:

6*

միւսները հասարակ ձեւով կը հոլովուին Ռեճերոս, «-բէրոս» եւն:

Եւգոկիոյ բարբառին մէջ՝ այս ձեւերէն զատ, անսովոր չեն նաեւ գրաբարի +ով կազմուած յոգնակիներ ալ. զ. օր. րդւո, քեղացի, քաղաքացի եւն (Հոլովում՝ րդոց, րդոցօ, րդոցօ՛վ, քեղացոց, քեղացոցօ, քեղացոցօ՛վ եւն), բայց միայն ձայնաւորով վերջացող բառերուն սովորական է այս ձեւ յոգնակին. իսկ բաղաձայնով վերջացողները հասարակօրէն եր կամ ներով յոգնակի կ'ըլլան:

Ուրիշ գործածական յոգնակիի ձեւ մըն է նի մասնկով կազմուած յոգնակին: Այդ մասնիկը միանալով «, ր, ն գիմորոշ կամ ստացական յօդերուն հետ եւ բառի մը կցուելով՝ անոր ստացական յոգնակիի իմաստ կու տայ, առանց յատուկ ստացական ածականի գործածութեան եւ կը հոլովուի թէ եղակի, թէ յոգնակի. զ. օր. Եղակի. — ճամբանիս (= մեր ճամբան), ճամբանիդ, ճամբանին, ճամբանուս, ճամբանուդ, ճամբանուն, ճամբանէս կամ ճամբանուսմէն, ճամբանէդ կամ ճամբանուդմէն, ճամբանէն կամ ճամբանունմէն, ճամբանիս, ճամբանիդ, ճամբանին): Յօգնակի. — ճամբաներնիս (= մեր ճամբաները), ճամբաներնիդ, ճամբաներնին, ճամբաներնուս, ճամբաներնուդ, ճամբաներնուն, ճամբաներնէս կամ ճամբաներնուսմէն, ճամբաներնէդ կամ ճամբաներնուդմէն, ճամբաներնէն կամ ճամբաներնունմէն, ճամբաներուսիս, ճամբաներուսիդ, ճամբաներուսին եւն¹:

¹ Տարակոյս չկայ թէ այս նի մասնկով կազմուած յոգնակին կը համապատասխանէ գրաբարի արարանի, արարանի, արարանի, նամականի եւն ձեւերուն, որոնք հասարակ յոգնակիներ են: Այս մասնկան ստացական յոգնակիի առմամբ գործածութիւնը՝ որ հիմայ հասարակ է շատ գաւառաբարբառներու, կ'երեւի թէ վերջին դարերէն սկսած է, եւ այն՝ աաճկերէնի — հիւ, նիւ եւն ազդեցութեամբ, ինչու որ ոչ միայն հին աավօրէն գրուածոց մէջ այդ

Բացառական է գործիական հոլով. — Բացառական հոլովը՝ բաց ի հասարակ ձեւէն, շատ անգամ կը գործածուի նաեւ տարբեր ձեւով, այն է՝ սեռականին վրայ Տ մասնիկն աւելցրնելով. զ. օր. մարդէ, մարդերէ, ծովէ, ծովերէ, շնէ, շներէ, մեծ, մեծերէ, աղջիկէ, աղջիկներէ, հոգիէ, հոգիներէ, տղէ, տղաներէ եւն ըսելու տեղ կարելի է ըսել մարդումէն, մարդոցմէն, ծովումէն, ծովերնունմէն, շանրմէն, շներունմէն, մկանրմէն, մկներունմէն, աղջկանրմէն, աղջիկներունմէն, հոգումէն, հոգիներնունմէն, տղումէն, տղոցմէն եւն: Այս ձեւ բացառականները դիմորոշ «, ր, ն յօդերուն հետ գործածուած ատեն այդ յօդերը Տ մասնիկէն առաջ կ'անցնին. զ. օր. հոգիէս, հոգիէդ, հոգիէն, հոգիներէս եւն ըսելու տեղ՝ կ'ըսուի, հոգուսմէն, հոգուդմէն, հոգունմէն, հոգիներուդմէն եւն:

Ան նաեւ ուոյ, ոց, ոնոյ, ոնոց մասնիկներով կազմուած տեսակ մը բացառականի ձեւեր ալ, շատ քիչ գործածական, զ. օր. օր մը օրոնոց (= օրերէն օր մը), +ուոց քաղաք պատիլ (= քաղաքէ քաղաք եւն), սեւ աչքը ճօրոնոց պէտք է (= ի մօրէ), ուրոնոց սիրել (= ի սրտէ եւն), րոնոց տարի (= տարուէ տարի), էոնոց էգի (= այգիէ այգի), քերոնոց բերան (= բերնէ բերան), հնոնոց (= հինէն), ողորիոնոց (= պղտիկէն), ունոնոց (= առաջէն), շուրոնոց (= շատ ատենէն ի վեր) եւն¹:

Յոգնակի գործիական հոլովի օ+ մասնիկով գործածութիւնն ալ բաւական սովորական է. զ.

մասնական հասարակ յոգնակի նշանակութեամբ գործածութեան շատ յաճախ կը հանդիպինք, այլ եւ դեռ ցարդ քանի մը գաւառաբարբառներու մէջ իբրեւ հասարակ յոգնակակերտ մասնիկ գործածական է:

1 Արնայ կարծուիլ թէ այս ոնոց, ոնոց, ուոց եւն վերջաւորող բացառականները՝ գրաբարաձեւ յոգնակի բացառականներ ըլլան, ի նախդիրը զեղչուած եւ եզակիի իմաստով գործածուած:

ղելու, խածնելու, փետելու, խլելու, հրելու, պտտե-
լու եւն գործողութիւնները շատ անգամներ եւ
վրայէ վրայ կրկնել: Գիտելի է թէ բայերու այս
ձեւերը կազմուած են կարգ մը միջանկեալ մաս-
նիկներով որոնք բայերու վերջին եւ, իւ, ու
լծորդներէն առաջ արմատներուն վրայ աւելցուած
են: Այս մասնիկներն են՝ ինչպէս կ'երեւի, փ, ի,
չ, ծ, ը, ըփ, ու, ոփ, որոնք հաւանականաբար ոփ,
ուփ, ուի, ոի, ուչ կամ ուչ, իւ, ուծ, ուփ,
ուփ ծանօթ ածանցական մասնիկներուն մնացորդ-
ներն են, ինչպէս որ անցողականի ջն մնացորդն է
ոյոյ մասնկան:

Նմանօրինակ բայեր են տարբեր առմամբ
գղուրտիլ, կռուրտիլ, քերուրտիլ, քթուրտիլ,
պահուրտիլ եւն որոնք՝ ինչպէս կ'երեւի, կազմուած
են կրաւորականի ձեւ ունեցող բայերուն լծորդէն
առաջ փ աւելցրնելով (սիրուիլ, սիրուրտիլ):
Ասոնք բուն բային նշանակած գործողութեան փո-
խադարձաբար կամ ինք իր վրայ կրկնուիլը նշա-
նակելու կը ծառայեն: Փոխադարձ բայի տարբեր
ձեւեր են պփփուիլ, թեթիուիլ, որ երկու կողմէն
զիրար համբուրել, ծեծել կը նշանակէ: Շատ ան-
գամ բուն կրաւորակերպ բայերն ալ այս կարգի
փոխադարձ նշանակութեամբ կը գործածուին, զ.
օր. կիսուիլ, բաժնուիլ եւն որոնք կը նշանակեն
բան մը իրարու մէջ կիսել, բաժնել եւն:

Բայերու լծորդէն առաջ ոփ մասնիկը մտնե-
լով կը ձեւացրնէ ուրիշ տեսակ մը բայեր, որոնք
ամէն տեսակ իմաստ կու տան կրաւորական, շէզոք,
ներգործական, երբեմն ալ փոխադարձ, պարագային
համեմատ, զ. օր. ծախուորիլ, առնուորիլ, ճաթու-
րիլ, սիրաւորիլ, բեռցւորիլ, պաճքւորիլ, սոթու-
րիլ, պարպւորիլ եւն:

Ասոնցմէ զատ կան նաեւ տեսակ մը շատ
գեղեցիկ բայեր, որոնք բային առաջին վանկին
կրկնութեամբ կը ձեւանան, զ. օր. ցոլցլալ

(= ցոլ-ցոլ-ալ), պահպանել, մարմնիլ, տալտել, սահսիլ, վազվել, ժրժրալ (= ժիր-ժիր-ալ) եւն: Այս ձեւ բայերն ալ դարձեալ գործողութեան կրկնուելու հանգամանքը ցոյց կու տան, բայց քիչ մը մեղմ իմաստով: Արկնաւոր բայի տարբեր ձեւեր են հաչմչել, ծռմռկիլ, դարձմրձկել եւն: Շատ անգամ ալ բային իմաստին ուժգնութիւն մը տալու համար, արմատն՝ անջատաբար բայէն, կը կրկնուի եւ յետոյ կը յիշուի բայը, որով կը ձեւանան ուրիշ տեսակ մը ոչ նուազ գեղեցիկ կրկնաւորներ, զ. օր. փսոր փսոր փսորիլ մասիկ մասիկ ընել, կտոր կտոր ըլլալ, բզիկ բզիկ փզկտել, ծռիկ ծռիկ ծռմռկիլ, ծակուկ ծակուկ ծակծկիլ, պօռ պօռ պօռալ, ճինիկ ճինիկ ճնչել, կտտոր կտտոր կտտրտել, շարիկ շարիկ շարչրկել, թապրլ թապրլ թապրլտրկել, ցլիկ ցլիկ ցլկտիլ, տխիճ տխիճ տխրճել, բզիկ գռիկ գալ եւն:

Բայերու խոնարհմունքը Պոլսոյ գաւառականին սովորական ծանօթ ձեւերէն գրեթէ տարբերութիւն չունին: Սահմանական ներկայի մէջ եւդոկիացիք ալ Պոլսեցւոց պէս կոր կը գործածեն (զ. օր կ'երթամ կոր եւն). իսկ բացասական բայերը կը կազմուին չիով, ամէն ժամանակներու մէջ ալ. զ. օր. չի կերան, չի խմէինք, չի պիտի պառկիմ, թող չի վազեն եւն:

ԱԾԱՆՑՄՈՒՆՔ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆՔ. —

Ածանցումներու սովորական եւ գործածական ձեւերն են հետեւեալները:

ԱԿ. — Բեռնակ, աղբրակ, ձմռնակ:

ԱՆ. — Ածան, խման, ուտան, վազան, հաչան, խածլան:

ԱՆԻ. — Լզուանի:

ԱՆՔ. — Հարանք, մարանք (սեռ. մարանց), քուրանք, աղբրանք, քեռանք, տէրարանք, ապրանք, աշխատանք:

ԱՇ. — Թթուաշ, մատղաշ:

ԵԿ. — Փեսեկ, տղայեկ, աղայեկ:

ԵՂԷՆ. — Չորեղէն, մսեղէն, խմորեղէն, անուշեղէն:

ԵՆԱԿԱՆ. — Հօրենական, մօրենական պապե-
նական:

ԵՆԻ. — Վայրենի, ինչենի:

ԵՆՔ. — Ժամկոչենք, զոքնչենք, Գիրգորենք:

ԵՎԱՆ. — Գունեման:

Է (= եայ). — Քարէ, փատէ, ոսկիէ, արծթէ:

Ի. — Արհուրելի, զարմանալի, զահնտելի:

ԻԿ. — Հատիկ, մատիկ, խաժուժիկ, անուշիկ:

ԻԶ. — Փարտիչ, լօղիչ, քերիչ, մանիչ, կապիչ:

ԻԶՔ. — Էրիչք, մարիչք:

ԻՔ. — Ուտելիք, խմելիք, հագնելիք, վառելիք:

ԼԻ. — Զողի, մողի, եղի, աճուճի, հուրքլի:

ԼԻԿ կամ ՈՒԼԻՔ. — Պղտլիկ, քիփուլիք, սեւուլիք,
մօտելիք:

ԾՈՒ. — Թափծու, շինծու, կոխծու, պահծու,
փործու:

ԿԱԿ կամ ԿԷԿ. — Մեծկակ, խոշրկէկ, հաստկէկ:

ԿԱՆ. — Լալկան, ծծկան, տիրական, սիրական:

ԿԼԻԿ. — Յաճկլիկ:

ԿՈՏ. — Վախկոտ, մսկոտ, մոռցկոտ, ամչկոտ,
պարծենկոտ:

ԿՈՅ. — Շշնկոց, ներսնկոց:

ՄԱՆ. — Թաղման, լարման:

ՆՈՅ. — Աղբնոց, հաւնոց, վրանոց, դրսնոց,
ներսնոց, աժնկնոց (= աժան-իկ-նոց):

ՈՂ. — Սիրող, կարգացող, խմող:

ՈՆՔ. — Մամոնք, պապոնք, քենոնք:

ՈԶ. — Գնոջ:

ՈՎ. — Համով, հոտով, իժով (= ուժով):

ՈՏ. — Սրտոտ, խնլոտ, հոտոտ, քարոտ:

ՈՅ. — Չորոց, թրջոց, տաքցոց, եփոց, դրոց,
բրոց, պաշտոց, ծամոց, փռոց, ջնջոց, խարտոց:

ՈՒԱԳԻՆ. — Աչուադին:

ՈՒԱԾՔ. — Բանուածք, կերուածք, իջուածք:

ՈՒԹԻՒՆ. — Աժնու թիւն, սղու թիւն, տիրու-
թիւն, տօնու թիւն, վճկու թիւն, դատկու-
թիւն, խաշու թիւն, վարդե վրու թիւն¹:

ՈՒԻ. — Սեւաշուի, սեւընքուի:

ՈՒԿ. — Բանուկ, վաղուկ, քալուկ, խմուկ, եփուկ,
անցուկ, մոռցուկ, նստուկ, կայնուկ, հասուկ,
բուսուկ, կանչուկ, քուրուկ, հարսնուկ, մջուկ:

ՈՒԿԱՆ. — Աիշտանալուկան (= մինչեւ կշտա-
նալը), յոգնելուկան, հատնելուկան, ճաթե-
լուկան:

ՈՒՃԻԿ. — Նորուճիկ, աստեղուճիկ, հիմակուճիք²:

ՈՒՄ. — Խաւարում, կիտում, դադրում, հատ-
նում:

ՈՒՆ. — Սահուն, եփուն, մակրդուն, գիտցուն,
փափլուն, աճեկուն, վալիչկուն (= վայլ-
իչ-ուկ-ուն):

ՈՒՆԱԿ. — Գեղացունակ:

ՈՒՆԻ. — Պահունի, գողունի:

ՈՒՐԴ. — Նորելուրդ, շորուրդ:

ՈՒՑ. — Ճերմկուց, սեւուց, դեղնուց, ժամուց:

ՈՒՔ. — Քերուք, ծամուք, խմուք, ցանուք, հա-
տուք, թափուք, տալուք, խորշուք, երեսուք,
ներքեւուք:

ՈՒՔ. — Փշոք:

ՉԷՔ. — Օրչէք, կաղնդչէք, ամսրչէք:

ՎԱՐ. — Հայեվար, տաճկեվար, հոռմեվար, ձա-
գեվար, պղտիվար³:

¹ Եւ գոկիոյ բարբառին մէջ սովորական է այս «-
թիւն մասնիկն աւելցընել տօնի անուանց վրայ, առանց
նշանակու թիւնը փոխելու:

² Այս մասնիկը «-ճիկ, թրքերէնէ առնուած է,
նմանու թեամբ թրքերէն յո-ր-ճը+, օր-ճը+, շի-րիճի+
եւն ձեւերուն:

³ Այս մասնիկն եւս հաւանականաբար թրքերէնէ
առնուած է եւ կը համապատասխանէ թրքերէնի +եօյվարի,
արմվարի, թի-ր+վարի եւն ձեւերուն:

ՏՈՒՔ. — Չէնտուք, աւլըտուք, սրբտուք, ժող-
վըտուք, տապկտուք, հինայտուք:

ՑԻ. — Գեղացի, քաղքցի, գրսեցի, լեռնցի:

ՑՈՒ. — Տիրացու, մասցու, ապրցու:

ԻՈՐ. — Ժամուոր, հարսնուոր, ունեւոր, թա-
ղումուոր:

ՕՆ. — Եփօն, կրծօն:

ՕՔ. — Խելօք, մտօք, տեսքօք (= գեղեցիկ)¹:

Անշուշտ Եւգոկիոյ բարբառին մէջ կան գործ-
ածական խիստ շատ բառեր, որոնք նշանակուած-
ներէն տարբեր մասնիկներով ածանցուած են, բայց
անոր համար այս մասնիկները միայն յիշեցինք մենք,
վասն զի կենդանի են եւ աւօրեայ գործածութիւն
ունին ժողովրդեան բերնին մէջ, որ ամէն անգամ երբ
պէտք ունենայ՝ այդ մասնիկներով որ եւ է նոր բառ
կ'ածանցէ, մինչդեռ ուրիշ մասնիկներ գործածու-
թենէ ինկած են եւ կարգ մը հին բառերու մէջ
միայն կ'երեւին, մնալով յաւէտ հին հայերէնի
յատուկ մասնիկներ: Ա-ն-ի, ո-ա-գին, ո+, ոջ, էվան,
ո-նի, անի, աշ մասնիկները միայն յիշուած բառե-
րուն յատուկ են եւ նոյն մասնիկներով ածան-
ցուած ուրիշ բառ չկայ: Նախադաս ածանցական
մասնիկներ խիստ քիչ կան եւ կ'երեւին չտես, չու-
նեւոր, անպակաս, անբան (= անգործ), անպիտու
են բառերուն մէջ միայն:

Այս բարբառին մէջ գործածական են նաեւ
խիստ շատ բարդ բառեր, որոնց մէջ կան՝ բաց ի հին
հայերէնի յատուկ բարդութիւններէն, բոլորովին

1 Արդ զիտուի անշուշտ թէ այս մասնիկներէն ոմանք
բաղադրութիւն են մէկէ աւելի մասնիկներու. այսպէս՝
անի (= ան - ի), էն-ի-ան (= եան - ի - կան), էնի (= եան - ի),
ի-ան (= իկ կամ ուկ - ան), կոպ (= ուկ - օտ), կոց (= ուկ - օց),
ման (= ում - ան), նոց (= ան - օց), ո-ա-գին (= ուի - գին),
ո-ի-ն (= ոյթ - իւն), ո-ն-ի (= ունի - ալ), ո-նի (= ուն - ի),
ոո-ո-ո (= ուա - ուք) եւն:

նոր բարդութիւններ ալ, զորոնք ժողովուրդն ինք
 շինած է եւ ի հարկին՝ ամէն օր կը շինէ, զ. օր.
 քունթաթախ, փորխոց, կերցաւ, աչքկապուկ,
 ջուրփոխ, չորեփոց, ցամքեփոց, արունխում, արըն-
 տէր, բանթող, երեստես, թերխալ, հիւնդտես,
 թելընկեր, ժամբակ, խնդումերես, խօսքկապ,
 ծակաչք, կրակսէր, հաւտօն, մթնշաղ, պաքկեր,
 վրածգոց, տղաբերք, փուխսիրտ, արեւցաթ, աղտ-
 կորուստ, եփջուր, ըխտամասիկ, լուսաղբար, ծար-
 կորու, սուղծախ, կերտրոր, մթնծեծ, քունխրտ,
 ջրհամ եւն:

Գիտելի է թէ նշանակուած բարդ բառերուն
 մէջ քիչերն են որ դասական կանոնին համաձայն
 բարդուած են. ընդհակառակն՝ շատերը կազմուած
 են բառերու արմատներուն նոյնութեամբ, առանց
 ձայնաւորներու փոփոխութեան կամ սղման եւ
 առանց յօդակապի՝ անմիջապէս իրարու կցուելովը,
 թէպէտ եւ կան ոմանք ալ որ լեզուին հին կանոն-
 ներուն համաձայն բարդուած են:

ՀԱՄԱՉԱՅՆՈՒԹԻՒՆ. — Եւզոկիոյ գաւա-
 ռաբարբառը համաձայնութեան կողմէ ալ գրեթէ
 յար եւ նման է Պոլսոյ գաւառականին համաձայ-
 նութեան. ուստի աւելորդ կը համարինք այս մասին
 խօսիլ, քանի որ այդ համաձայնութեան սովորա-
 կան ձեւերն ու պայմանները յայտնի են արդէն
 արեւմտեան աշխարհաբարի ծանօթ ամէն անձի:

Մ Ա Ս Ն Բ .

Առաւծներ, ոճեր, ասացոռաւծներ :

Աւգոկիոյ բարբառին ուսումնասիրութեան իբրեւ լրացուցիչ մաս՝ աւելորդ չենք համարիր ներկայացընել նաեւ անոր մէջ գործածական առածները, ոճերն ու ասացուածները, ճիշդ ժողովրդեան արտասանած ձեւերովը, որոնք աւելի կատարեալ կերպով գաղափար մը կրնան տալ նոյն բարբառին ձայնական, քերականական եւ համաձայնական օրէնքներուն վրայ, շօշափելի ձեւի մը տակ երեւան բերելով անոր բուն ոգին եւ յատուկ նկարագիրը, նաեւ մատնանիշ ընելով այնպիսի լեզուաբանական մասնաւորութիւններ ալ, որոնց յիշատակութիւնը զանց առնուած կամ մոռցուած է ուսումնասիրութեանս նախորդ մասերուն մէջ: Աւելորդ է ըսել թէ՛ որ եւ է բարբառի մ'առածներն ու ասացուածները՝ ինչպէս Աւգոկիոյ բարբառինը, կը ներկայացընեն նաեւ գրական, ազգագրական, բառացուցական տեսակէտներով ալ վերին աստիճանի շահեկան կողմեր: Անոնք ուղղակի իրենց վերաբերած ժողովրդեան կեանքէն, բարքէն ու հաւատքէն առնուած են, որոնց մէջ որոշակի կը ցոլանայ այն ժողովրդեան տոհմային ընտանեկան եւ ընկերական կենաց պայմանները, ապրած միջավայրը, քաղաքակրթութեան աստիճանը, ապրելու,

զգալու, խորհելու, ըմբռնելու առանձնայատուկ
 եղանակները, սովորութիւնները, նախապաշար-
 ումներն ու հաւատալիքները, վերջապէս այն ժո-
 ղովորդեան ամբողջ հոգեբանութիւնն ու տոհ-
 մային իմաստասիրութիւնը. բայց մեզի պէտք
 եղածն աւելի լեզուաբանական տեսակէտն ըլլա-
 լով՝ զանց կ'ընենք ուրիշ կէտերու քննութիւնը,
 ի հարկին քանի մը հարեւանցի ծանօթու-
 թիւններ միայն կցելով անոնց, եւ հոգ տանելով
 միանգամայն որ իւրաքանչիւր առածի, ոճի, ա-
 սացուածի առջեւ բացատրենք որքան կարելի է
 որոշակի, անոր նշանակութիւնն ու ինչ առմամբ
 գործածուիլն այս բարբառին մէջ, որ նոյնքան
 դժուար է՝ որքան գաւառական շատ մը բառե-
 րու մասնական նշանակութիւններն ու առումները
 բացատրելու գործը:

Ա.

Աբահին ալբ ճանի ճեխողը կը կէշոցնէ. Ագահը
 մինչեւ գերեզման չի յազենար:

Աբահ խոբեց, դր խոբէն ընի. Մարդիկ
 սխալական են:

Ալբոս մողեցի, մողս կեխեցի. Ամէն գործ կա-
 տարեցի:

Ածն հոբ կորիւնն կ'ընայ. Գործունեայ,
 արդիւնաւոր մարդուն շատ չի տեսնուիր երբ շատ
 խօսի կամ շատ պահանջկոտ դառնայ:

Ախոբն ունի հոց ու բնի, բնիւրը ունի
 ունի. Չտես ու անհամբեր է:

Ահը վեր է ունի մահը¹. Ահ ու սարսափի ազ-
 դեցութիւնը շատ մեծ է:

¹ Գիտելի է թէ այս առածներէ ու ասացուածներէ
 շատերուն մէջ կան գրական ու բանաստեղծական ճշմարիտ

Աղէի ճարտը խօսի զբայ հոգայ. երբ որ մէկու
մը վրայ խօսելու ատեն յանկարծ այն մարդը
վրայ գայ՝ այս խօսքը կ'ըսեն:

Ա՛հն խնդի ընթեր խաղ թոցեն կ'ելլէ հոգ.
Շատ հաւատարիմ կարծուած անձերու խաբէու-
թիւններն երեւան կ'ելլեն երբեմն:

Ա՛հն ճարտ իր վարդանը հոգայ. Ամէն ոք իր
ցաւը կը հոգայ:

Ա՛հնը ճակատ, աւալ կրօնիս է գրօն-եր. Այս
նոր դժբախտութեան չէի սպասեր:

Ա՛հն խոսովանանք տերտեր-ը չ'ըսու-եր. Կան
բաներ որ ուրիշներէ պահել հարկ կ'ըլլայ:

Ա՛հնուն յոգնած տեղը խան չի շինու-եր. Ամէն
մարդու քմահաճոյքը կարելի չէ որ գոհ ըլլայ:

Ա՛հնը սոս, Ասոսած իրօն. Բացարձակ
ճշմարտութիւն չկայ՝ բաց ի Աստուծմէ:

Անկաճը հախ, սիրտն ուրախ. Բոլորովին անհոգ,
անտարբեր:

Անողաց՝ գորնողաց. Չարիք մը գործողը պա-
տիժը կը գտնէ:

Անուշ լղուշ օյը թահու-ն կը հանէ. Քաղցր վար-
մունքով ամէն բան կը յաջողի:

Անցանք դարձանք՝ Բարե-ք էել. Շատ ուշը մնա-
ցեր ես:

Անցանք հացեն ու մէն, հարոն-ն ելլէր հար-
մէն¹. Շահէն հրաժարեցանք, մնաս մըն ալ չկրէինք:

յատկութիւններ, ինչպէս յանգ, տաղաչափութիւն, նմա-
նաձայնութիւն եւ այլն: Այսպէս է վերի առածն եւ անոր
նման շատ ուրիշներ, որոնց հետզհետէ պիտի հանդիպինք.
զոր օր. գող՝ սերտը գող. Տղտը լալով, պարտը րալով. Եկեր
պարտը, ճարն է հարտը. Եկ արդի, Եկ կրդի. ըն-նը յելէ, քոր
տուէ. հե՛հ գրոց, հե՛հ քրոց. ուշ էի, անուշ էի. հոգը քո-
շիւն, լալը մաշիւն. Յետո՛ւ բան ոտո՛ւ գերեզման. եւն. եւն:

¹ Այս ասացուածն եւ ասոնց նման ուրիշ մէկ քա-
նիներ ըստ ինքեան անհասկնալի կը մնան եւ ուրիշ կերպով
չեն կրնար ըմբռնուիլ ու բացատրուիլ՝ բայց եթէ անոնց

Անցո-կը մո-ցո-կ կ'ըննայ :

Անօթին +արը կ'ո-րէ :

Աշխարհ գրող կարգացողն պիտ' անցնի. Գի-տունները խորամանկ, չար մարդիկ կ'ըլլան :

Այիւ¹ րէս քերնի կարօր. Բան մը որ հազիւ թէ կը տեսնուի եւ կարելի չ'ըլլար վայելել :

Ալիք քոց, էճէլք. (թըք. = օրհաս) դիմաց. Ատանգաւոր պարագաներ ուր մահուան վտանգը գէժ առ գէժ կը կենայ :

Առանց հրամանի պերե- չի շարժիլ. Ամէնէն ջնջին դէպքերն անգամ Տիրոջը հրամանովն ու գի-տութեամբը տեղի կ'ուենենան :

Առանց սարանի՝ պարարտ մեղ. Առանց որ եւ է անհաճոյ եւ անպատեհ միջամտութեան՝ գործ մը կատարել :

Աստուան ցողուն, ցորեկո-ան շողուն, իրիկո-ան հովուն. Գինեմոլներուն գործածած մէկ բանաձեւը՝ արդարացրնելու համար իրենց օրւան ամէն ժա-մերուն մէջ ալ խմելը :

Աստ-ած յո-նը լեռ-անը կեօրէ (թըք. = համե-մատ) կո-րաց. Աստուած մէկն իր տանելու կարողութենէն աւելի փորձութեան չ'ենթարկեր :

Աստ-ած մարը մարդո-ն ալիւ չի խօթեր. Աս-տուած չարերն անուղղակի կերպերով կը պատժէ :

Ծագումը փնտռելով ժողովրդական առակի մը, զրոյցն մը կամ հեռ-թի մը մէջ : Եւ արդարեւ շատ անգամ կը պատահի որ այս կարգի զրոյցներուն մէկ նշանաւոր խօսքը կամ զանոնք ակնարկող բանաձեւ մը ժողովրդեան բերնին մէջ յեղյեղուելով վերջ ի վերջոյ առածի կարգ կ'անցնի, թէ-պէտ եւ կրնայ ըլլալ որ անոր ծնունդ տուող զրոյցն սյսօր բոլորովին մոռցուած ըլլայ :

1 Յայտնի է թէ ալից (= աչաց) ձեւին վերջին ցն՝ շ ի փոխուած է նախորդ շին ազդեցութեամբն անոր նմանելու եւ հնչումը դիւրացրնելու համար, — լեզուաբանական երեւոյթ մը՝ որ ամէն լեզուի ու բարբառի ալ սովորական է :

Աստուածաբանական տեսությունները հիմնականում կապված են լինում հին հույնական փիլիսոփայության հետ։ Այսպես Մարտինոս Բարսեղյանը ներկայացրել է հետևյալ տեսությունները։

Աստուածությունը (Աստուածություն) պարզապես գոյություն ունի։ Աստուածությունը պահպանում է անփոփոխելի և անփոփոխելի։

Աստուածությունը փոփոխելի է։ Այսինքն աստուածությունը փոփոխելի է, պարզապես, թափանցելի։

Աստուածությունը չի կարող լինել փոփոխելի։ Գործը մի օր է օր յետոս ձգելուն վերջը չի գար։

Աստուածությունը փոփոխելի է, աստուածությունը փոփոխելի է։ Աստուածությունը չի կարող լինել փոփոխելի։

Աստուածությունը չի կարող լինել փոփոխելի։ Այսինքն աստուածությունը չի կարող լինել փոփոխելի։

Աստուածությունը չի կարող լինել փոփոխելի։ Այսինքն աստուածությունը չի կարող լինել փոփոխելի։

Աստուածությունը չի կարող լինել փոփոխելի։ Այսինքն աստուածությունը չի կարող լինել փոփոխելի։

Բ.

Բանական զորություն է, հոգի է համարվում զորություն։ Հեղինակական օրինակ՝ որ եւ է թերութեան մը անտեղի ջատագովութիւնը ծաղրելու համար։

Բանական զորություն է, բանական զորություն է։ Ճշմարտութիւնն այս է։

Բանական զորություն է, բանական զորություն է։ Գործին մէջ տարբեր գաղտնիք կայ։

Բանական զորություն է, բանական զորություն է։ Ամէն տեղւոյ ինքնակոչ հրաւիրեալն է։

Բանական զորություն է, բանական զորություն է։ Ծածկածս կը յայտնեմ, գաղտնիքդ երեւան կը բերեմ...։

Բողոք էլը հեծցոցեր էն նե՛ պողոտա սեֆտին
կերթաս հոր ըտեր է՛. Գեշ, լկտի մարդը բանէ մը
չ՛ամհնար:

Բորոք չես նե՛ մի տերտեր. Եթէ յանցանք
չունիս անտարբեր կեցիր:

Գ.

Գեղ գեղի վրայ կ'ըննայ, քոն քոն վրայ շըն-
նար. Քանի մը տնւոր միասին չեն կրնար բնակիլ:

Գեղը չեկած մի բողոքիչնար. Ժամանակէն առաջ
մի պատրաստուիր:

Գեշ դրացիներ մարդը հասնի (թըք. = տնա-
կան կարասի) քեր կ'անէ. Գեշ դրացին տնական կա-
րասի փոխ չտալով իր դրացիներուն՝ կը ստիպէ զա-
նոնք որ իրենց շունեցածը գնեն:

Գիշերը մո՛տ վառէ, ցորեկը յո՛ւր թափէ. Ա՛ռազ-
դուի ծոյլ մարդոց՝ որոնք ցորեկը պարապ բաներով
ժամանակ կ'անցընեն եւ իրենց գործերը գիշեր-
ւան կը թողուն:

Գլուրեր է պոռտիլ, գրեր է եր իրեկը. Իրարու
յարմար են:

Գնա՛ մեծեր, եկո՛ւ տերի՛. Մէկու մը մահունէն
վերջը յարդը կը ճանչցուի:

Գողը գողէն գողացա՛ւ, Աստուծ վերէն շարժացա՛ւ:

Գող՝ տերքը դող:

Գործէն փոխիլ, հացին թփէ. Ծոյլ ու անգործ
է, բայց սեղանին գլուխը միշտ ներկայ է:

Գրողին քորպիէն ընկած է². Մահուն վտանգ-
ներէ ազատած է:

¹ Ասիկա կ'ակնարկէ տեղական հին սովորութիւն մը,
որ եր ակնյայտնի բոլ կիներն իշու վրայ՝ երեսը գէպ ի
գաւաղը, հեծցընել եւ քաղքին փողոցները պարտցընելով
նշաւակելէ ետեւ ուրիշ քաղաք մը յաքսոր շրկել.

² Այս առածը կ'ակնարկէ գրողի (= սատանայի)
մասին ժողովրդեան հաւատացածն՝ իբր թէ գրողը մարդոց
հոգիներն առնելով տոսպրակի մը մէջ կը ժողովէ կը տանի:

Գրեին երկու- երեւն ալ հարդաւն է. Խնդրոյ մը
ամէն կողմերը միանգամայն լսելու կամ քննելու է:

Դ.

Գանակը հոգնն + ոգը հը արեւն, չէ + ի հոգը ար-
նակն. Գործին դիւրին միջոցը գործադրելու է:

Գործարարը Աստուծոյ հասարակ. Անկարգու-
թիւններուն թիւը շատ է. Աստուած բարեկարգէ:

Գրեւիլ հը ժողով, շէրեթիլ հը արարել. Մէկ
կողմէ չափազանց շահախնդիր, միւս կողմէ նոյնչափ
շռայլ է:

Գուն ճեւճ ըսէ, ճանճը Պարտապէն հո- գայ. Չրի
վայելքի համար մարդ չի պակսիր:

Ե.

Ելէ հերս (թրք. = բարկութիւն) հո- գլօն,
իջէ հերս չի գործի գլօն. Բարկութեան ատեն գոր-
ծուած անխոհեմութիւնը չի դարմանուիր:

Եկեր պարտէր, ճարն է հարտէր. Պարագայ մը՝
ուրկէ խուսափելու ճարը չկայ:

Եկ- թեղտիլ, թի գար պարտիլ. Մարդ բնաւ
անվճար պարտք թողու չէ՝ իր մահուրնէ վերջը:

Երբ երիլ, հեիլը արեւիլ. Անխնայ շռայլու-
թեամբ կ'ուտէ կը խմէ:

Ես աղա, ար-ն աղա, ը-ղա-ը+ը վիլ (= ուլ) ա-
ղա. Ամէն մարդ իր վիճակին համաձայն գործերով
զբաղելու է:

Ես ը-ելը՝ սար-նայ ը-ել է. Եսամոլութիւնը,
ամբարտաւանութիւնը սատանայական մոլութիւն
մըն է:

Ես ս-րէիլ հը հանչիլ, ար-ան+ը գլօնս հը ժող-
վ-ին. Բարիք կամ օգնութիւն սպասելու ատեն՝
չարերու հանդիպեցայ:

Ես +ելի վերի ար-ուն ալ արեւայ, վարի ար-ուն
ալ. Միշտ եւ ամէն պարագայի մէջ նոյն մարդն ես:

Երբևս մահանցս արե՛ ինքուհս պարանցս . Լաւա-
գունի յուսով . կ'երթաս՝ բայց առաջին վիճակդ
փնտռելիք կ'ըլլաս :

Երեւոյնս, սարսուռ ալ կ'որհէ . Շատ շփա-
ցած է :

Երկնացը (= երկնից) արշտակալ (թրք. =
աղերսագիր) արդէ արդ . Չափազանց բարձրահաս-
ակ է :

Երկն- խօսքը արդէ- ինքն (թրք. = կախարդանք)
մէն է . Համոզիչ խօսքերու ազդեցութիւնը շատ
մեծ է :

Երկն- արդէ արդ է թիւր . Երկու յամառ
մարդիկ իրարու հետ չեն կրնար համաձայնիլ :

Երկն- արդէ մէկ մահ կը խօսէ . Չիս շատ նեղը
կը դնէ :

Երկրէ՛ հաց մահ-ը կըննայ . Օտարին ինչքը
հաճոյքով կը վայելուի :

Երկն-ն արդէ երկն- արդէ արդ (թրք. =
գրպան) է . Բոլոր գաղտնիքներդ գիտեմ :

Երկն- արդէ արդէ արդէ ինքն ինքն . Կարգա-
դրուած գործի մը միջամտել հարկ չէ՛ որ եւ է ան-
ձնական շահու եւն գիտաւորութեամբ :

Երկն- արդէ արդէ արդէ արդէ . Բանաձեւ մը՝
որով տանախիկինը հրաւիրեալները կը մեծարէ սե-
ղանին գլուխը :

Երկն թիւր արդէ արդէ . Աերջին աստիճանի
գէշ , անարգ մարդ :

Երկն թիւր-ը արդէ արդէ . Բան մը որ հանգիպողը
կը գործածէ :

1 Երկն բառը՝ որ մեր բառացուցակին մէջ ալ կ'ե-
րեւի, օտար նշանակութիւնը ստացած ըլլալու է նմանու-
թեամբ թրքերէնի եւ բառին որ թէ օտար կը նշանակէ եւ
թէ արդէ, երկն :

Է.

Էլը հարնի+ են հանլեր. — Ե՛ս աղը պահեց, ե՛ս աղը-բը, ը-եր է. Անտրտունջ ուրիշներուն ծառայող անձերէ՛ ամէն մարդ ծառայութիւն կը սպասէ:

Էլը հեծեր՝ ել իը քնորէ. Ա՛րտուի՛ երբ նմանօրինակ պարագայ մը պատահի:

Էլը ի՛նչ հերձ խորն ուրիշնէ՛ քորը իը ցորէ. Մարդ երբ չվարժած բանն ընէ՛ կը վնասուի:

Էլը քալանջ (թըք. = համետ), մարդը հալֆֆ. Հագուստն է մարդուն վայելչութիւն տուողը:

Էլն իշնն + ուր իսպէս նէ՛ ե՛ս վարոցը կ՛արնէ, ե՛ս բարոցը. Գէշ մարդու ընկերացողն անոր վարքը բարքը կ՛օրինակէ:

Էլն ինչ գիտէ նորը, կ՛երթայ կ՛որիք. Գէշ մարդիկ իրենց ճշմարիտ օգուտը չեն ճանչնար:

1 Ինչպէս կը գիտուի՛ այս լառածներէն շատերուն առարկան ընտանի կամ ծանօթ կենդանիներ են, նման առակներու, որոնց մէջ կենդանիներու բնաւորութիւններն ու այլեւայլ առանձնայատկութիւններն իբրեւ օրինակ կը ծառայեն այս ու այն բարոյական եզրակացութեան յանգելու համար: Այսպէս են օրինակի համար, վերի առածին նման՝ նաեւ սա առածներն ալ. — Հաւը ը-ր իը Խ՛, Աստուքս քալ քալ. — Աստուքս մալ քալ քալ հաւաք իը բռնէ. — Շաւը շաւը քալ շալ. — Աճան հաւը կարելան իւրայ. — Օճն եր շալիք իը քալ, Բնութեան իը քալ: Շատ անգամ ալ առածները տեսակ մը համառօտուած, կարծուկ առակներ կամ զրոյցներ են. զ. օր. Աստուքս մալ իը հաւը, Բնութեան հաւը է ը-եր: — Մալ շալիք իը քալ, Կալիքն քալիքն իը քալ: — Տեղիքն ը-եր են քալ քալ ինչն շալիք է. — Որքալ իը քալ է քալ ինչն շալիք, ը-եր է: — Աստուքս քալ քալ է ը-եր են նէ՛ քալիքն է քալիքն են են:

Էրած սրտին վրայ ճանանելու հը ցանկ. Փոխա-
նակ մխիթարելու՝ վիշտը գրգռող խօսքեր կամ
գործեր կ'ընէ:

Է-եւ Բարին աչ չի հաներ. Աւելի շահէն մնաս
չի գար:

Ը.

Ընթի նեղ կ'անի՛, +եղի սեղ կ'անի՛. Քաղաքա-
վարական խօսք, հիւրերը ընդունելու առթիւ գոր-
ծածելի:

Թ.

Թափած եղը չի ժողովո՛ւն. Գործուած սխալ
մը կամ չարիք մը չի դարմանուիր:

Թխո՛ւ Բան, գարո՛ւ հաց, առի մեր ճակատը
գրո՛ւած. Ա'ըսուի անխուսափելի պարագայի մը հա-
մար՝ զոր ուղենք չուղենք պիտի տանինք:

Թօսապաշտն (թրք. = կրիայ) Ռի էգիէն Ռիւլ
էգիէն նեպեր էն. — Ան էգիէն ըննալո՛ւն՝ առ էգիէն Բող
ըննայ, ըսեր է. Գէշ ու մնասակար մարդն ուր տեղ
ալ գտնուի կամ զրկուի, մնասելու միջոց ու առ
պարէզ կը գտնէ:

Թօփո՛ւնեդ (թրք. = գարշապար) վեր ըս-
թի ճարներ. Աարողութենէդ վեր գործի մի ձեռ-
նարկեր:

Ի.

Իշո՛ւն ընկեր է, փո՛ւ փո՛ւնը չի յփեր. Իւր գիւղքն
ու պատիւը կորսնցուցած է, եւ տակաւին գիւղք
բռնել կ'ուղէ:

Իշո՛ւն շախան (թրք. = կատակ) շըննուր.
Ապախա մարդէն փափուկ կատակ մի սպասեր:

Ինչ ո՛ր փրշէ՛ն նե՛՛ անի դժուր կո՛ւ գայ. Ինչ սր
կ'ընես ուրիշին՝ քեզի ալ նոյնը կը պատահի:

Ինչ + որ վերցնէն ձե՛ր արհեստի անհատի
մէջէն երեւան կ'ելլէ :

Ինչ + որ, բնական արհեստ. Թէեւ անհոգ եւ
ապուշ՝ բայց բախտաւոր է :

Լ.

Լընն օրը շնորհիւ. Մարդկային լեզուն ճկուն
է, աղէկ գէշ ամէն բան խօսելու յարմարու-
թիւն ունի :

Լեզ շնորհիւ լեզուիւնն ինչ հասկնայ. Շատ
ուշիմ է :

Լընն կերպարներ որք ինչ յիշէ. Վերջին աս-
տիճանի բծախնդիր եւ խճբծող բնութիւն մ'ունի :

Խ.

Խորհրդի շնորհիւ արհեստներ. Մանուկ-
ները գաղանապահ չեն, անոնցմէ կարելի է շատ
գաղանիքներ իմանալ :

Խեղճը զնայ հարսնէրուն, ըստ. — Աստուծոյ
է + անձ յեր արհեստ. Խեղճին համար ամէն տեղ նախ-
ընտրելի է :

Խեղճը + որ ղեն է յիշեր հորը, + աստուն ինչ
զեն իրցեր հաներ. Անխոհեմ արարքի մը հետեւ-
անքը շատ մ'իմաստուն մարդիկ չեն կրնար դար-
մանել :

Խեղճին հոգը ինչոքիւն փորը. Տգէտ մարդիկ կը
կորսնցրնեն ի շահ հանձարեղներու :

Խեղճը ըստ, ինչոքիւն աստուծոյ. Ա՛րսուի երբ
այս տեսակ պարագայ մը պատահի :

Խեղճը իրարն ինչ անէ, «եղ յաստուծոյ. Գէշ
մարդը շնորհիւնն որքան ալ աշխատուի :

Խեղճը զանազան կ'ընէ :

Խեղճին համար ամէն օր Ձարիկ է. Խեղճ մար-
դուն տօնական օրը շնորհիւ :

Խնչոյ + ինչոյ ցոյցով ճանաչող (թրք. = պատճառանք). — Թերութիւն մը սքողելու համար յերկրուած տարբեր պատճառանք:

Խօրօղը (թրք. = աքլոր) շատ ընչօքնէ, բնիկը «չ ինչ լուսնայ». Գործի մը վարչութեան մէջ երբ ամէն մարդ ձայն ունենայ՝ այն գործն առաջ չ'երթար:

Խոնկ բերե+, ճճ բերե+, րերրերը պարտաբար պիտ'անէ: Ա'ըսուի այն կարգի մարդոց՝ որոնք գործ մ'ընելու ատեն իրենց շուրջը գտնուողներուն հրամաններ կը տեղացրնեն՝ ուրիշներն իրենցմէ աւելի զբաղեցրնելով նոյն գործին:

Խօսք մեծի, ջոճ պարտի. Խօսելու առաջ նութիւնը միշտ մեծ մարդոցն է, ջուր խմելունը՝ պղտիկներուն:

4.

Ապրուի + ար արեւ է ըսել են նէ՝ խորունկն է ինչը. Գէշ մարդն իւր ամէնէն աննշան ծառայութիւնն անգամ կը զլանայ ուրիշներուն:

Ապրու ճիշտ խորունկ համար կը բռնէ. Շատ անգամ գործուած առերեւոյթ բարիքներն՝ աւելի անձնական շահու շարժառիթներէ թելագրուած են:

Ապրու ճիշտ չէ հասեր, բի-ժ, հոսք է ըսել. երբ մէկուն կարողութիւնը չհասնի այն ինչ գործն ընելու՝ պատրուակներ կը ստեղծէ իւր անկարողութիւնը ծածկելու համար:

Ապրու + ցոյց չի խօսել. Մարդ իրեն չվայելած բանը խմելու կամ ընելու չէ:

Արիւնք արեւ յիշել. Ատանգ հրաւիրել՝ անխոհեմ արարքներով:

Ար ճոճայ ճոճ էրեւ ինչ բռնէ. Տնանկացած է, ուրիշներուն օգնութեամբ կը գիմէ, բայց չ'ուզեր խոնարհիլ. հպարտ է:

Այլ նապի մո-թը, ին համբէ ո-թը. Անտարբեր
եւ մեկուսացած կենալ կը թուի, բայց ամէն բանի
հետաքրքիր ու գիտակ է:

Ան+ահար է որչի ել մորթեցան+, մո-ղոս-
(թրք. = պիղծ) է որչի չի կեր- . Մեր ըրած
մեծարանքը չգնահատուեցաւ . . . :

Ա՞՞՞ն մե-ս- , թե՛ս հար- . Ա՛րսուի մէկուն
մահուան առթիւ՝ երբ մեռնողին պարագային ա՛լ
որ եւ է դերը չի մնար խնդրոյ առարկայ եղող
գործին մէջ:

Ա՞-չոն անօթու-ն մար (= մանր) է ժրէր.
Ունեցողը չունեցողին վիճակէն չի հասկընար:

Ա՞-ս-թի-ն , կո-ս-թի-ն , բերնի կո-ս-թի-ն .
Բերնի մաքրութիւնը, այսինքն աղտոտ խօսքերէ
ղգուշանալը, ամէնէն յարգի կուսութիւնն է:

3.

Համբէրէ օր (= որ) բերանդ համ գայ. Համ-
բերութեամբ կրնանք մեր բաղձացած վայելիքները
ճաշակել:

Հ-լան շո-նը շար չի խաժներ. Շաղակրատ
պարծենկոտները կամ ի դէպս եւ յանդէպս սպառ-
նալիք ընողները բան մ'ընելու կարող չեն:

Հասար բարակ մէկ գին, վայն է եկեր բարակ
մանողին գլխու-ն. Խղձամիտ աշխատութիւնները շատ
անգամ չեն գնահատուիր:

Հարը աղոխ կեր- , որո-ն աղան ա-ս- .
Մէկուն յանցանքը միւսը կը քաւէ:

Հ-ց դրին կեր- , գործ դրին ժախ- . Ա՛ռտէ,
բայց չի գործեր, ծոյլ է:

Հ-ցը դր- , բանն անխաժ . Երբ կերակրոյ
սեղանը դրուի՝ ամէն գործ կամ զբաղում գա-
դրելու է:

Հ-ը հ-ս ի+են՝ նստած որչի ին ժրէ . Մարդ
իւր տան գործերուն միշտ հոգածու ըլլալու է:

Հաւել ընդ իւր խօսք, Աստուծոյ քարոզիչն զԱստուած փառաբանելը մոռնալու չենք:

Հետո՛ւ սուրբը շորտոր ի՛րենայ, այսինքն՝ զօրաւոր ըլլալ կը կարծուի:

Հէ՛տ գրոց, հէ՛տ բրոց. Մի եւ նոյն ատեն թէ՛ հոգեւոր կամ մտաւոր, եւ թէ՛ աշխարհային գործերու հետամուտ է:

Հէ՛տ լան+, հէ՛տ երթան+. Այս ընենք ու միւսը չթողուինք:

Հեր +ե-ին (թրք. = ամէն մարդ) իրեն իւր գոնովը իրո՛ւ չեն իրար. Ամէն մարդու ուզածն իւր փափաքած կերպովը չի կատարուիր:

Հեր +ե-ին «ե-ը՝ իրեն երե-ը. Ամէն մարդ իւր ըրած գէշութեան արատը կը կրէ:

Հեր +ե- իրեն իւրացած արեղը իւր +երէ. Ամէն մարդ իւր անձնական շահուն տեսակէտովը կը դատէ կամ կը գործէ:

Հոգւի+ զիւր եղն է +ի՛ նէ քալան ունի, նէ ղօլան. Աղքատը պէտք է հոգայ իւր վիճակը, հարուստն ամենայն ինչ ունի:

Հոգը +աշողին, լախը մաշողին. Մարդ որչափ աւելի տոկայ վշտերու՝ նոյնչափ ետեւէ ետեւ վշտերը զինք կը գտնեն:

2.

Չիւրս բան, որս գերեզման. Մինչեւ գերեզման՝ գործելու կարողութենէ չ'իյնայի:

Չիւր գլխէն իւր հոգի. Ամէն անկարգութիւն՝ նախ գործի մը գլուխ կեցողներէն կը ծագի եւ կը տարածուի:

Չիւր ծաւը ելլէ նե... Անկարելի իրողութիւն մը՝ որ մէջ կը բերուի իբր պայման անկարելի գործի մը կատարման:

Չաան ուսան՝ գարու հացը մահանայ. թերու-
թիւնը ծածկելու համար պատճառանքներ մէջ կը
բերէ:

Մ.

Մաղը թահ է. Մեր լեզուէն կը հասկընայ:

Մայասուղ (թըք. = խմոր) հաց չի գար.
Առանց քիչ կամ շատ դրամագլխի՝ հարստութիւն
չի դիզուիր:

Մարդ էր Ռոմ Ռոմուլ չի լէր. Մարդ ըրած
խոստումը դրժելու չէ:

Մարդ էր ասանը հէ՛մ աղան է, հէ՛մ ինչէ՛նքե՛րը
(թըք. = ծառայ). Մարդ իւր տան մեծն ըլլալով
հանդերձ պարտական է իւր տնական գործերուն
ալ աշխատիլ:

Մարդ մարդու հալէ (թըք. = վիճակ) չի
գիտեր՝ կե՛ս գիշերու՛ն թահ կը կանչէ. Վիճակէս ան-
տեղեակ է՝ անպատեհ առաջարկներ կ'ընէ:

Մարդ մարդու Կահանայ, մարդ մարդու սարա-
նայ. Մարդիկ իրարու ի բարին եւ ի չարն կ'առաջ-
նորդեն:

Մարդուն անունը ելլէլէն՝ ալ չի ելլէ թարի է.
Անգամ մ'աղէկ կամ գէշ, անտեղի կամ իրաւ
համբաւ մը շահող անձեր՝ իրենց այդ համբաւին
պատճառաւ միշտ վնասներ կը կրեն:

Մարդ մարդով չէն է. Մարդիկ ընկերա-
կան են:

Մեծցաւ, ղեռնցաւ. Մանուկը քանի մեծնայ՝
այնչափ մեծ հոգեր կը պատճառէ իւր ծնողաց:

Մեղաւորին Գոշն ոտիցը անպակաս կ'ըննայ.
Գժբախտ մարդուն ամէն գործին մէջ խոչնդոտներ
անպակաս կ'ըլլան:

Մեղքը լուրձ, պարտքը Գոշն. Մեղքը քաւե-
լու համար՝ ապաշխարելէն, պարտքէն ազատելու
համար վճարելէն զատ ուրիշ ճար չկայ:

Մեղքը, պատիժն ճեղքը. Ա՛րսուի՛ մեղքը հեղ-
նելու համար:

Մեծ իշխանութեան մարտնչութիւն. Գործին կարեւոր
մասը մտայնք:

Մեծ գողութեան ելանքն է՛ լանդեան երկ-
նուցից. Երբ մեք գործի մը ձեռնարկեցինք՝
առաջին վայրկենէն արդելքներ ծագեցան:

Մեծ ունիւնք, հարս ու պալատ. Մեք
մեզի մնացինք, դրսէն մարդ չունինք:

Մեր հացին ձեռքը չի հայ. Մեր ըրած բա-
րիքը չի գնահատուիր, բանի տեղ չի դրուիր:

Մեր պատիւը ժողովուրդ, առէն ինքնը թէս (= հոս).
Խնդիրը մեր գլուխը ժողովուրդեցան:

Մեկը ձեռնը ետէ մըն է պատեր, առի առի հոս-
մը ինքնը չի պատեր. Ապերախտ է:

Մեկը չի աղօթեր, չի աղօթեր, աղօթեր՝ ժողով-
ք ինքնը. Ա՛րսուի՛ երբ մէկն երկար ատենէ ի վեր
չըրած մէկ բանն ընել ուղած ատեն՝ փորձանքի մը
կ'ենթարկուի:

Մեկ յետո՛ւ երկու յետո՛ւ չի բռնուիր. Մի եւ
նոյն ատեն երկու գործ մէկէն չի կատարուիր:

Մեկն մը բարսունն օր ինքնը չի ինքնը
նայ. Շատ յեղյեղուած բան մը՝ իրականութիւն
կը գտնէ:

Մեք վեր նայողն զառիցի, մեք վեր նայողն.
Աեղծ բարեպաշտութեան կամ խոնարհութեան
ձեւերէ խաբուելու չէ:

Մեծագոյն լինելու Աստուծոյ վրէ. Մարդիկ ըն-
կերական են՝ առանձին չեն կրնար ապրիլ:

Մեք ինքնը բարիքն է՛ բարիքն հոգին կ'ելլէ
Մինչեւ որ զօրաւորը տկարանայ՝ տկարները բոլո-
րովին կ'ընկճին:

Մեք չի լինել զոգնութիւն (թրք. = օգուտ)
է. Ամէնէն աննշան օգնութիւնն անգամ՝ իւր ար-
ժէքն ունի:

Մոռնի թահոնն չէ Տեյնէր, պոչունն ցախաւել
ճըն ալ հասցեր է. կարողութիւնն չունի տանելու՝ եւ
ալ աւելի կը ծանրացընէ իւր գործը:

Մոռնի իր թահոնն Տեջ շատ ճալ (թըք. =
ինչք) ունի. Իբրեւ օրինակ ի մէջ կը բերուի ազահ
մարդոց՝ որոնք պահած հարստութիւններ ունին ու
չեն վայելեր զանոնք:

Մօրոստ չունի՞ ի խօստս աւցնի. Ազդեցիկ չեմ:

Ն.

Նէ՛ արողի, նէ՛ կրողի. Ո՛չ աղէկութիւն կու
գայ ձեռքէն, ո՛չ գէշութիւն, անձարակ է:

Նէ՛ նիստ ու լաց, նէ՛ ար ու փախիլ. Ո՛չ լալու
չափ գէշ կամ տգեղ է, ո՛չ առնուլ փախչելու
չափ աղէկ կամ գեղեցիկ:

Շ.

Շանը բերանը շէտեր է ընկեր. Յարգը չգիտ-
ցողին աղէկ բան հանդիպեր է:

Շան հագ, դրան փագ. Անխնայօրէն գոր-
ծածուած:

Շանը հարանեցը փեսայ-բաղնիքն թի փնտեր.
Անագնիւ, անկիրթ մարդոց ամէն գործին մէջ ալ
կարգ, կանոն ու վայելչութիւնն չ'ըլլար:

Շանը հետ Տեի չուլու (թըք. = պարկ) թի
ճորներ. Գէշ մարդուն հետ մաքառելէ զգուշացիր:

Շանը պոչը փախստունն արի ճեշտերէն (թըք.
= մամուլ) դէտ նէ՛ չի շիտիլ. Գէշ մարդուն ինչ
ալ ընես չ'ուղղուիր:

Շատ խաղ փիտի՞ ըմամ՝ յան չունի՞ ի հանգի.
Շատ բաներ գիտեմ, բայց նկատումներ կան, չեմ
կրնար խօսիլ:

Շատ խնդրոստ արցունս է. Խնդումին լաց կը
յաջորդէ:

Շատ արդան եւ՛ քաշին իւ լաւ, եւ՛ բօշին. Շատ տղայ ունենալը լաւ չէ, եթէ ոչ մարդ կամ շատ հարուստ ըլլալու է որ զանոնք խնամելու ամէն դիւրութիւն եւ միջոց ունենայ, կամ շատ աղքատ՝ բօշաներու պէս. որոնք իրենց տղաքը փողոցները կը լեցընեն ուր անոնք՝ առանց որ եւ է խնամքի կը մեծնան:

Շէրը (թրք. = պաղլեղ) շէ+երը Ֆէ լէ. Իրարու նմանող ամէն բան մի եւ նոյնը չէ:

Շիտակ մարդը րեղ շո-նի. Ուղղամիտ եւ ճշմարտախօս մարդը կը հալածուի:

Շո-նը կարո-ն մար շըննան. Մայրութիւնը դժուար է, նոյն իսկ կենդանիներու մայրութիւնն ալ:

Շո-նը յիշէ, քարը քաշէ. Գէշ մարդն՝ իւր վրայ խօսուած ատենը վրայ կու գայ:

Շո-նը շո-նը փո-ը շո-րե-ը. Գէշ մարդիկ իրարու հետ հաշտ կ'երթան եւ իրարու չեն մնասեր:

Շո-նը շէրի+, կարո-ն վերրի+. Ա՛րսուի՛ երբ բաղնիքը չափազանց ամբօխեալ ըլլայ:

Շո-նն ա՛նչայ նէ՛ վերրի+ իւ հ-գնի. Գէշ մարդը չ'ամչնար:

Շո-ն +ա՛շէ, քարա լա-րիէ. Գրամ շահելու համար ամէն միջոց օրինաւոր է:

Ո.

Ուլտը իւ +երո-ի, ա՛նօթին իւ նէյի. Անօթին ամէն բանէ իւր փորուն ճարակ կը սպասէ:

Ով րնե-ս րբանն երե-, ա՛ն կ'անցնի գլխո-ր վերե-. Արհամարհուած ու անարգուածները՝ շատ անգամ պատուոյ տեղը կ'անցնին:

Ով ո-րէ եղն ո- մո-րը, որո-ս ք-յ գլխիւ րո-րը. Մէկը կը վայելէ, միւսն անոր վայելքին հետեւանքը կը տուժէ:

Որքին հաց արուող շնորհար ըմբա՛ խորար արուող
շար է՛ ըննայ:

Ուշ էին՝ անուշ էին. Ուշ ուշ այցելու թիւն-
ներն աւելի անուշ կ'ըլլան:

2.

Չմտաւին (թրք. = ցելս) + ար տի ներեր, վրար
իւ ցարտէ. Գէշ մարդուն մի գպշիր, կը մնասուիս:

Չէ՛ս արեր, ճեղս (թրք. = գրպան) յէ.
Կ'ուղէ, բայց չուղել կը ձեւանայ:

Չի լացող արուն թիթ յէն իրար. Չխնդրուած
կամ չհետամտուած բան մը ձեռք չի բերուիր:

Չինչիւն (թրք. = գնչու) քաշ ըննայ նէ՛ տեղ
հօրը քլտիւ իւ շէրնէ. Անաղնիւ մարդն երբ պաշտօնի
անցնի ամէնէն առաջ կը մնասէ այն մարդոց որոնց
երախտագիտութիւն կը պարտէր:

9.

Պարը անհմտ ունի. Չորս պատերու մէջ խօ-
սուածն ալ կրնայ գուրս գալ, ուստի առանձնու-
թեան մէջ անգամ զգոյշ կենալու է անպատէհ
խօսակցութիւններէն:

Պեք + էիր իրի բորոքելու, անուշ անուշ + երու-
րելու. Քեզի ատանք լաւ բան չէր վայելեր:

Պարար ընրի տեղ յոնի բռնել. Խառնաշփոթ
պարագաներէ օգուտ քաղել:

2.

Ջուրը անին պարար է. Գործն իւր գլուխէն
կամ սկզբնաւորութենէն աւրուած է:

Ջուրը քնացող թարար արարող. Պատէհու-
թիւններէ օգուտ չքաղող:

Ջուրը պարն էլէր շէլէր: Գործ մը բնականի
հառառակ ընթացքով չի յաջողեր:

Ջոյնը «օխոն» (թրք. = քարէ գուռ) Կէր, +սոսնն Կարի թեթե, ի Ռարնդընը. Ա'ըսուի այնպիսի պարագաներու համար ուր խնդիր մը շատ երկար ատեն կը յեղյեղուի եւ վէճի առարկայ կ'ըլլայ բոլորովին անգործնական ձեւի մը տակ, առանց ելքի մը յանգելու:

Ջոյնը Կեանէ նէ յոնի կ'ըննայ, թոյնը Կեանէ նէ՝ հոնի. Ամէն մարդու կարծիքներուն համամիտ կը ձեւանայ, կեղծաւոր է:

Ս.

Սու զլիւրը սեպարանի Կարի Կեանէ. Հարկաւոր չեղած տեղն ինք զինքը փորձանքի ենթարկել:

Սոսնն հարնի, ինքնը ըստ՝ Կարնձեբը (թրք. = հողաթափ) ինքնը. Չար մարդն եթէ ոչ ուղղակի՝ գէթ անուղղակի ամէն շարութեան մէջ մատ կ'ունենայ:

Սոսնի ընդամենը (թրք. = գործաւոր). Պարապ տեղը յոգնող, աշխատող: Ընդհանրապէս կ'ուղղուի պզտիկ տղոց որոնք տղայական խաղերով կամ խենդուլթիւններով միշտ զբաղուած են:

Սոսնի սլո. Խորամանկ, շարածճի:

Սոսնին շարնի (թրք. = տրեխ) օր ճը ինքնը. Գէշ մարդուն խաբէութիւններն օր մ'երեւան կ'երևեն:

Սե- սլո ճօրնոց պէտք է. Որ եւ է լաւ յատկութիւն կամ ընդունակութիւն բնածին ըլլալու է:

Սե- Կարնը (թրք. = լուր) Ինքն ինքն. Գոյժ մը շուտ կը տարածուի:

Սեբեճ, սեբեճ, հոգիտ սոսնի. Սիրել կը ձեւանայ, բայց միտքը շար է:

Սեբին սոսնը ինքնը. Անազնիւ ցեղի մէջ ազնիւ մարդ չի գտնուիր:

Սե ինքնը ինքնը + ինքնը հոսի. Յանցանք մը գործած չեմ որ քաշուիմ կամ նշանը կրեմ վրաս:

Ս--րբը շօր--որ --ն--ը արեւ է . Ստորագասներն
իրենց մեծերուն շնորհիւ ազդեցիկ են :

Ս--րբի ճոճ, արեւն հիւսիս . Ամէն մարդու՝ իրեն
հաճելի կամ պէտք եղած բանը տալու է :

Սրտին --իրածը, եկեղեցնայ պահածը . Ամէն ա-
մուսնութիւն յարմար է, բաւական է որ զիրար սի-
րող սրտերու միութիւնն եկեղեցւոյ պսակն ալ
նուիրագործէ :

Վ .

Վ--շող յի--ն գլխ--ն չեն շերտեր . Որ եւ է
գործի մէջ յառաջդիմողին դէմ արգելք հանելով
զանի վհատեցրնելու չէ :

Վ--րդեվոր, ճեր--գր վ-- . Ա'ըսուի՝ հասկը-
նելու համար թէ Վարդավառի տօնէն վերջ գի-
շերները բաւական երկնցած ըլլալով՝ իրիկուններն
ամէն տան ճրագը կը վառի :

Վ--ր թ+նիճ ճօր--++ , վեր թ+նիճ պըլը-- (թրք .
= պէխ) . Գործին երկու կողմն ալ իւր անպատե-
հութիւններն ունի :

Վ----ծ հր--հին +եօրի--իով (թրք . = վքոց)
իւ վաշէ . Փոխանակ խաղաղութեան աշխատելու՝
խռովութիւնը կ'արծարծէ :

Վերէն հ--ի , վարէն թ--ի . Շատակեր է . վերէն
կ'ուտէ վարէն դուրս կու տայ :

Վերի --րտին թլ--իւ . Բացառիկ, նախապա-
տիւ մէկը :

Տ .

Տ--նյը հ--ի --նի , ինյ--ը +ի--ի --նի . Ամէն մարդ
ալ թերութիւն մ'ունի անոնց համար՝ որոնք ան-
պատճառ ամէն բանի վրայ իրական կամ անիրական
թերութիւն մը գտնել կ'ուզեն :

Տ--նյ էր նէ հ---- , ինյ--ը էր նէ հ--րճեց-- .
Ա'ըսուի՝ գործի մը կատարման ժամանակը հասած
ըլլալը ցուցրնելու համար :

Տեղը + արոտ է. Անհաճոյ ունկնդիրներ ներկայ են, ամէն բան յայտնապէս կարծի չէ ըսել:

Տեղ հոյ - արեւի, արեղ հոյ + արեւի. Ըստ պատշաճութեան վարուելու է:

Տեղի (թրք. = ուղտ) ըտեր են + քիչ քան շատ է, — ըտեր արեղ շատ է + քիչ շատ չէ, ըտեր է. Տարաբախտ մարդն ամէն տեսակէտով ալ դժբախտ է:

Տեր - նեցողը արեւոր էր հընայ. Պաշտպան ունեցողն առաջ կ'երթայ, գիրքի եւ պաշտօնի կը հասնի:

Տերար հարգանքն է, — օրհնած, հարգ ճը հոյ. Նոյն բանը կ'ընեմ ինչ որ դուն կ'ուզես:

Տղան լալ - կ'օրէ, չէ + քիչ - քիչ. Խաղաղութեան ձեւով խոսովութեան կ'աշխատի:

Տղին պարիսպ - ցեւ, օրին զանգ - ցեւ. Արթուր թիւնը տղայութենէն սկսելու է:

Տղան կերածը հեւել է, հարածը հերած. Տղան լալ կերակրելու է, որովհետեւ կերածն օգտակար կ'ըլլայ իրեն, բայց լալ հագուեցընելու չէ, որովհետեւ հագուստի յարգը չի գիտեր, շուտով կ'ադտեղէ:

Տնոր, հասար արեւ. Ամենայն ինչ արդարութեամբ եւ հաւասարութեամբ գործելու է:

Տոնը սարունայ, դոնը + հանայ. Աեղծաւոր:

Փ.

Փային դոնը քոնը կը շէրնէ. Ամէնէն հարուստին աղջիկն ամէնէն աղքատը կ'ուզէ, ամօթ չէ:

Փայը երկն + քիչ է. Ծեծն երկնատուր միջոց մըն է մարդ կրթելու:

Փետիս արեւ էիս, երեսս գոն էիս. Ձաքանչներուն գործածած բանաձեւը՝ երբ փեսան իրենց տունը գայ:

Փորդ չի կիշարունակ + արեղը - նօթ - թի - նար փրկել - (թրք. = յայտնի) - ներ. Ուր որ չես կրնար

գոհացում գտնել՝ կարօտութիւնդ կամ պէտքդ ուրիշին մի յայտներ:

Փորձումս սարսափ չի գործումս հրշակէն աղէկ է. Փորձուածները միշտ ընտրելի են:

Ք.

Քննի Կողմս՝ ինչ որ արժանի աւելի գործով ու գուրգուրանք տաճես զաւակներու վրայ՝ կարճես թէ այնչափ աւելի անոնք ձեռքէ կ'երթան:

Քառասուն մարտի պատիւս. Ակտի, անբարոյական:

Քորէն Ընդ ինչ որ ասէ. Ատրիճ է:

Քորը ասէ. Շփացած, լիբբ:

Քիչ Բեցիւր, Բեղ (Թրք. = շուտ) Կորիւր. Ա'ըսուի անանկ մարդոց՝ որոնք գործի մը բոլոր ծանրութիւնը մէկէն տանիլ կ'ուզեն:

Քիչ Վեր կերթում, — շարին ասէ. Քիչ ունեցողներուն քիչն ալ հետզհետէ շատին քովը կ'երթայ, կ'ամփոփուի:

Քնացող օյնն գլխուն չեն կտէր. Հանդարտ կեցող չարերուն գպշելու կամ զանոնք գրգռելու չէ:

Քունն — Բեւելը Բէկ է. Խորունկ քնացողը մեռելի պէս անզգայ է:

Քլուի ցանի, Բեղով մանի. Քիչ ցաւով ու կարճատեւ հիւանդութեամբ մահը միշտ նախընտրելի է:

Օ.

Օյը օյ ի՛նչն ի՛նչը ի՛նչայելով կ'որտէ. Առատութեան մէջ ալ շափաւորութիւնն եւ ժուժկալութիւնը ձգելու չէ:

Օյն իր շնորհքը ինչ որ ասէ, բնութիւնը չի կտէր. Գէշ բնաւորութեան տէր մարդը՝ ինչ կերպարանքի ալ փոխուի՝ կրկին նոյնն է:

Օյնն գլխիւ յղարիկ իւեն իւ ճշիւեն . Չարիք մը
դեռ չմեծցած , առաջին օրէն արգելելու է :

Օյնն չոչնչ թաղիւր + թին րուիւ իւ բոսնի .
Ա՛րսուի՝ երբ մէկուն չուզած մարդն իրեն կը հան-
դիպի :

Օրն աւցեր , զարան (թրք. = փորձանք) չէ
աւցեր . Պատահելու փորձանքն անպատճառ իւր
ժամանակին կը պատահի :

Յ Ա Ի Ե Լ Լ Ի Ք Ե Ի Ո Ի Ղ Ղ Ե Լ Ի Ք

Էջ	Դաս
7	7 <i>օւր</i> իւրրո՛ւ զօւր.
7	16 <i>եղեր</i> իւրրո՛ւ էղեր.
15	23 <i>իւ</i> (= <i>իւղ</i>) յաւել <i>ֆիւ</i> (= <i>ճիւղ</i>).
18	9 յաւել <i>գրաւ</i> (= <i>դադաղ</i>).
19	3 <i>հաւել</i> , <i>թաւել</i> , <i>սաւել</i> կարգաւ <i>հաւել</i> , <i>թաւել</i> , <i>սաւել</i> .
25	21 <i>թիւր</i> յաւել (= <i>թերթ</i> , <i>անկմամբ</i> <i>ի</i>).
31	10 (<i>ծեծուք</i> <i>ել</i>) իւրրո՛ւ (<i>ծեծ</i> - <i>ուք</i> - <i>ել</i>).
33	8 <i>իւ</i> յաւել (= <i>կոճղ</i> , <i>անկմամբ</i> <i>իւ</i>).
36	32 ՀԱՅԻՒՅՈՒՄ (= <i>հայ</i> - <i>բարդ</i>) — <i>բարդուած</i> ... իւրրո՛ւ <i>հայեփարթ</i> (= <i>հայ</i> - <i>փարթ</i>) — <i>փարթուած</i> ...
38	21 ՀՈՏՈՒԸՏԱԼ իւրրո՛ւ ՀՈՏՈՒԸՐԱԼ .
39	13 <i>հասուած</i> իւրրո՛ւ <i>հարուած</i> .
44	22 ՄՁՄՁԱԼ յաւել (<i>մաղ</i> - <i>մաղ</i> - <i>ալ</i>).
49	31 ՊԱԼԱՐՏ կամ ՊԱԼՐՏՈՒԿ յաւել (= <i>պարարտ</i>).
50	25 <i>որեւէ</i> <i>գործք</i> իւրրո՛ւ <i>որեւէ</i> <i>գործքի</i> .
52	7 <i>դիտարգրել</i> իւրրո՛ւ <i>դիտարգրել</i> .
52	20 <i>ըս</i> իւրրո՛ւ <i>ըս</i> .
53	7 ՊՕՊՕՂՈՒՒԼ իւրրո՛ւ ՊՕՊՕՁՈՒՒԼ .
54	31 ՍՆԿՈՆԿԱԼ իւրրո՛ւ ՍՆԿՍՆԿԱԼ .
55	14 ՍՌՌԱԼ իւրրո՛ւ ՍՌՍՌԱԼ .
55	21 <i>կը</i> <i>յամարի</i> իւրրո՛ւ <i>կը</i> <i>յամարի</i> .
58	27 ՏՂԱՍԿԱՆ յաւել (= <i>աղայ</i> - <i>ձիգ</i> - <i>ան</i>).
60	19 <i>թիկին</i> իւրրո՛ւ <i>թիուն</i> .
61	13 Պասուրել իւրրո՛ւ Պարուրել .
68	8 ԲԱՆՏՍՏԻԼ իւրրո՛ւ ԲԱՆՏՈՏԻԼ .
68	37 <i>բառն</i> իւրրո՛ւ <i>բառն է</i> .
69	22 <i>եղ</i> - <i>ճինճ</i> իւրրո՛ւ <i>եղ</i> - <i>ճննճ</i> .
69	24 <i>աղնկիլ</i> իւրրո՛ւ <i>աղնձիլ</i> .
69	9 ԳՈՒՇ յաւել (= <i>կոճ</i>).
69	31 <i>էմել</i> - <i>չեմել</i> իւրրո՛ւ <i>էւել</i> - <i>չէւել</i> .
69	31 <i>պատիկ</i> - <i>պուտիկ</i> իւրրո՛ւ <i>տատիկ</i> - <i>պուտիկ</i> .
71	5 ՁՆԿՁՆԻԿ իւրրո՛ւ ՁՆԿՁՆԿ .
75	6 ԽՏԻՐՏԿԱԼ յաւել (= <i>խնդում</i> - <i>բակ</i> - <i>ալ</i>).
78	15 <i>հաս</i> իւրրո՛ւ <i>հաս</i> .
82	5 <i>դիւրստի</i> <i>կարգաւ</i> <i>դիւրստի</i> .
87	13 <i>ապրի</i> իւրրո՛ւ <i>ապրիլ</i> .

Էջ	Գրք	
87	24	շվտակել իւրդիւմ շվտակել.
88	8	ոք կարգում ոք.
89	1	տալտակել իւրդիւմ տալտակել.
89	12	փղկակել իւրդիւմ փղկակել.
90	14	Ջրի, մելի իւրդիւմ Ջրի, մելի.
90	15	ՈՒԼԻՔ իւրդիւմ ՈՒԼԻԿ.
90	15	քիփուկք, սեւուկք իւրդիւմ քիփուկ, սեւուկ.
90	16	մտակիք իւրդիւմ մտակիկ.
91	7	կանչուկ իւրդիւմ կաննչուկ.
91	11	Տիմակուծիք իւրդիւմ Տիմակուծիկ.
91	12	կիտուժ իւրդիւմ կիշտուժ.
91	22	տալուք իւրդիւմ տալուք.
92	30	յաւել շոյ (= ած - ոյ).
93	5	Թերխալ իւրդիւմ Թերխալ.
94	19	բարացուցական իւրդիւմ բարացուցական.
97	3	Աշխարհ իւրդիւմ Աշխարհ:

Ա Չ Գ Ա Յ Ի Ն Մ Ա Տ Ե Ն Ա Պ Ա Ր Ա Ն

- Ա. Գալեմքեաբեաւն չ. Գրիգորիս վ., Ուսումնասիրութիւնք Լեհաստանոց դատաստանագրոյն: 1. Պիշոֆ, Լեհաստանոց հին իրաւունքը: 2. Գալեմքեաբեաւն չոց: 1890: 8° Երեսն 85+59: Փր. 1.25
- Բ. Մեմբրիշեաւն չ. Գաբրիէլ, Ազգաբանութիւն ազնուական զարմին Տիւզեանց: 1890: 8° Երեսն 50 (պատկերագրող): Փր. 1.—
- Գ. Տաշեաւն չ. Յակոբքոս, Ազատանգեղոս առ Գէորգայ ասորի եպիսկոպոսին եւ ուսումնասիրութիւն Ազատանգեղեայ գրոց: 1891: 8° Երեսն ԺԱ+159: Փր. 1.25
- Դ. Դեմետրիոս Տաւի Արեւելեան չայք ի Պուրովինա: Թրգմ. չ. Գ. վ. Գալեմքեաբեան: 1891: 8° Երեսն 79: Փր. —.85
- Ե. Տաշեաւն չ. Յակոբքոս վ., Ուսումնասիրութիւնք Ստոյն-Կալիստենեայ վարուց Աղեքսանդրի. 1892: 8° Երեսն Դ+272: Փր. 3.—
- Զ. Արաբք Տըվիշեաւն Գ. Փիսն, Ուղեւորութիւն ի Փոքր Ասիա: Թրգմ. չ. Յ. վ. Տաշեան: 1892: 8° Երեսն 82: Փր. 1.—
- Է. Մանսիկ., Ամսոնային ուղեւորութիւնից դէպ ի չայս: Թրգմ. Ռուսիոս Անուիեան: 1892: 8° Երեսն 89: Փր. 1.25
- Ը. Գաբրիէլ Ա., Նորագոյն աղբերք Մովսիսի Խորեանացոյ: չտ. Ա.: Թրգմ. չ. Յ. վ. Տաշեան: 1893: 8° Երեսն Ժ+51: Փր. 1.—
- Թ. Գալեմքեաբեաւն չ. Գրիգորիս վ., Պատմութիւն հաւ իրագրութեան: չտ. Ա. 1794—1860: 1893: 8° Երեսն 232. (1 լուսանկարով): Փր. 2.50

- Ժ. Կոնսիքիք Փր. Կ., Զննութիւնք զրոց Դաւթի Անյաղթի: Թրգմ. եւ յաւ. չ. Յ. Վ. Տաշեան: 1893: 8° Երեսը՝ Է + 92: Քր. 1.25
- ԺԱ. Գովրիկեան չ. Գրիգոր Վ., Հայք յԵղիսաքեթոսացիս Դրանսիլուանիոյ 1680—1779: 1893: 8° Երեսը՝ Ժ + 533 (1 գնկատիւ): Քր. 4.50
- ԺԲ. Խաչաթեան Գր., Զննոք Գլակ, համեմատական ուսումնասիրութիւն: 1893: 8° Երեսը՝ 78: Քր. 1.—
- ԺԳ. Տէր-Մովսիսեան Փարսադան, Հայ գիւղական տունը: Թրգմ. չ. Բ. Վ. Պիլէգիկեան: 1894: 8° Երեսը՝ 103 (6 տախտակ՝ 55 պատկ.): Քր. 2.—
- ԺԴ. Գարիկեան Ա., Նորագոյն աղբերք Մովսիսի Խորենացոյ. Հտ. Բ. կամ Յաւելուած: Թրգմ. չ. Յ. Վ. Տաշեան: 1894: 8° Երեսը՝ ԺԱ + 43: Քր. 1.—
- ԺԵ. Տաշեան չ. Յ. Վ., Ուսումնասիրութիւնք հայերէն փոխառեալ բառից: Ա. չ. Հիւպըման, Սեմական փոխառեալ բառեր հին հայերէնի մէջ: Բ. Փրոքէլման Կ., Յունական փոխառեալ բառեր հայերէնի մէջ: Գ. չ. Հիւպըման, Հայկական Յատուկ անուանք: 1894: 8° Երեսը՝ 9 + 145: Քր. 2.—
- ԺԶ. Տաշեան չ. Յակոբքոս Վ., Մատենագրական մանր ուսումնասիրութիւնք: Հտ. Ա. Ա—Զ: 1895: 3° Երեսը՝ ԺԲ + 294: Քր. 3.60
- ԺԷ. Տաշեան չ. Յակոբքոս Վ., Հայկական աշխատսիրութիւնք հայագէտ Պ. Փէթթէրի, ի մի ամփոփուած եւ թարգմանուած հանդերձ ծանօթութեամբք: 1895: 8° Երեսը՝ 202: Քր. 2.50
- ԺԸ. Տիքեան Կ., Սեւ ծովու ոռոսական եզերքը: 1895: 8° Երեսը՝ 192: Քր. 2.—
- ԺԹ. Գովրիկեան չ. Գրիգոր Վ., Դրանսիլուանիոյ Հայոց Մետրապոլիսը կամ Նկարագիր Կերլա Հայաքաղաքի ի գիր եւ ի պատկերս: 1896: 8° Երեսը՝ Թ + 352: Քր. 3.60
- Ի. Տաշեան չ. Յակոբքոս Վ., Վարդապետութիւն առաքելոց անվաւերական կանոնաց մատենանք. Թուղթ Յակոբայ առ Կողրատոս եւ Կանոնք Թադդէի: 1896: 8° Երեսը՝ Թ + 442: Քր. 6.—
- ԻԱ. Տոմաշեկ Վ., Սասուն եւ Տիգրիսի աղբերաց սահմանները: Պատմական եւ տեղագրական հե-

- տազօտութիւն: Մասն Առաջին՝ Պատմական տեղեկութիւնք Սասնոյ վրայ: Թրգմ. Հ. Բ. Պիլէզիկ-ժեան: 1896: 8՝ Երես՝ Է+62: Ֆր. 1.—
- ԻԲ. Կարրիէր Ա., Արգարու գրոյցը Մովսէս Խորենացոյ Պատմութեան մէջ. Թրգմ. Հ. Գաբրիէլ Վ. Մէնէվիշեան: 1897. 8՝ էջ ԺԶ+107: Ֆր. 1.50
- ԻԳ. Յովնանեան Հ. Ղ., Հետազօտութիւնք նախնեաց ռամկօրէնի վրայ: Ուսումնասիրութիւնք եւ քաղուածներ: Մասն Ա. Ռամկօրէն մատենագրութիւնք: Տետր Ա: 1897, 8՝ էջ Ը+272: Ֆր. 4.—
- ԻԴ. Յովնանեան Հ. Ղ., Հետազօտութիւնք նախնեաց ռամկօրէնի եւն: Տետր Բ: 1897: 8՝ էջ Ա—Ը+273—522: Ֆր. 3.—
- ԻԵ. Գեղցեք Հ., Համառօտ պատմութիւն Հայոց: Թրգմ. Հ. Գր. Վ. Գալէմքեարեան: Յաւելուածք թարգմանչին՝ 1. Յանկ 1895—1897 Հայոց կոտորածներու առթիւ լոյս տեսած գրքերու: 2. Գաւազանագիրք Կաթողիկոսաց եւ Պատրիարքաց Հայոց: 1897 8՝ էջ Ը+130: Ֆր. 1.50
- ԻԶ. Մեհեվիշեան Հ. Գաբրիէլ Վ., Գիրք (կամ յօդուած) գրելու արուեստը: Նորու հեղինակներուն ուղղեալ քանի մը կարեւոր ակնարկութիւններ: Յաւելուած՝ Գիրք կարգալու արուեստը: 1898: 8՝ էջ Է+123: Ֆր. 1.25
- ԻԷ. Խաչաթեան Գ. Ռ., Մ. Խորենացու նորագոյն աղբիւրների մասին քննադատական ուսումնասիրութիւնք: 1898: 8՝, 56 էջ: Ֆր. 1.—
- ԻԸ. Տաշեան Հ. Յ., Ակնարկ մը հայ հնագրութեան վրայ: Ուսումնասիրութիւն Հայոց գրչութեան արուեստին: (10 զնկատիւ պատկերով): 1898: 8՝ ԺԱ+202 էջ: Ֆր. 2.50
- ԻԹ. Դադբաշեան Յ., Փաւստոս Բիւզանդացի եւ իւր պատմութեան խարդախողը: Մ. Խորենացու աղբիւրների ուսումնասիրութիւն: 1898, 8՝ 175 էջ: Ֆր. 2.50
- Լ. Մսերեանց Լ., Հայերէն քարքանախօսութիւն: Թրգմ. Ի ռուսերէնէ Հ. Գ. Վ. Մէնէվիշեան: 1899, 8՝ Երես՝ Է+26: Ֆր. —.50

- 1Ա. Բօսեան Ն. Յ., Հայք ի Զմիւնսիա եւ ի շրջա-
 կայս: Հատոր Ա. Զմիւնսիա եւ Հայք: 1899: 8°
 Երես՝ ԺԲ+369: Ֆր. 5.—
- 1Բ. Բօսեան Ն. Յ., Հայք ի Զմիւնսիա եւ ի շրջա-
 կայս: Հատոր Բ. Զմիւնսիոյ վիճակին գլխաւոր
 քաղաքներն եւ Հայք: 1899: 8° Երես՝ Ժ+161:
 Ֆր. 2.50
- 1Գ. Գոմրիկեան Ն. Գրիգոր Վ., Հայք յԵղիսաբե-
 թուպոլիս Դրսնսիլուսնիոյ. Բ. Հատոր 1780—1825.
 1899 8°. Երես՝ Է+558 (1 զնկատիւ) Ֆր. 5.—
- 1Դ. Գազանձեան Յ., Եւզոկիոյ Հայոց գաւառաբար-
 բառը: 1899: 8° Երես՝ Է+124: Ֆր. 1.—

